

arkkitehtitoimisto
LASSE KOSUNEN OY

Kannen kuva: Ilmakuva Pölsöstä. Kuvasajankohta tuntematon. Jyri Hännisen kotialbumi.
Takakannen kuva: Ilmakuva Maisansalosta 2021. Kuvaaja Jyri Hänninen.

Sisältö

I. JOHDANTO	5	4. RAKENNUSTEN NYKYTILANNE	49
KOHTEN PERUSTIEDOT	5	POLSON TILAN VANHA PÄÄRAKENNUS	50
SELVITYKSEN TARKOITUS JA SISÄLTÖ	6	PAKARIRAKENNUS	54
KOHTEN DOKUMENTOINTIPROSESSI	6	KUNNALLISKODIN PÄÄRAKENNUS	57
KOHTEN SIJAINTI	6	KUNNALLISKODIN MIELISAIRASOSASTO	66
RAKENNUKSET	6	NAVETTA	68
KAAVA- JA SUOJELUTILANNE	8	AITTA-/SAUNARAKENNUS	72
AIEMMAT SELVITYKSET	9	LÄMPÖKESKUS	75
2. HISTORIAA	10	KELLARI	77
TEISKON HISTORIAA	10	SAUNA	78
POLSON HISTORIAA	10	VANHA AITTA	80
KUNNALLISKOTI POLSOON	14	MAKASIINI	81
KUNNAN TOIMITILAT POLSOON	15	SAVUSTAMO	81
UUDISRAKENNUKSIA, MUUTOKSIA JA LAAJENNUKSIA	16	5. OMINAISPIIRTEET, ARVOT JA MERKITYS	82
KUNTALIITOS JA VAPAA-AIKAKESKUKSEN AIKA	16	OMIN AISPIIRTEET	82
3. RAKENNUSTEN HISTORIAA	18	HISTORIAALLISET JA KULTTUURIHISTORIAALLISET ARVOT	82
POLSON TILAN VANHA PÄÄRAKENNUS	18	ARKKITEHTONISET, RAKENNUSTAITEELLISET JA	83
PAKARIRAKENNUS	22	RAKENNUSHISTORIAALLISET ARVOT	83
KUNNALLISKODIN PÄÄRAKENNUS	24	MAISEMALLINEN MERKITYS JA OMINAISPIIRTEET	84
KUNNALLISKODIN MIELISAIRASOSASTO	36		
NAVETTA	40	Lähteet:	85
AITTA-/SAUNARAKENNUS JA KELLARI	44		
LÄMPÖKESKUS	46		
SAUNA	47		
VANHA AITTA	48		
MAKASIINI	48		
SAVUSTAMO	48		

MAISANSALO

RAKENNUSHISTORIALLINEN SELVITYS

Tilaaja:

Tampereen kaupunki

Kiinteistöt, tilat ja asuntopolitiikka

Asumisen kehittäminen ja palvelutilaverkot

Jarmo Viljakka

p. 040 806 4105

jarmo.viljakka@tampere.fi

Frenckellinaukio 2 B, PL471

33101 Tampere

Tekijä:

Mirkku Haapasaari, arkkitehti SAFA

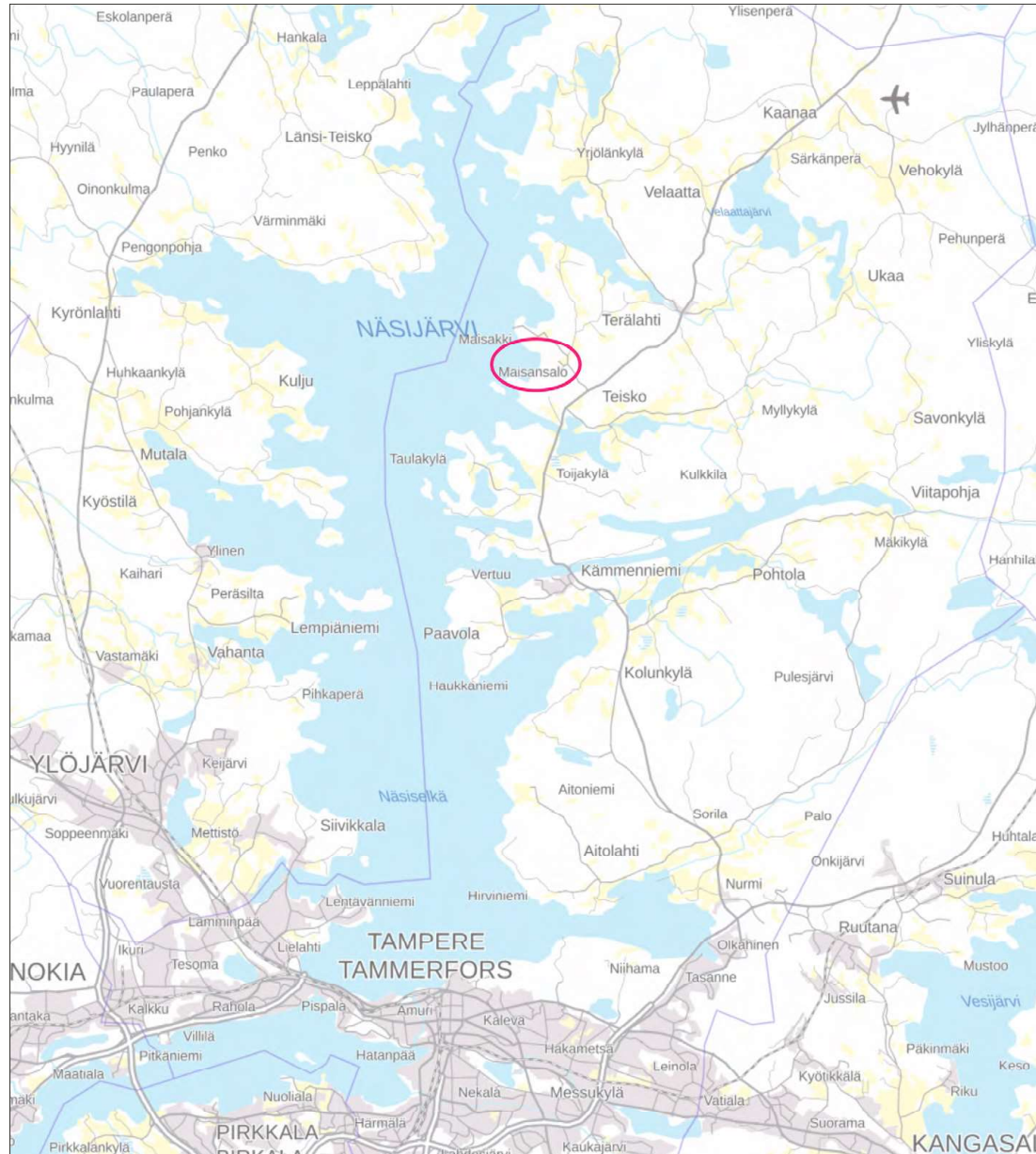
p. 010 219 6065

mirkku.haapasaari@ark-kosunen.com

Arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen Oy

Aleksis Kiven katu 11 B

33100 Tampere

Maisansalo Tampereen Teiskossa. Taustakatta MML

I. JOHDANTO

KOHTEEN PERUSTIEDOT

Kohteen nimi: Maisansalo

Kohteen osoite: Polsontie 19, Polsontie 35
34260 Terälahti

Kiinteistötiedot: Kaupunki: Tampere
Kaupunginosa: Polso
Kortteli 8006
Tontti 3

Kiinteistötunnus: 837-094-8006-3

SELVITYKSEN TARKOITUS JA SISÄLTÖ

Maisansalon rakennushistoriaselvitys on laadittu Tampereen kaupungin toimeksiantona. Selvityksessä käsitellään kiinteistön ja siihen liittyvien rakennusten, rakennelmien ja rakennuspaikan historiaa, muutostavaihteita, ja ominaispiirteitä sekä dokumentoidaan nykytilanne. Kohteen kulttuuri- ja rakennushistorialliset sekä kaupunkikuvalliset arvot tuodaan selvityksessä esiin. Selvitys on tehty Museoviraston Talon tarinat -rakennushistorian selvitysoppaan ohjeita soveltaen.

KOHTEEN DOKUMENTOINTIPROSESSI

Selvitystyö on tehty vuoden 2021 tammi-helmikuussa. Maastotutkimusta on tehty paikan päällä ja valokuvattu sisä- ja ulkotilat 12.2.2021 ja 9.3.2021.

Arkistotutkimuksella on selvitetty kohteessa tehdyt merkittävät muutokset. Selvitykseen on dokumentoitu vanhoja suunnitelmia, valokuvia ja karttoja. Kohdetta koskevaa materiaalia on kerätty Tampereen kaupunginarkistosta, tilapalveluiden ja rakennusvalvonnan arkistoista sekä Tampereen museoiden Siiri tietokannasta. Lisäinformaatiota on saatu Teisko-Seuralta, sekä nykyiseltä käyttäjältä, ravintola Country Bistro Maisan ravintoloitsijalta. Lisäksi on käytetty verkkolähteitä ja kirjallisia lähteitä, jotka on yksilöity lähdeluettelossa.

Kootut materiaalit on analysoitu ja niiden pohjalta on arvioitu kohteen säilyneisyyttä, merkitystä, kulttuurihistoriallisia arvoja, säilytettäviä ominaispiirteitä sekä kohteen tulevaisuuden potentiaalia.

KOHTEEN SIJAINTI

Maisansalo sijaitsee Pohjois-Tampereella Teiskossa, Näsijärven itärannalla, Polson kaupunginosassa. Teisko on Pirkkanmaalla sijainnut entinen kunta, joka liitettiin Tampereeseen vuonna 1972. Tuolloin Tampere sai uudet kaupunginosat Kämenniemi, Terälahti, Velaatta ja Polso.

RAKENNUKSET

Tontilla sijaitsee 9 rakennusta. Vanhoja Polson tilan rakennuksia on kolme:

- tilan asuinrakennus, mahdollisesti päärakennus
- pakari
- vanha aitta
- lisäksi kunnalliskodin aikana rakennettu navetta, vuodelta 1922

Kunnalliskotiin liittyviä rakennuksia on kolme:

- varsinainen kunnalliskodin päärakennus vuodelta 1914, suunnittelija Heikki Tiitola,
- mielisairalarakennus vuodelta 1926
- aittarakennus luultavasti n. vuodelta 1926, laajennettu saunalla v. 1967
- lämpökeskus vuodelta 1959

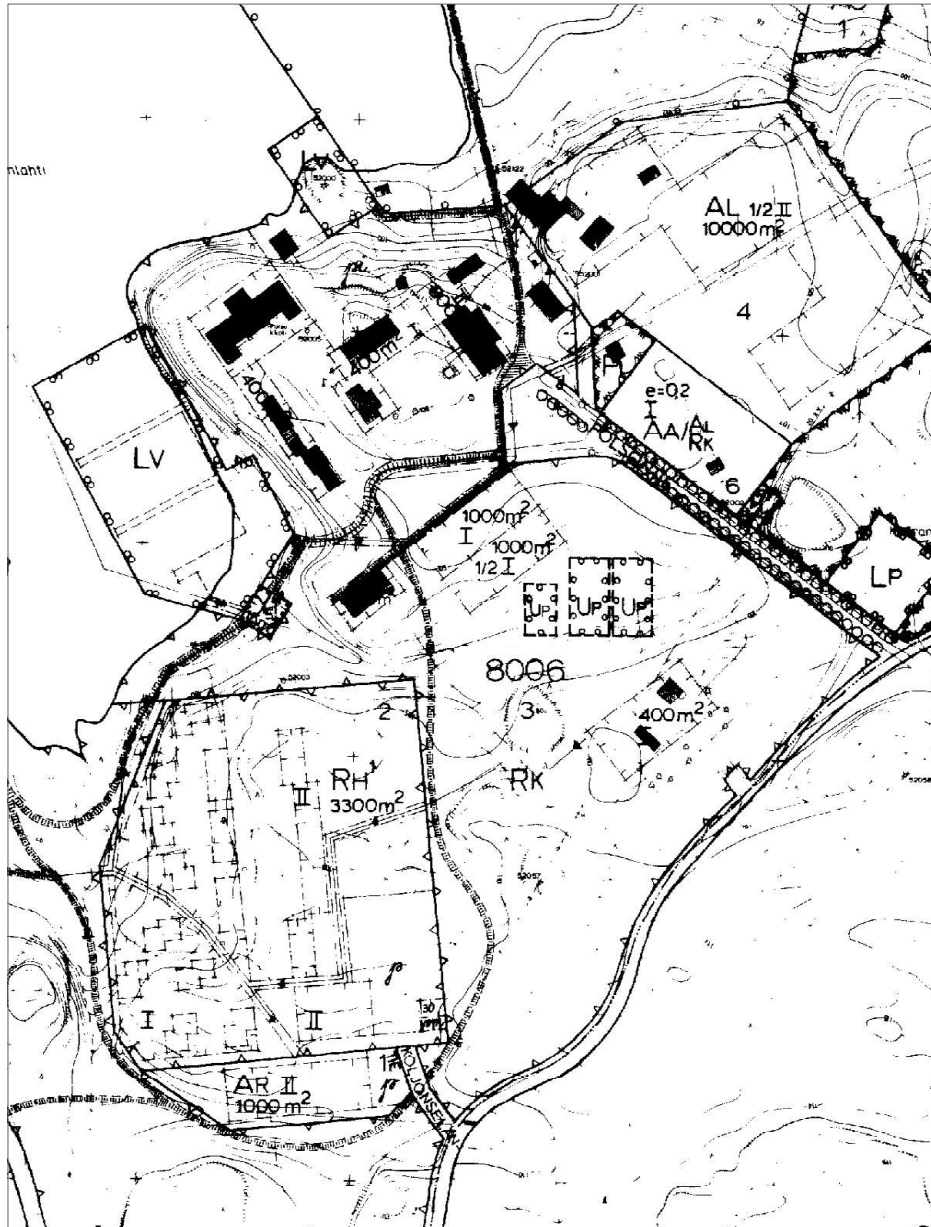
Lisäksi tontilla sijaitsee saunarakennus vuodelta 1976.

Tontin kaakkoislaidalta on v. 2005 purettu v. 1953 rakennettu kunnansihteerin asunto ja talousrakennus.

Viereisellä tonteilla sijaitsee lisäksi vanha tiilimakasiini ja savustamo, jotka ovat kuuluneet toiminnallisesti tilakeskuksen kokonaisuuteen.

Maisansalo kartalla. Katakarttaote: Tampereen kaupunki. Kartat.tampere.fi/oskari/

Ote asemakaavasta nro 4641. Kartat.tampere.fi/loskari/

KAAVA- JA SUOJELUTILANNE

Tontilla on voimassa asemakaava nro 4641 vuodelta 1975, jossa tontilla on kaavamerkintä Rk:

"Vapaa-ajanaluetta palvelevien keskustatoimintojen alue, jolle saadaan sijoittaa kulttuuri, viihde, urheilu- ja virkistyspalveluja sekä hallinto- ja sosiaalisia palveluja. Alueelta saadaan varata asuntoja henkilökunnalle 5 kpl."

Tontin keskiosan on varattu kaksi vierekkäistä rakennusala, joilla kummallakin on rakennusoikeutta 1000 m². Näiden kaakkoispuolelle on varattu Up-merkittyjä alueita palloilukentille. Kaavakartassa tontin kaakkoisosassa sijaitsevat kaksi rakennusta on jo purettu, mutta rakennusoikeus on yhä voimassa.

Polsontien toisella puolella tontti 6 on merkitty pysäköinti-alueeksi. Rannassa on alueita merkinnällä Lv: Venevalkama.

Tontin rakennukset eivät ole suojeltuja.

AIEMMAT SELVITYKSET

Tampereen rakennuskulttuuri, maisemat ja luonnonsuojelu, 1985

Tampereen kaupugin kaavoitusviraston julkaisemassa selvityksessä Maisansalon rakennuksista on mainittu Polson tilan pää-rakennus, Polson pakarirakennus ja kunnalliskodin rakennus. Kohde on arvioitu luokkaan RKM III eli rakennustaiteellisesti, kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti merkittäväksi rakennuskulttuurikohteeksi

Aitolahden ja Teiskon rakennuskulttuuriselvitys, 2008

Juha Jaakolan laatimassa Aitolahden ja Teiskon rakennuskulttuuriselvityksessä Polso/Maisansalo on myös arvotettu luokkaan RKM III. Arvottamisperusteita ovat rakennushistoria, sosiaalihistoria, kulttuurihistoria ja maisema.

Rakennuksista on Polson tilan päärakennuksen, pakarin ja kunnalliskodin rakennuksen lisäksi mainittu navetta, aitta sekä punatiilinen makasiini.

Tampereen Aitolahden ja Teiskon kulttuuriympäristöselvitys, 2015.

Selvityksessä on tunnistettu 23 kulttuuriympäristöltään arvokasta aluekokonaisuutta, alueita jotka ovat pisimpään olleet maanviljelykäytössä ja joiden kulttuurimaisema on säilynyt eheänä näihin päiviin asti. Polso on laskettu Kivirannan (Kuoranta) kulttuuriympäristökokonaisuuteen. Polso alue on luokiteltu huomionarvoiseksi erilliskokonaisuudeksi, johon liittyy rakennuskulttuurikohde.

2. HISTORIAA

TEISKON HISTORIAA

Teiskon varhaisimmat asumisen jäljet on löydetty vesistön varrelta, rannoilta ja saarista. Pronssi- ja rautakauden asutuksesta on löydetty jäänteitä mm. Kapeeniemestä Teiskolan kylän Koljonsaaresta ja Kuorannan Kontusaaresta. Myöhemmin Teisko on jäänyt asuttamattomaksi alueeksi, jota Pirkkalan, Vesilahden, Lempäälän ja Messukylän eränkävijät käyttivät metsästysmainaan.

Ensimmäisiä laajempia merkintöjä Teiskon asuinpaikoista löytyy vuoden 1540 maakirjoista, jolloin kirjoihin merkittiin 63 tilaa ja 17 kylää. Myöhemmin osa tiloista autioitui ja siirtyi kruunun omistukseen.

Varsinainen maatalouspitäjä Teiskosta tuli 1700-1800-lukujen taitteessa. Maatalous ja karjanhoito olivat ainoat tulonlähteet. Teiskon metsäseuduille muutti paljon uudisasukkaita ja papiston väkilukutalaston mukaan 1810-luvulla väliluku oli jo yli 2600.

Vuonna 1621 perustetusta Teiskon seurakunnasta tuli Messukylän kappeliseurakunta v. 1836. Seurakunta itsenäistyi vuonna 1860. Vuonna 1865 julkaistulla kunnallisasetuksella maaseudun kirkkopitäjien vastuulla olleet maalliset asiat, kuten vaivais- ja terveydenhoito, määriteltiin maalaiskuntien tehtäväksi. Teiskon ensimmäinen kuntakokous pidettiin 29.10.1865 ja Teisko sai näin kunnallisen itsehallinnon ensimmäisenä koko Hämeen läänissä.

Teisko eli pitkään omavaraistaloudessa ja Tampereella käytiin harvoin. Teiskossa välimatkat olivat pitkiä ja vesistön rikkomia. Tampereen teollistuesssa ja höyrylaivaliikenteen yleistyessä liikenne vesillä vilkastui. Talvisin ns. talvitiet vesistön yli nopeuttivat kulkemista. Teiskolaisten tuottamia maaseudun tuotteita myytiin kaupunkiin. Laivat olivat myös joukkoliikenneväline reittiliikenteen yleistyessä.

Teiskolaiset matkasivat kaupunkiin ja kaupunkilaiset huviloilleen.

Laivaliikenteen kulta-aikoina Näsijärven rannoilla oli runsaasti laitureita. Osa laitureista sijaitsi yhteismailla, mutta myös talojen laitureita käytettiin reittiliikenteessä. Polson laituri oli osa Tervalahdelta pohjoiseen kulkevaa reittiä, Teiskolan ja Kivirannan välissä. Suuri osa entisaikojen laitureista on kadonnut tai rapistunut, mutta Poldsossa laiturit ovat lisääntyneet ja niiden käyttö on vilkasta.

POLSON HISTORIAA

Vuoden 1540 maakirjan mukaan Teiskon 17 kylästä suurin oli Terälahti, johon luettiin 18 taloa. Yksi näistä kylistä oli Kuoranta, jossa tuolloin oli vain yksi tila, Kuoranta eli Kiviranta. Tilojen lukumäärä kasvaa seuraavan 50 vuoden aikana 20%, 62 tilasta 75:een. Kuorantaan luettu Polso esiintyy maakirjassa vasta v. 1569. Tosin teoksessa Tampereen kadunnimet Maija Louhivaara kirjoittaa että Polson kylä kuului 1500-luvulla Pirkkalan hallintopitäjän Keijärven neljänneskuntaan. Polson yksinäistalo mainitaan Louhivaaran mukaan maakirjassa muodossa Polssu, jonka isäntänä mainitaan vuonna 1551 Lasse Polsoj, mutta valitettavasti lähdeviite on tältä osin jäänyt puuttumaan.

Polson tila oli vielä pieni; viljelysmaata oli vuonna 1589 vain 4 tynnyrinalaa eli noin 2 hehtaaria. Seuraavana vuonna tila on jo merkitty autioksi. Seitsemän vuoden autiona olemisen jälkeen tila sai isännäksi Lauri Polson, jonka isännöys kesti kuitenkin vain 3 vuotta. Tila oli jälleen autiona vuoteen 1635, jolloin oletettavasti edellisen poika, Juho Laurinpoika on tullut isännäksi. Sen jälkeen tila on ollut yhtäjaksoisesti viljeltynä 1900-luvun puoliväliin asti

*"Länsimurteissa polso on tarkoittanut
isoa hirsikairaa"*

-Tampereen kadunnimet

1600-luvulla aatelisilla oli yleensä herraskartanoksi tai säteriksi kutsuttu asuintila jota he itse myös viljelivät. Aateliset ja korkea-arvoiset upseerit saivat myös laajoja lahjoitusmaita. Raholan säteritilan omistaja Gustaf Wrangelille lahjoitettiin mm. Polson tila. Wrangel myi myöhemmin kaikki oikeutensa sotamarsalkkaa Arvid Wittenbergille. Vuoden 1683 suuressa reduktiossa lahjoitus peruttiin ja Wittenberg menetti tilan.

Kunnalliskodin 25-vuotisjuhlassa pitämässään puheessa huoltolautakunnan puheenjohtaja K. Hilvola kertoi, että Polson talo oli joutunut J.W.Enqvist osakeyhtiön haltuun, koska "Polson talon omistajat olivat juopottelevan, rappeuttavan elämänsä vuoksi joutuneet myymään talonsa." (Hilvola, 1939)

Sittemmin Poldsossa ollaan oltu edistyksellisiä ja Polson talossa oli puheliniinja jo vuonna 1913. Toukokuun kuntakokouksessa käsiteltiin ehdotusta "telefoonin" siirtämisestä Polson talosta kättilön ja sairaanhoitajan käytettäväksi, mutta ehdotus ei saanut kannatusta. Kysymys kättilön puhelimesta nousi uudelleen päätettäväksi kuntakokouksessa vuonna 1915. Päädyttiin järjestämään kättilölle asunto "kunnan Polson taloon", jossa puhelin jo oli.

Polson tilan isäntäluettelo

1569-1590 Arvi Penka
1597-1600 Lauri Polso
1635-1638 Juho Laurinpoika
1639-1661 Klemetti Juhonpoika
1662-1676 Tapani Laurinpoika
1677-1697 Erkki Martinpoika
1698-1712 Erkki Ristonpoika
1722-1726 Antti Erkinpoika
1727-1793 Heikki Erkinpoika
1794-1833 Tuomas Heikinpoika
1834-1846 Juuse Tuomaanpoika
1847-1860 Heikki Heikinpoika
1861-1873 Juuse Juhonpoika
1874-1876 Joosef Kaarlenpoika
1877-1904 Juuse Hermanninpoika
1905-1909 Eemeli Polso
1910-1912 AB J.W. Enqvist Oy
1912-1971 Teiskon kunta
1972- Tampereen kaupunki

Karttaote: Kuninkaan kartasto 1776-1805 "Pirkanmaa" Karttalehti XIII:1. Kartassa on tavallaan tilat esitetty taloryhmänä riippumatta rakennusten todellisesta lukumäärästä. Polso on kirjoitettu muodossa "Polsoi". Kartan yläreunassa "Kuoranda" eli Kiviranta.

"Charta över Polso hemmans ägor. Belägne uti Tavastehus län Satagunda härad, Messuby socken och Teisko kapell affattad år 1795." Pehrhenr Pelanderin kartassa on esitelty Polson tilan viljelysmaita.

Yllä suurennos Polson talon kohdalta käännettynä pohjois-ete-läkoordinaatiston suuntaiseksi. Kuten tuon ajan kartoissa usein oli tapana, tilakeskuksesta on esitetty vain yksi rakennus, vaikka oletettavasti kyse on ollut useamman rakennuksen ryhmästä.

KUNNALLISKOTI POLSOON

Joulukuun kuntakokouksessa vuonna 1907 vaivaistaloasia nousi esiin. Kuntakokous oli yksimielinen siitä, että vaivaistalon perustaminen alkaa olla "olojen paikoittama toimenpide" ja valittiin toimikunta selvittämään asiaa ja laatimaan kuntakokoukselle mahdollisimman tarkat selvitykset asiaan liittyen.

Vaivaistalolle sopivaa paikkaa etsittiin pitkään. Kuntakokouksessa 29.5.1911 todettiin, että J.W. Enqvist on pyytänyt Polson tilasta 60 000 mk. Kunta teki vastatarjouksen, mutta kauppa kuitenkin tuolloin peruuntui Enqvistin toimesta. Tammikuussa 1912 kaupat vihdoin tehtiin "Polson neljännes manttaalista Teiskon Pitäjän Kuorannan kylässä" 52 500 mk kauppahinnalla.

Rahoitusta Polson tilan maksamiseen haettiin Teiskon kunnan paloapuyhtiöltä. Helmikuussa 1912 paloapuyhtiö myönsi lainaksi 35 000 markkaa. Huhtikuussa 1912 valittiin 3. miehinen toimikunta "Polson talon vaivastaloksi muodostamisen toteuttamista varten".

Vaivaistalolle oli ollut suuri tarve. Jo keväällä 1912 kunnallislautakunta ehdotti, että Polson taloon voitaisiin sijoittaa muutamia vaivashoidon apua tarvitsevia henkilöitä. Kuntakokous päätti, että heitä voidaan sijoittaa Polson talon maalla sijaitseviin huoneistoihin, muttei varsinaiselle Polson pätilalle, johon vaivaistaloa oltiin perustamassa.

Polson talolle perustettiin hoitokunta, joka huolehti talon asioita. Polson maat päätettiin viljellä kunnan laskuun. Karjan määrää ei lisätty, rehun kalleuden vuoksi, mutta kylvökone ja siemenperunaa tilalle päätettiin hankkia.

Vasta marraskuussa päätettiin ryhtyä köyhäintalon rakentamistoimenpiteisiin. Tätä varten valittiin vielä kuusimiehinen valiokunta. Joulukuussa kuntakokous hyväksyi Ruoveden köyhäintalon johtajan Onni Rossin laatiman köyhäintalon pohjapiirustuksen.

Rakentaminen aikataulutettiin valmistumaan vuoden 1914 syyskuun 1. päivään mennessä. Toteutusta varten valittiin rakennustoimikunta, joka tehtäväksi annettiin hankkia tarvittavat lisäsuunnitelmat ja kustannusarvio. Samassa kokouksessa päätettiin, että Polson tilan maista myytäisiin ainoastaan Latoniitty.

13.7.1914 hyväksyttiin kunnan köyhäinkodin järjestyssäännöt, joille haettiin kuvernöörin vahvistus.

Kunnallisneuvos Tiitola. (Lähde: Tampereen museoiden Siiri-tietokanta.)

HEIKKI TIITOLA (1874– 1952) oli tamperelainen rakennusmestari ja kunnallispoliitikko. Hän sai kunnallisneuvoksen arvon v.1930. Tiitolan laaja tuotanto käsittää mm. Tampereen työväentalon, Attilan kenkätehtaan, Pyynikinrinteen "Kilometritalon", As. Oy. Erkkilän-Aukeen sekä useita kouluja.

VAIVAISHOIDON HISTORIAA

Vaivaistalot syntyivät 1800-luvun alkupuolella ja ensimmäiset työlaitokset perustettiin 1830-luvulla Englannissa. Työlaitoksissa avustettavat laitettiin työskentelemään voimiensa mukaan saamansa avun vastineeksi. Näin haluttiin myös opettaa työn kunnioitusta. Maaseudulla alettiin perustaa ns. maatilavaivaistaloja jotka tuottivat elintarvikkeita vaivaistalon käyttöön ja myyntiin. Suomeen vaivaistaloaate levisi 1870-luvulla. Vuoden 1879 vaivaishoitoasetuksessa katsottiin, että työkykyisten tuli elättää itsensä, laitoshoidon rooli korostui ja kunnat veloitettiin perustamaan työlaitoksia.

Vaivaistalojen tehtävät olivat laajemmat kuin myöhempien kunnalliskotien tai vanhainkotien, sillä ne käsittivät vanhustenhuollon ja työlaitostehtävien lisäksi sairaanhoidon, mielisairanhoidon, sekä lastenhuollon.

Vuoden 1922 köyhäinhoitolain myötä vaivaiskodit muutuivat kunnalliskodeiksi. Ensisijaisena auttamisen muotona pidettiin kotiaavustusta, mikä tarkoitti yleensä ruoka-apua. Laitoshoitoon tuli turvautua vain silloin, kun avustettavan tilannetta ei voitu muutoin korjata. Mielisairaiden hoito alettiin eriyttää muista toiminnoista ja pyrittiin järjestämään erityisiä sairausosastoja.

1950-luvulta lähtien kunnalliskodit alkoivat kadota ja uudisrakentamisessa siirryttiin ajanmukaisiin vanhainkoteihin. Laitosmaisuudesta pyrittiin kohti viihtyisyyttä ja kodinomaisuutta. Osa vanhoista kunnalliskotirakennuksista jatkoivat toiminnassa, vaikkakin vanhainkodin nimellä.

KUNNAN TOIMITILAT POLSOON

Ensimmäinen kunnallislaki vuodelta 1865 edellytti kuntien rakentavan pitäjäntuvan kunnallisia toimintoja varten. Teiskossa, kuten monessa muussakin kunnassa, päätettiin resurssien puutteessa ratkaista asia toisin. Teiskolan omistaja J.F. Tammelander antoi kunnan kokousten pitopaikaksi kartanonsa huoneen aina kuolemaansa 1868 asti.

Tammelanderin kuoleman jälkeen kunnankokouksia pidettiin mm. kestkiekivarissa, torpissa ja Padustaipaleen koulun valmistuttua v.1871 koululle rakennetussa kunnantuvassa.

Kuntakokous on kokoontunut myös Polson talossa ainakin vuonna 1914 kun köyhäintaloa rakennettiin ja Polson asuinrakennuksen muutosta keskusteltiin.

Vuonna 1915 päätettiin perustaa kunnanvaltuusto ja siihen valittiin 24 jäsentä. Selvitystä tehdessä kunnanvaltuuston pöytäkirjoista on ollut käytettävissä vain vuosien 1923-28 pöytäkirjat, mutta ainakin 2.5.1923 lähtien valtuuston kokouksia pidettiin "kunnantalossa Polsossa" tai "kunnanhuoneessa Polsossa". Tarkempaa tietoa ei ole, tarkoitetaanko tällä Polson tilan asuinrakennusta vai pakarirakennusta.

Vuonna 1932 kunnankokouksille löytyivät tilat juuri valmistuneesta Teiskon seurakuntatalosta, joka kuitenkin paloi jo seuraavana vuonna. Tuolloin päätettiin kunnalle järjestää toimitilat Polson kunnalliskodin yhteyteen. Tilat sijoituivat Polson vanhaan päärakennukseen.

1950-luvulla kunnan asutus oli jo painottunut kunnan eteläosiin ja Polson sijainti koettiin kunnallisille tiloille. Kun samaan aikaan kunnalliskoti tarvitsi lisää tiloja toiminnoilleen, päätettiin siirtyä pois Polsosta. Vuonna 1960 kunnan toimitilat siirtyivät Aunessillan korvalle tyhjentyneeseen Teiskon meijerirakennukseen, jossa toimitilat pysyivätkin kuntaliitokseen asti.

UUDISRAKENNUKSIA, MUUTOKSIA JA LAAJENNUKSIA

Jo vuonna 1914 kuntakokouksessa päätettiin että köyhäinkodin läheisyyteen ryhdytään rakentamaan mielisairashoitolarakennusta. Asia ei kuitenkaan edennyt.

Elokuussa 1923 kunta velvoitettiin Hämeen läänin maaherran päätöksellä rakennuttamaan köyhäintalon yhteyteen mielisairaalan, jonka tuli olla valmis 1. heinäkuuta 1925 mennessä. Aikataulua pidettiin liian lyhyenä, eritoten yhä lisääntyvien kunnan muiden menojen vuoksi. Vuoden 1924 talousarvioon varattiin kuitenkin 50 000 mk mielisairaalan rakennustöitä varten ja päätettiin hankkia piirustukset 14-15 hengen mielisairaala varten.

Kesäkuussa 1924 myös korkein hallinto-oikeus päätti velvoittaa kunta rakentamaan mielisairaalan rakentamiseen aiemmin määrättyssä aikataulussa. Kunnanvaltuusto merkitsi vuoden 1925 tulo- ja menoarvioon "mielisairaalan rakennukseen 250 000 mk". Laina otettiin Teiskon Säästöpankista ja sitä vastaan otettiin kiinnitys Polson taloon.

Toukokuussa 1925 hyväksyttiin rakennusmestari Heikki Tiitolan rakennustoimistossa laaditut mielisairaala-piirustukset sellaisenaan. Samalla päätettiin mielisairaalan menoarviosta poistaa 50 000 mk. 19.12.1926 kunnallisen mielisairaalarakennuksen rakennustoimikunta saattoi vihdoinkin ilmoittaa, että mielisairaala on valmis.

Myös Polson maatilantilan rakennuskanta laajeni. Uusi navetta rakennettiin vuonna 1922 ja luultavasti samoihin aikoihin on rakennettu tiilimakasiini. Uusi aittarakennuskin rakennettiin oletettavasti 1920-luvulla. Maatila säilyi toiminnassa kunnalliskodin aikana. Hoidot tekivät tilalla töitä ja kunnalliskoti sai tilan tuotteita omaan tarpeeseen ja myytäväksi. Tilan rakennuskanta laajeni. Uusi navetta rakennettiin vuonna 1922 ja tiilimakasiini on rakennettu samoihin

aikoihin. Uusi aittarakennus, jota myöhemmin laajennettiin saunalla, rakennettiin kuntakokous pöytäkirjoista päätellen v. 1926. Maatila säilyi toiminnassa aina vuoteen 1951, jolloin kunnalliskoti luopui tilanhoidosta.

Jo 1930-luvulla suunniteltiin kunnalliskodin peruskorjausta ja laajennusta. Suunnitelmat siirtyivät sodan vuoksi.

1940-50-lukujen vaihteessa rakennettiin kunnalliskodin toiseen kerrokseen ullakkohuoneita henkilökuntaa varten.

1950-60-lukujen vaihteessa vanhainkodille tarvittiin lisää tilaa ja erilliselle sairasosastolle etsittiin lisätiloja. Sairasosasto suunniteltiin siirrettäväksi tilan päärakennukseen, mutta lopulta päädyttiin järjestämään sairasosasto varsinaiseen vanhainkotiin. Tilan päärakennuksesta tehtiin yleinen osasto, johon sijoittuivat naisasukkaat, eli myöhemmältä lempinimeltään "mummola".

Kaupungin arkistosta löytyi lisäksi vuonna 1963 tehty yksityiskohdaiset kunnalliskodin puutarhasuunnitelmat, joiden toteutumista tai säilyneisyyttä ei selvityskäynneillä päästy lumen alta arvioimaan.

Näin Teiskonkin vaivaistalo kehittyi vaivaistalosta kunnalliskodiksi ja edelleen vanhainkodiksi. Toiminnot kehittyivät vaivaistenhoidosta vanhustenhoitoon josta mielisairaala- ja sairaanhoito eriytettiin.

KUNTALIITOS JA VAPAA-AIKAKESKUKSEN AIKA

Teiskon kunnalliskodin toiminta lopetettiin 1976 ja rakennukset siirtyivät Maisansalon vapaa-aikakeskuksen käyttöön. Vapaa-aikakeskuksen suunnittelu oli aloitettu jo v. 1972. Alueen esisuunnitelman pohjalta järjestettiin v. 1973 TTK:n arkkitehtipiskelijöille ideakilpailu, jonka tulosten pohjalta kehitettiin alueen yleissuunnitelmaa.

Vapaa-aikakeskuksen hallinnointiin perustettiin Teiskon Vapaa-aika-

keskus ry, jonka osakkaana Tampereen kaupunkikin oli. Tavoitteena oli vastata ihmisten lisääntyneeseen vapaa-ajanviettotarpeeseen ja tarjota mahdollisuudet lomailuun, lyhyempiaikaiseen oleskeluun ja erilaisiin urheilu-, liikunta-, ulkoilu- ja kulttuuriharrastuksiin. Vapaa-aikakeskus oli mitoitettu 5 000 hengelle ja se piti toteuttaa kokonaisuudessaan 1970-luvun aikana. Toteuttamista varten varattiin n. 150 ha suuruinen Polson tila, joka oli tarkoitus vuokrata 50 v. ajaksi Teiskon Vapaa-aikakeskus ry:lle.

Vuonna 1974 valmistuneessa Maisansalon asemakaavassa alue osoitettiin loma-, virkistys- ja ulkoilualueeksi. Kunnalliskodin rakennukseen perustettiin ravintola ja muita rakennuksia otettiin retkeilymaja- ja kahviläkäyttöön. Rantaan rakennettiin sauna. Myös navettaan suunniteltiin ravintola- ja kokoustiloja, jotka eivät kuitenkaan toteutuneet. Ravintolapalvelujen kehittämiseksi perustettiin Hotelli Maisa Oy. Tarkoitus oli "harjoittaa hotelli- ja ravintolatoimintaa sekä siinä tarkoituksessa hallita vuokratontteja ja -alueita Tampereen kaupungin Polson kaupunginosassa ja rakennuttaa niille hotelli- ja ravintolarakennuksia". Toiminta alkoi 1.7.1977 ja sen osakkaita olivat Teiskon Vapaa-aikakeskuksen lisäksi mm. Metallityöväenliitto ja Suomen Matkailuliitto. Lopulta lähes kaikki alueen liiketoiminta oli yhtiön alaisuudessa.

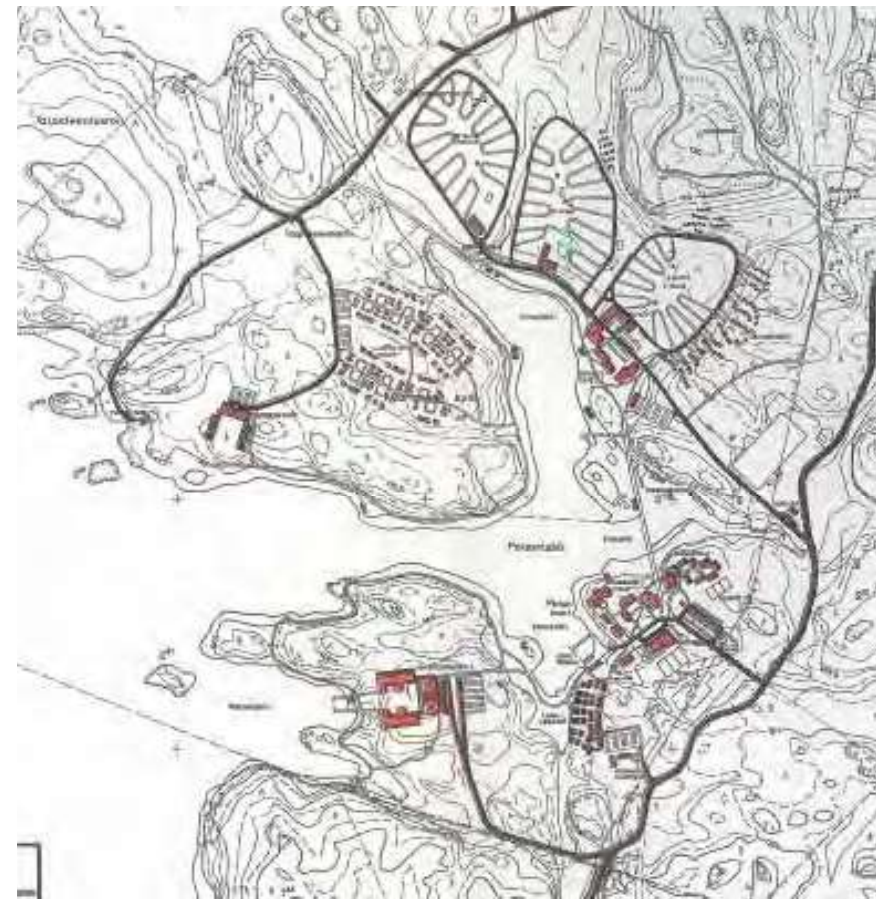
Alkuperäisistä suunnitelmista Mökkikylä Maisakki suunniteltiin lähes sellaisenaan. Polson tilakeskuksesta lounaaseen toteutettiin 17 rivitalon lomaosakeyhtiö. Karavaanarit kehittivät leirintäaluettaan.

Toiminta tuotti kuitenkin tappiota ja 1.1.1982 alkaen yhtiön elinkeinotoiminnot vuokrattiin Lomaliitolle. Hotelli Maisa Oy:n osakkeet myytiin Tampereen kaupungille, joka otti yhtiön omaisuuden haltuunsa ja velat vastattavakseen ja yhtiö purettiin. Lomaliiton aikana tilan päärakennus muutettiin kokous- ja kurssitilaksi.

Kaupungin ja Lomaliiton välinen Maisansalon vuokrasopimus päättyi vuonna 1990. Osa Maisansalon mökeistä siirrettiin Härmälän

leirintäalueelle ja loput myytiin. Loppujen lopuksi suuri osa varsinaisesta vapaa-aikakeskuksesta ja esim. paljon keskustelua herättänyt golfrata jäi toteutumatta.

Alue on kuitenkin paikallisten asukkaiden ja loma-asukkaiden virkistyskäytössä ja entisessä kunnalliskodin rakennuksessa jatkuu ravintolatoiminta. Kaupunki on etsinyt alueelle tehokkaampaa kokonaisratkaisua.

*Teiskon vapaa-aikakeskuksen yleissuunnitelma vuodelta 1974.
(Lähde: Tampereen Aitolahden ja Teiskon kulttuuriympäristöselvitys)*

3. RAKENNUSTEN HISTORIAA

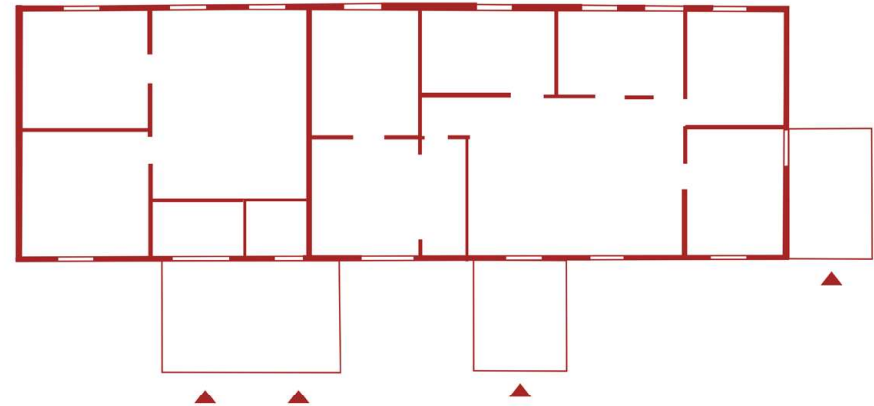
POLSON TILAN VANHA PÄÄRAKENNUS

Rakennustunnus: 837-94-8006-3-I
TRE-PRN: 13850
VTJ-PRT: 103378779A
Käyttötarkoitus: 124 Vuokrattavat lomamökit ja -osakkeet

Vanha hirsirakenteinen asuinrakennus on tiettävästi ollut Polson tilan päärakennus. Rakennus on yksikerroksinen ja satulakattoinen, perustukset ovat luonnonkiveä, vesikatto tiiltä.

Rakennuksessa oli ennen kolme umpikuistia, kaksi pitkällä sivulla ja yksi koillispuolella. Sisäänkäynnit suuntautuivat kohti pihaa, jonka muodostivat asuinrakennus, pakari ja navetta. 1960-luvun muutoksessa kaikki kuistit on poistettu ja sisäänkäynnit siirretty kunnalliskodin puoleiselle julkisivulle. Umpikuistien sijaan portaikko on avoin ja sisäänkäyntiä kattaa puurakenteinen harjakattoinen katos jonka otsapinta on paanutettu ja kate on peltiä.

Ulkoseinät on päällystetty Teiskon kirkon kattopaaunuilla. Ajankohdasta on ristiriitaista tietoa. Teoksessa "Tampereen rakennuskulttuuri, maisemat ja luonnonsuojelu" kerrotaan Polson entisen omistajan saaneen puupaanut Teiskon kirkosta vuonna 1906, kun kirkon kate uusittiin. Teiskon kirkon juhla- ja kirkonkirjassa taas todetaan: "Nykyinen paanukatto on vuodelta 1957. Se on jouduttu uusimaan kerran aikaisemmin 1855 ja huoltamaan useaan otteeseen. Teiskon kirkon vanha paanukatto joutui Juuse Polson haltuun ja näillä paanuilla hän vuorasi molemmat asuinrakennuksensa seinät." Juuse-niminen isäntä on Polson talossa ollut viimeksi Juuse Juhonpoika 1861-73 ja Juuse Hermanninpoika vuosina 1877-1904.

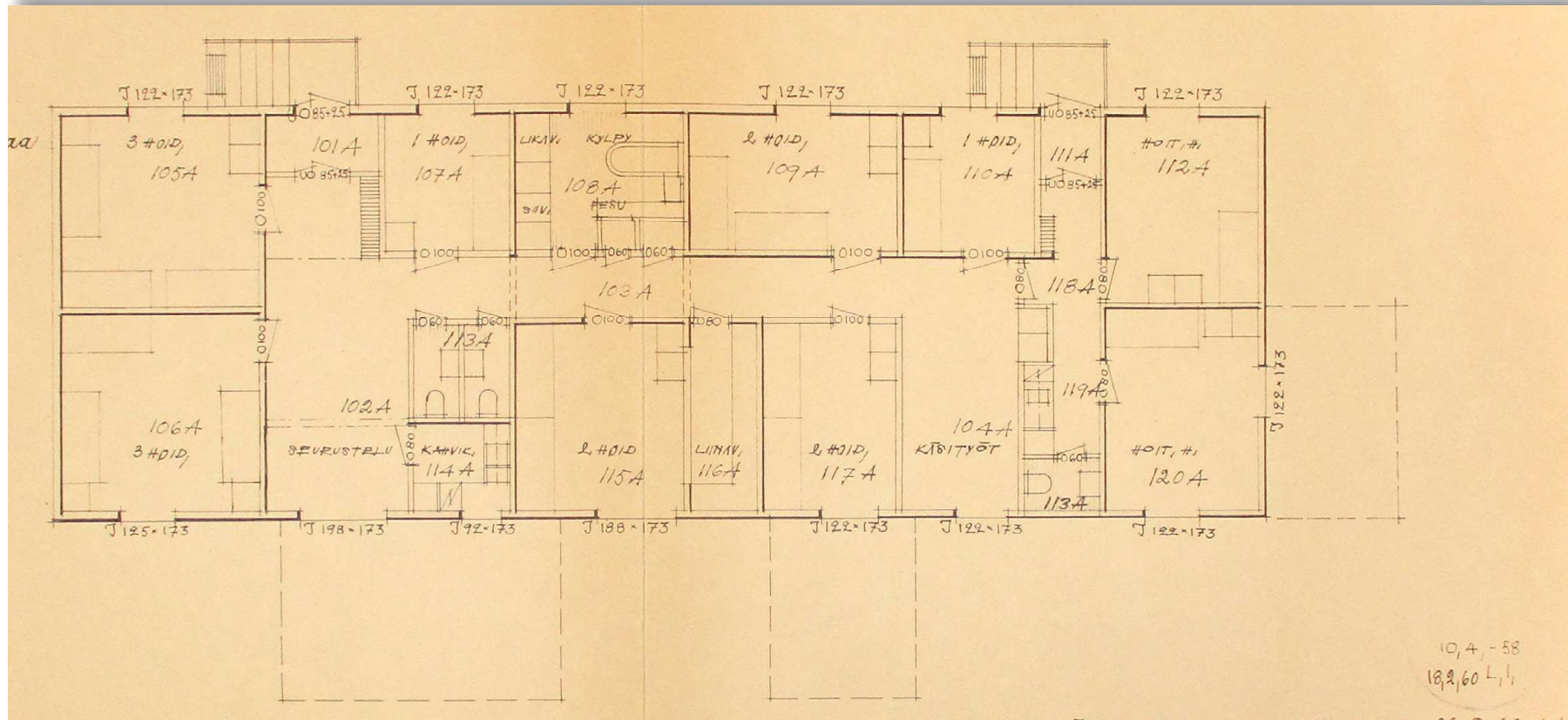
Alkuperäisestä huonejärjestyksestä ei ole löytynyt piirustuksia. Ensimmäinen löytynyt piirustus on v. 1957 laadittu sairasosaston suunnitelma, joka jäi toteutumatta. Piirustuksesta on kuitenkin voitu purettaviksi merkittävät seiniä palauttamalla hahmotella tilajärjestystä ennen 1950-60-luvun muutoksia.

KÖYHÄINTALON AIKAAN

Köyhäintalon rakentamisen yhteydessä heräsi kysymys Polson maa-tilan rakennuksista. Vuonna 1914 harkittiin Polson talon asuinrakennuksen siirtoa. Asiaa käsittelevä kuntakokous pidettiin ko. talossa 22.5.1914. Rakennus päädyttiin pitämään nykyisellä paikallaan ja tekemään siinä ainoastaan "välttämättömät laitostyöt" eli rakennus kunnostettiin tarvittavilta osin.

1930-LUKU: KUNNAN TOIMITALO

Vuonna 1933 tehtiin päätös kunnan toimitilojen siirtämisestä Polson vanhaan yksikerroksiseen päärakennukseen, jossa ne toimivat kunnan kunnalliskoti tarvitsi tilat omaan käyttöönsä 1950-luvun lopulla.

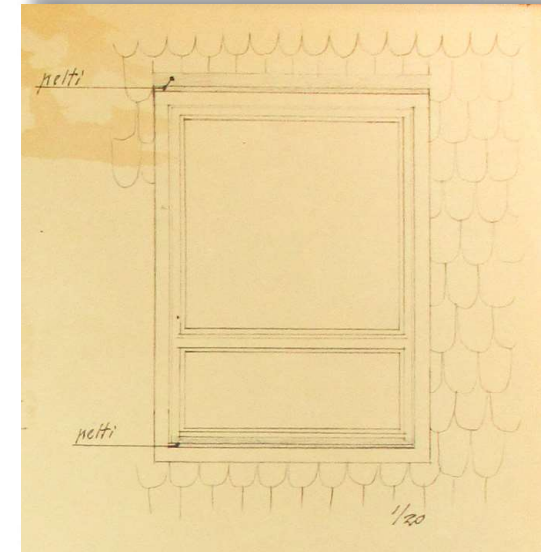
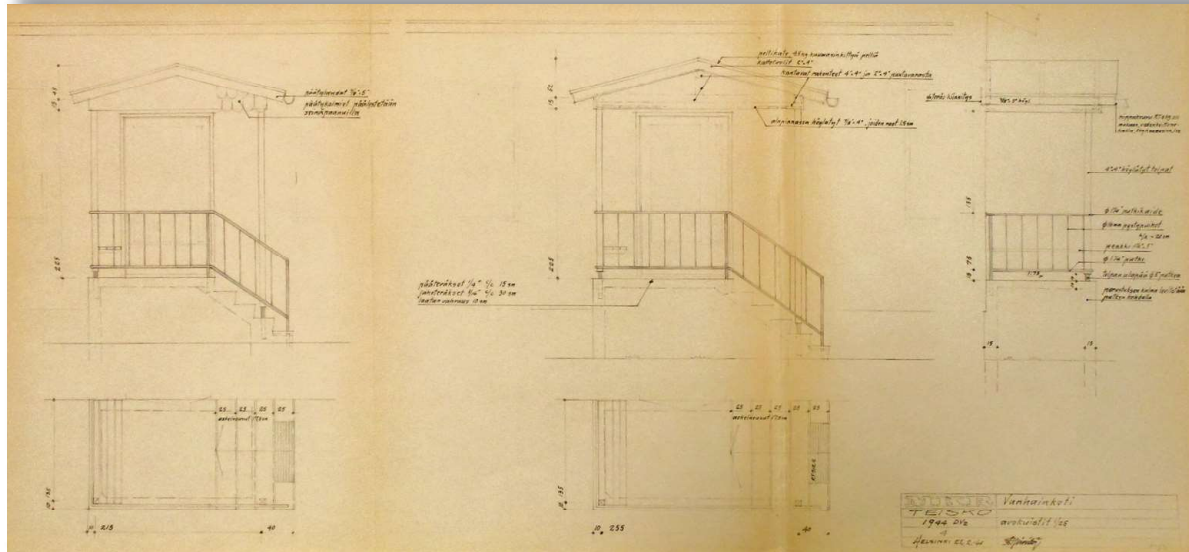
Maaseudun keskusrakennustoimiston arkkitehtien Leena Ilmoisen ja V. Nortomaan 26.9.1960 päivitetty suunnitelma yleiseksi osastoksi, myöh. naisten osastoksi. Osastolla on 14 paikkaa. Purettavat rakennusosat on esitetty katkoviivalla, vanhat seinät varjostettuna, uudet kahdella kapealla viivalla. Sisäänkäynnit on siirretty vanhainkodin päärakennuksen puolelle luoteisjulkisivulle, vanhat sisäänkäynnit on purettu. (Lähde: TKA)

1950- JA 60-LUVUN VAIHDE: VANHAINKODIN NAISTEN OSASTO
Jo v. 1957 Maaseudun keskusrakennustoimiston arkkitehdit Leena Ilmoisen ja V. Nortomaa laativat tilan vanhaan rakennukseen sairausosaston suunnitelmat, jotka eivät kuitenkaan toteutuneet.

Seuraavissa suunnitelmissa v. 1958 sairausosasto oli sijoitettu vanhainkodin päärakennukseen ja entisiin kunnan toimitiloihin sijoitettiin yleinen osasto, joka myöhemmin täsmentyi naisten osastoksi.

Sosiaaliministeriö vahvisti 14.4.1960 molempien rakennusten piirustukset pienin muutoksin. Hoidokkipaikkojen lukumääräksi todetaan 39 ja sairausosastolla 12.

Myös tässä rakennuksessa ikkunat vaihdettiin ja "ajanmukaistettiin" yksinkertaisempaan malliin, jossa on isompi yläruutu ja matalampi alaruutu. Samaa mallia käytettiin vanhainkodin päärakennuksessa.

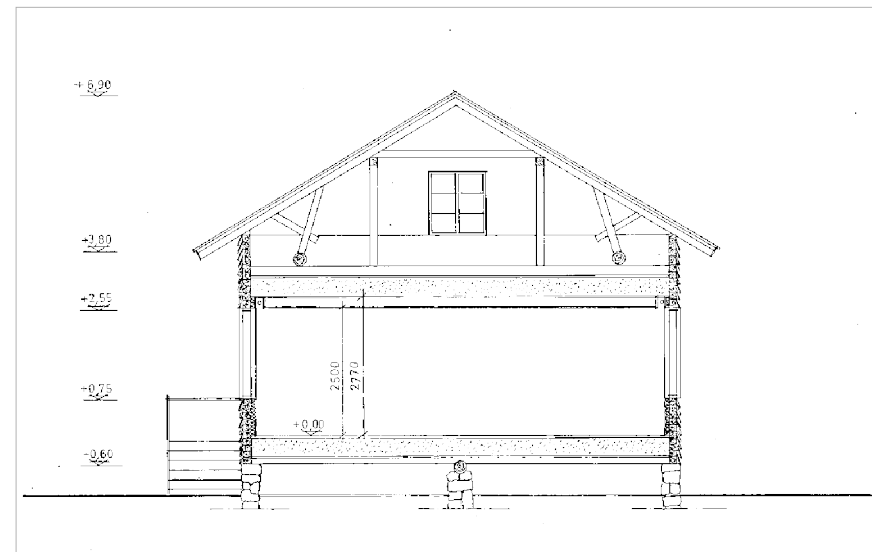
Uusien sisäänkäyntien avokuistien piirustus vuodelta 1961. Kaiteet ovat metallia, portaat betonია, katokset puurakenteiset ja peltikatteiset. Oikealla ote ikkunapiirustuksesta. (Lähde: TKA)

1970-LUKU: RETKEILYMAJA

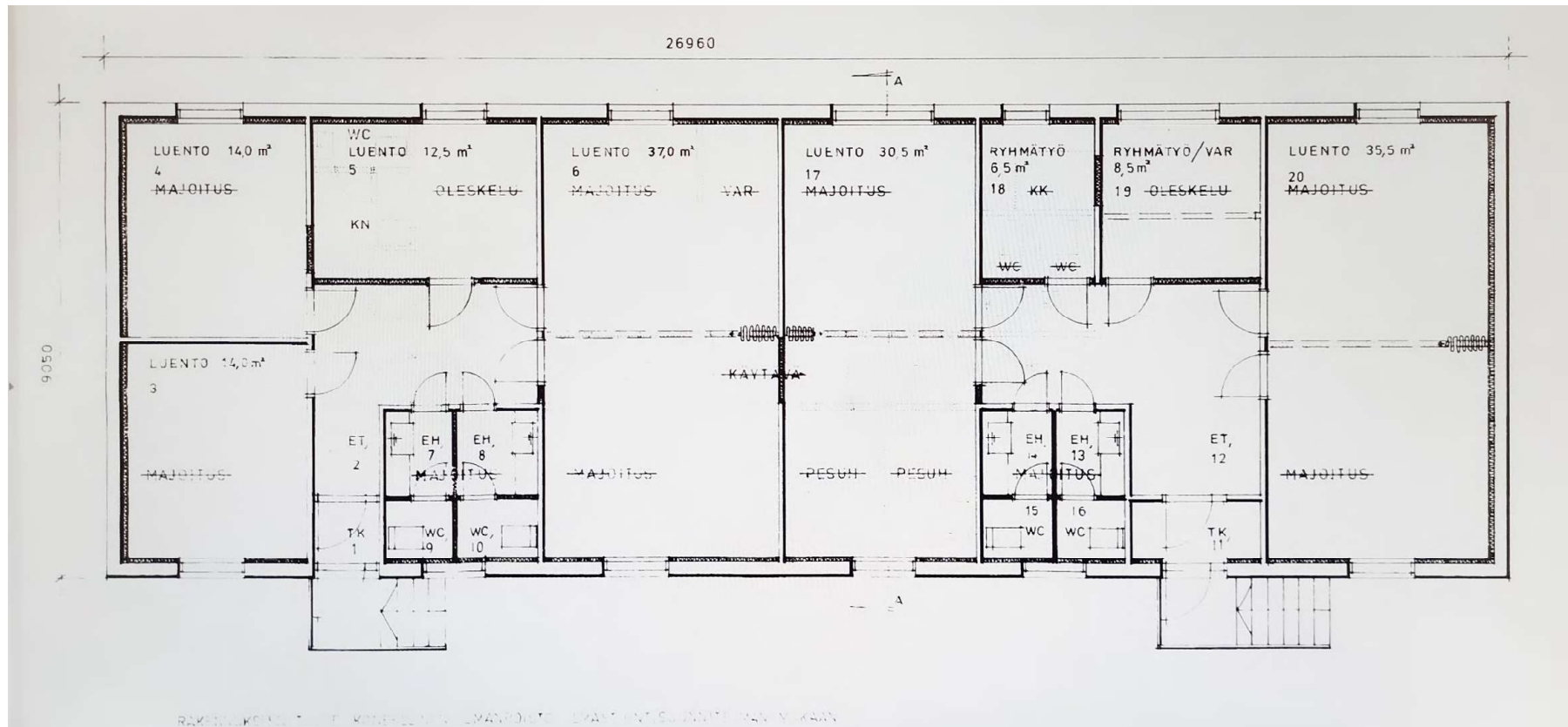
Kuntaliitoksen jälkeen kunnalliskodin rakennukset siirtyivät Maisansalon vapaa-aikakeskuksen käyttöön. Kaupunki varasi Polson tilan Teiskon vapaa-aikakeskuksen toteutusta varten. Vuoden 1974 asemakaavassa alue osoitettiin virkistys- ja ulkoilualueeksi. Entiseen kunnalliskodin päärakennukseen perustettiin ravintola ja vanha tilan päärakennus muutettiin retkeilymajaksi. 1970-luvulla Polsoon toteutettiin 89 asunnon lomaosakeyhtiö, ja mökkikylä Maisakki.

1980-LUKU: KOKOUSKESKUS

Tilakeskuksen retkeilymajana toiminut rakennus muutettiin kokous- ja kurssitilaksi. Muutossuunnitelmat saivat rakennusluvan 11.3.1982.

Suunnittelutoimisto Tapio Korpisaaren leikkauspiirustus 1980-luvun alusta. (Lähde: Tipa)

Retkeilymajan muutos kokous- ja kurssitiloiksi. Suunnittelutoimisto Tapio Korpisaaren laatima rakennuslupapiirustus vuodelta 1982. Huonejärjestystä on muutettu ja väliseiniä on purettu. Alkuperäisiäkin seiniä on kuitenkin jäljellä. Ulkoseinät on sisäpuolelta lisäeristetty ja rakennukseen on lisätty koneellinen ilmanpoisto. (Lähde: Rava)

Rakennuslupapiirustusten mukaan rakennuksen alapohja on rossipohja, jonka päällä on osin puulattia, osin pontattu lastulevy.

Tilapalvelun arkistosta löytyneen rakennustapaselityksen ja rakenneselvityksen (Insinööritoimisto Y-suunnittelu, Matti Kainulainen) mukaan rakennus tuli oikaista ja perustukset korjata ennen sisäpuolisia muutostöitä ja nämä korjaukset onkin ilmeisesti tehty. Alapohja on säilytetty entisellään, vanhat muovilattiat on peitetty tekstiilimatolla.

Wc-tiloissa on muovimatto.

Ulkoseinissä on 50 mm lisäeristys, muovikalvo ja Palo-Ilveslevy.

Vanhat luentosalien väliset seinät ja uudet väliseinät on levytetty Palo-Ilveslevyllä. Kaikki alakatot ovat alas laskettuja kipsilevy- tai mäntylautakattoja. Tuulikaapin ovea lukuun ottamatta kaikki sisäovet on uusittu. Ikkunat maalattiin sisäpuolelta.

PAKARIRAKENNUS

Rakennustunnus: 837-94-8006-3-8
TRE-PRN: 13857
VTJ-PRT: 103378786J
Käyttötarkoitus: 141 (Ravintolat yms.)

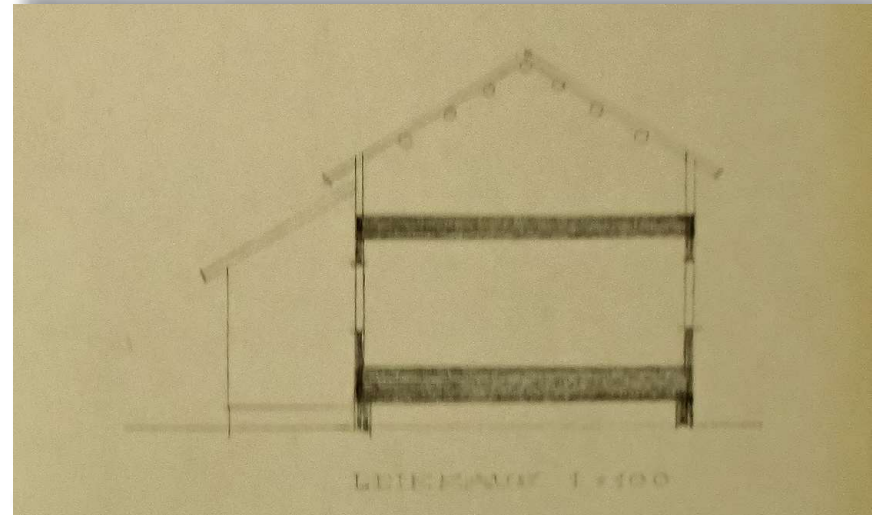
Pakarirakennuksen alkuperäinen rakennusvuosi ei ole tiedossa, eikä vanhoja piirustuksiaan ole löytynyt. Teiskon kuntakokouksen pöytäkirjoista löytyy maininta "Polson pirttirakennuksesta" 2.11.1914, jolloin kokouksessa päätettiin myöntää diakonissan asunnoksi Polson pirttirakennuksesta "toistaiseksi pihan puoleinen kamari ja osa keittiöön, ilman vuokraa, polttopuineen sekä vielä "tyytyttävään kuntoon laitettuna."

Teoksessa "Tampereen rakennuskulttuuri, maisemat ja luonnonsuojelu" kerrotaan, että Polson pakarirakennuksessa asui tilan maiden vuokraaja. Saman teoksen mukaan rakennus on verhoiltu Teiskon kirkosta peräisin olevin kattopaneuin, kuten vanha päärakennuskin. Rakennuksen ikkunat ovat säilyttäneet vanhan ilmeensä. Katto on tiiltä.

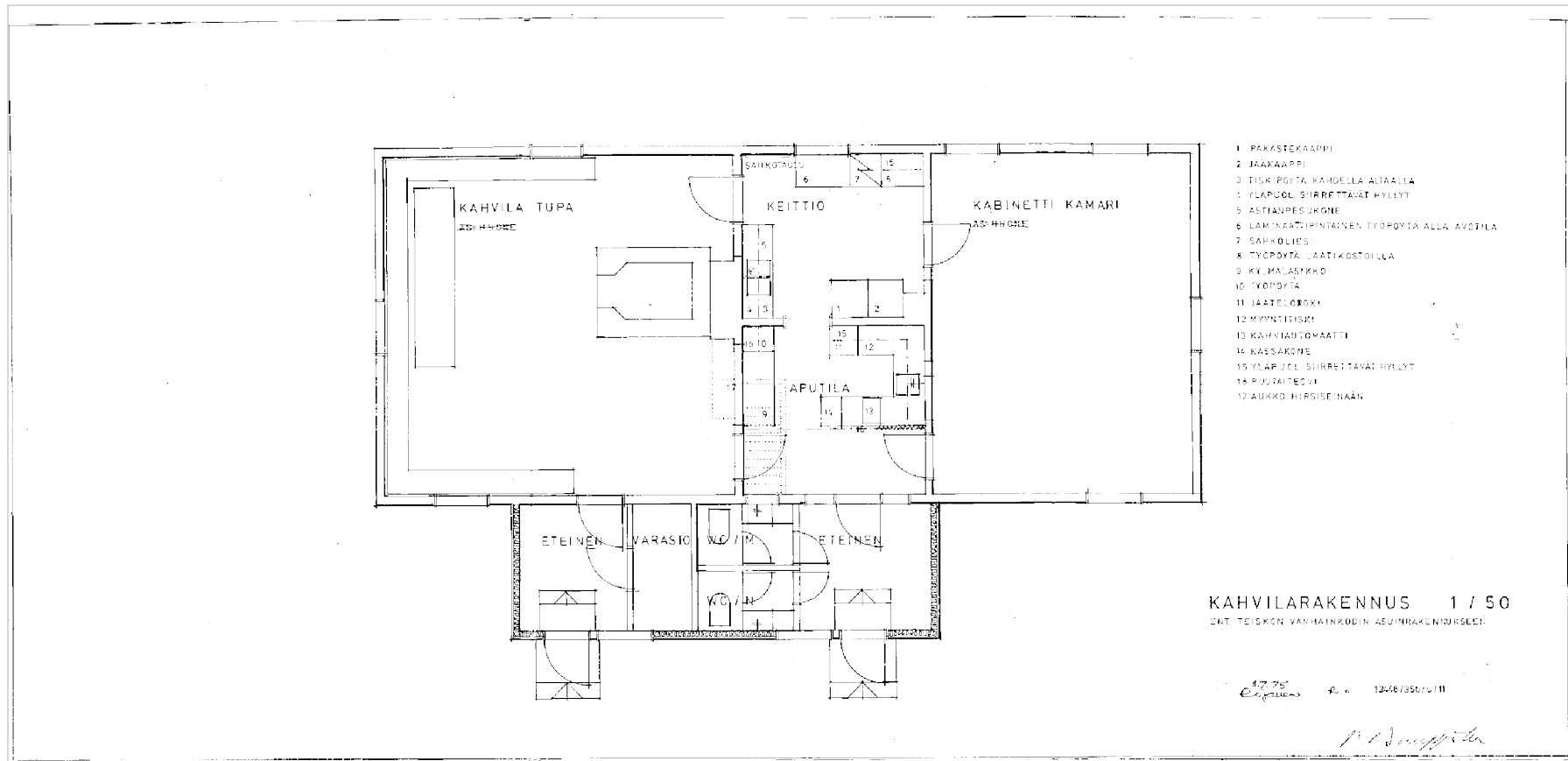
Ainoat löytyneet piirustukset rakennuksesta ovat vuoden 1975 muutospiirustuksia, joita löytyi Tilapalveluiden arkistosta. Piirustukset on laatinut Tampereen kaupungin arkkitehtiosaston R. Ojanen. Varsinaiset lupapiirustukset on päivätty 11.7.1975.

Vanha pakarirakennus nykytilassaan. Valokuva: Mikko Suominen 22.10.2020.

Suuntaa antava leikkauspiirros v.1975, R.Ojanen. (Lähde: Tipa)

Muutoslupapiirustus vuodelta 1975 "Kahvilarakennus ent. Teiskon vanhainkodin asuinrakennukseen". (Lähde: Tipa)

Suunnitelmissa tilat on muutettu kahvilatiloiksi. Vanhasta koillispään asuinhuoneesta on tehty "kabinetti kamari" ja kaakkoispuolen huone, jossa on suuri leivinuuni ja seiniä kiertävät penkit, on saanut nimen "kahvila tupa". Keskellä on keittiö aputiloineen. Kuistilta on suora käynti keittiön aputilan etuosaan, josta on käynti molempiin huoneisiin ja jonka saa tarvittaessa erotettua taiteovella aputilasta.

Ovi tuvan puolelle on ilmeisesti uusi, ja sen kohdalta on purettu ullakon portaat. Pohjassa keittiön aputilan ja tuvan välillä on teksti "aukko hirsiseinään". Toinen sisäänkäynti on kuistilta kahvila tupaan. Kuisti on lisäeristetty, wc:t ovat kuistilla, samoin pieni varasto. Myös rakennuksen vesi ja viemärijohdot on tuolloin uusittu.

KUNNALLISKODIN PÄÄRAKENNUS NYKYINEN RAVINTOLARAKENNUS

Kiinteistötunnus: 837-094-8006-0003
TRE-PRN: 13855
VTJ-PRT: 103378784F
Käyttötarkoitus: 141 Ravintolat yms
Valmistumisvuosi: 1914
Suunnittelija: Heikki Tiitola

ALKUPERÄINEN SUUNNITELMA

Ensimmäiset köyhäintalon rakennuspiirustukset laati Ruoveden köyhäintalonjohtaja Onni Rossi. Näihin piirustuksiin kunta kuitenkin halusi parannuksia. Uudet, Heikki Tiitolan laatimat piirustukset hyväksyttiin kuntakokouksessa 10.3.1913. Toukokuussa hyväksyttiin 38 000 mk:n suuruinen urakkatarjous oriveteläiseltä J. A. Järviseltä.

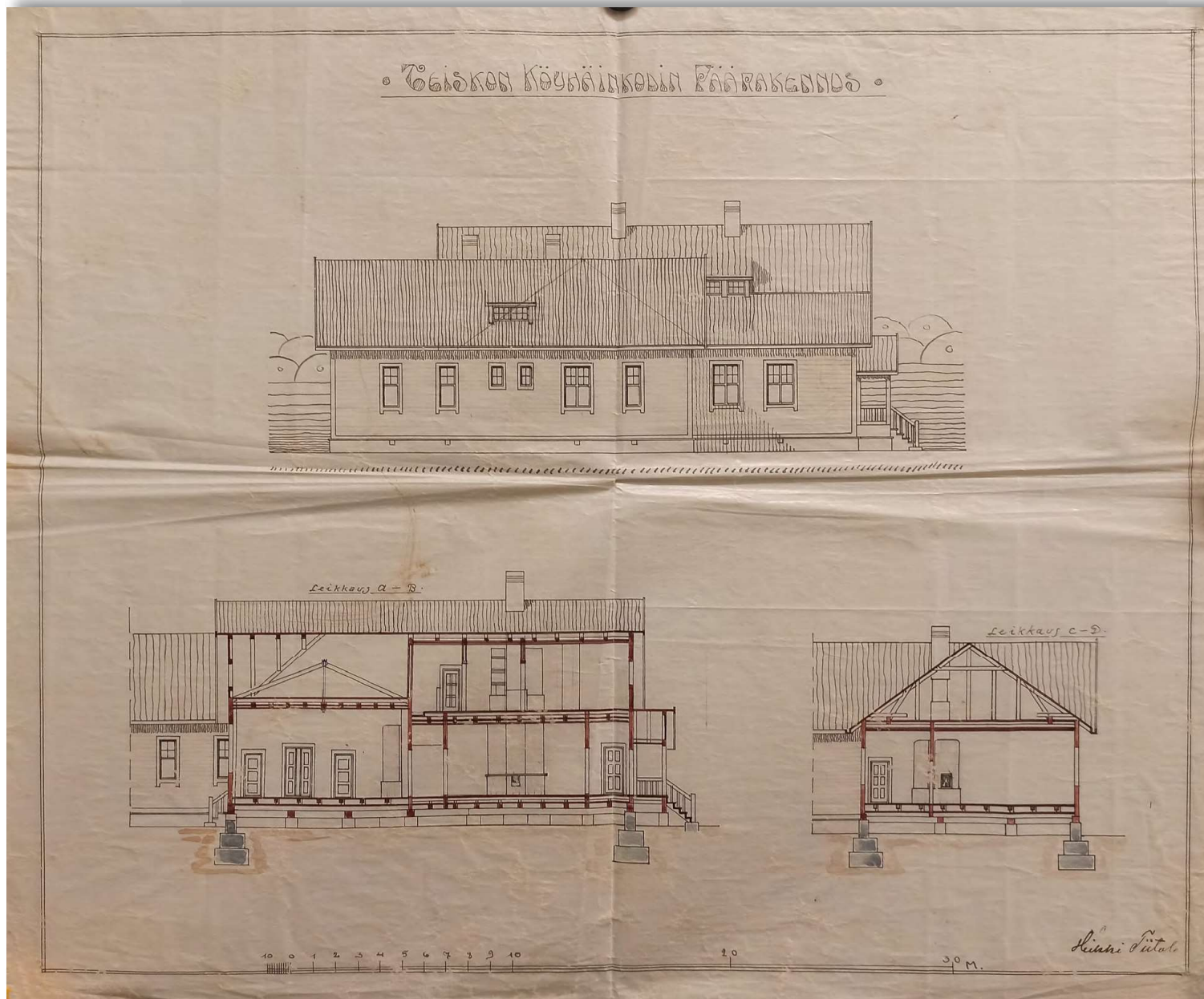
Tilapalvelun arkistosta löytyi Heikki Tiitolan signeeraama koillisjulkisivun ja kaksi leikkausta sisältävä piirustus sekä signeeraamaton pohjapiirustus, jonka piirustustyyli on kuitenkin sama. Muiden julkisivujen piirustuksista löytyi sinikopio. Ikkunapiirustus oli valitettavasti repeytynyt. Kaikkien piirustusten voidaan olettaa olevan kunnalliskodin alkutaipaleelta, vaikka ne ovat päiväämättömiä.

Osittain kaksikerroksisen puurakennuksen välipohjat ovat puuta ja vesikatto tiiltä. Rakennus on symmetrinen; keskellä rakennusta sijaitsee pihan puolella ruoka- ja kokoussali, rannan puolella ulostyöntävä keittiösiipi, jossa sijaitsee myös johtajattaren asunto. Pihan

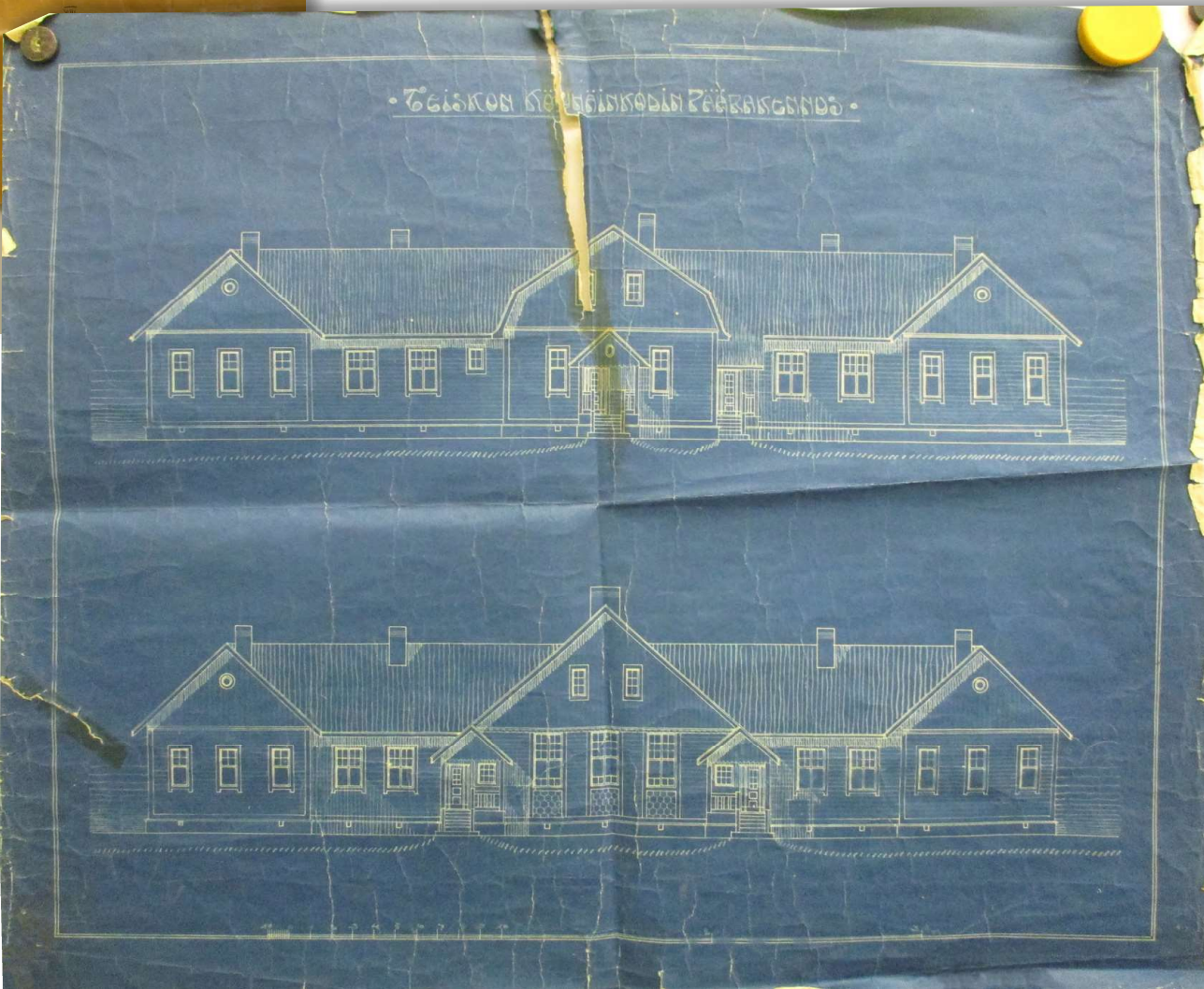
puolella salin molemmin puolin sijaitsevista sisäänkäynneistä tultiin eteisauloihin, joiden laidoilla hoidokkihuoneet sijaitsivat. Molemmissa päädyissä rakennus kääntyy L:n muotoisena pihaan päin.

Keittiösiipi on kaksikerroksinen, toisen kerroksen sisäänkäynti on keittiösiiven länsipuolella ja siitä on käynti myös johtajattaren keittiöön. Varsinaiset sisäänkäynnit keittiöön ja johtajattaren asuntoon ovat keittiösiiven luoteispäädyssä. Sali on keittiötä korkeampaa tilaa ja sen yläpuolella on vain matalampaa ullakotilaa. Keittiösiiven kohdalla on myös kellari.

Pihan puolella katot ovat suoralappeisia satulakattoja, takajulkisivussa keittiösiiven katto on taitteinen, toisen kerroksen huonetilojen käytettävyyden maksimoimiseksi. Päädyissä satulakaton harja kääntyy päädyn suuntaiseksi.

Heikki Tiitolan signeeraama julkisivu- ja leikkauspiirustus, oletettavasti vuodelta 1913. (Lähde: Tipa)

MAISANSALO - RAKENNUSHISTORIASELVITYS

1939 LUVUN TOTEUTUMATTOMAT SUUNNITELMAT

Köyhäinhuoltolautakunta teki v.1932 esityksen rakennuksen perusteellisesta korjauksesta. Valtuusto ei kuitenkaan hyväksynyt aloitetta. Vuonna 1939 korjaustarve otettiin uudelleen esille, ja hyväksyttiin käsiteltäväksi vuoden 1940 talousarvion laatimisen yhteydessä.

Vuonna 1939 A. Männistö Hämeen-Satakunnan Maanviljelysseuran rakennustoimistosta laati kunnalliskodin laajennussuunnitelman. Keittiösiipeä suunniteltiin jatkettavaksi kahdella huoneella. Uusia tiloja olisivat olleet kanslia ja henkilökunnan ruokailuhuone.

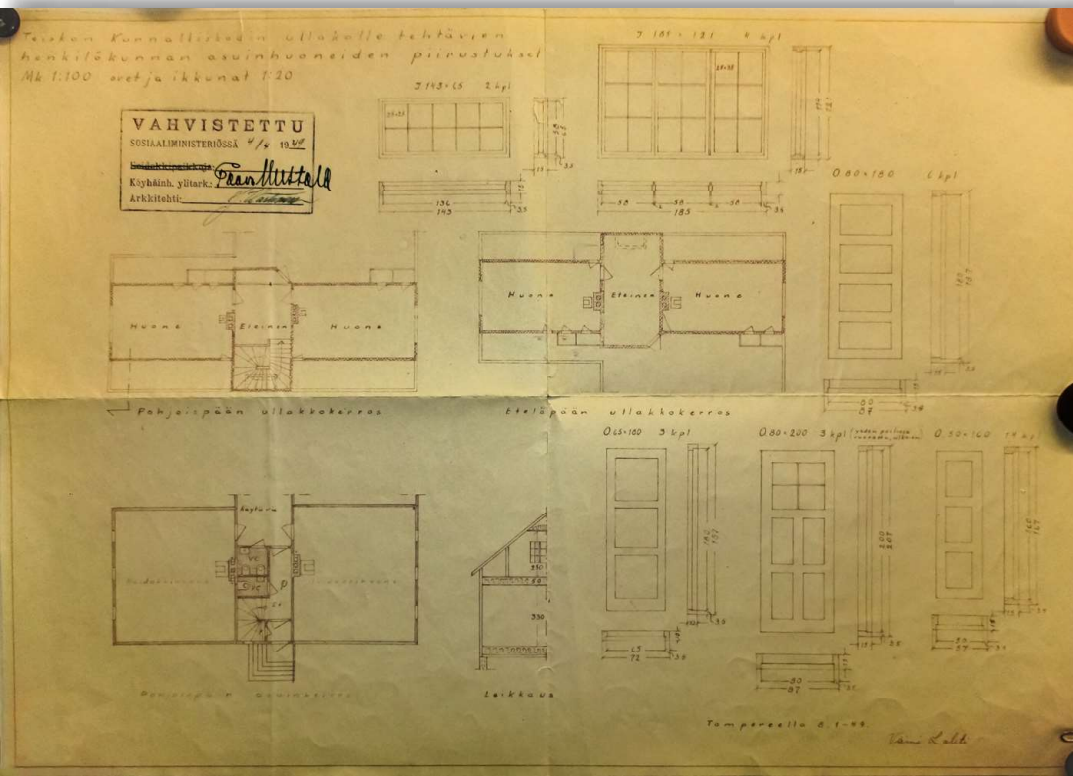
Rakennuksen päädyissä sijaitsevien hoidokkihuoneiden kevyitä väliseiniä olisi poistettu, tilat jaettu kahtia ja tulisijat näiltä kohdin purettu. Toisen kerroksen tiloja rakennuksen päädyissä haluttiin ottaa käyttöön ja niihin oli suunniteltu portaat 1. kerroksen aulojen perältä. Suunnitelmien toteutus kuitenkin siirtyi sodan vuoksi.

1940 JA -50-LUKUJEN VAIHDE

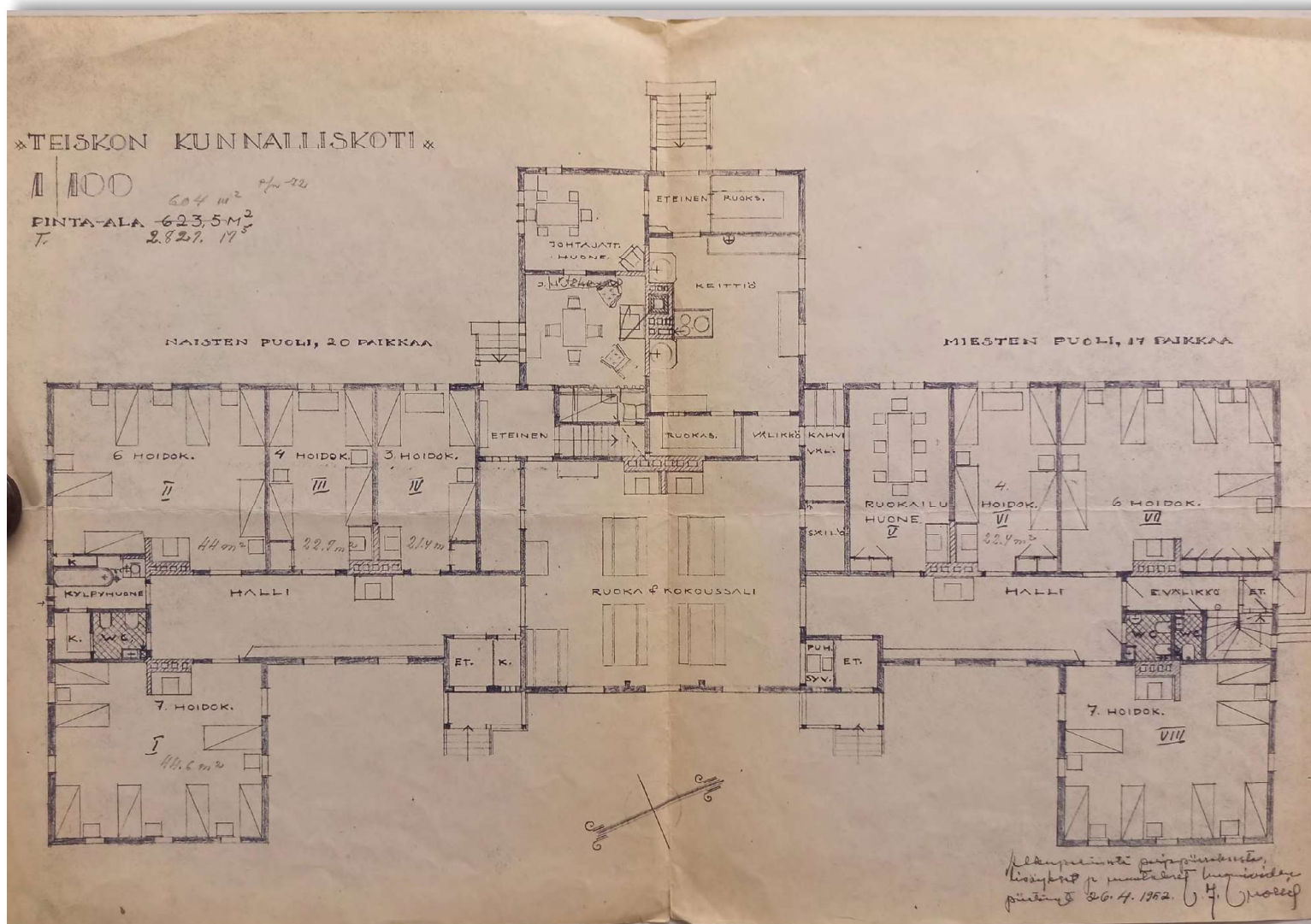
Kunnalliskodin alkutaipaleella hoidokit olivat työvoimana, joten ulkopuolista työvoimaa ei tarvittu johtajataarta lukuun ottamatta. 1940-luvun lopulla hoidokit alkoivat kuitenkin olla pääasiassa ikääntyneitä ja työkyvyttömiä ja kunnalliskotiin jouduttiin hankkimaan ulkopuolista henkilökuntaa, joka tarvitsi myös asuntoja.

Sosiaalilautakunta vahvisti rakennusmestari Väinö Lahden päärakennuksen muutospiirustuksen "ullakkohuoneet henkilökunnalle" 4.4.1949. Rakennuslupa on saatu 16.5.1949. Rakennustarvikkeita säännösteltiin, mutta rakennuslupa-anomuksessa kerrottiin tarvittavan puutavaran tulevan omasta metsästä. Lisäksi tarvittiin vain sementtiä, nauloja ja 5000 kpl punaisia tiiliä. Samalla uusittiin rakennuksen wc-laitteisto. Jo v. 1948 teetetyssä kustannusarviossa 610 000 markan kustannuksiin sisältyi mm. 25 ovea ja 15 ikkunaa, sekä ulkoporras betonista putkikaiteineen.

Laajennus on ilmeisesti valmistunut vuoden 1951 vaihteessa, sillä sosiaalihuollon tarkastajan "kunnalliskodin ullakkohuoneiden ja saunarakennuksen käytäntöön otettavaksi hyväksymistä koskeva päätös" on saatu 16.1.1951.

Väinö Lahden muutospiirustus vuodelta 1949. Pohjoispäähän on suunniteltu uusi sisäänkäynti, josta johtavat portaat ullakkokerrokseen. Ullakkokerroksen molempiin päihin on suunniteltu kaksi huonetta ja eteisen käsittävä asunto. Eteläpään huoneistoon kuljettiin rakennuksen keskiosan olemassa olevien portaiden kautta. (Lähde: Tipa)

Sosiaaliministeriön köyhäinhoidon ylitarkastajan ja arkkitehdin 11.6.1952 vahvistama ensimmäisen kerroksen pohjapiirustus päiväyksellä 26.4.1952. Lounaispäättyyn on lisätty kylpyhuone. Hoidokkihuoneiden kevyitä väliseiniä on poistettu. Keittiösiivessä johtajattaren asunnon väliseinä ja ikkuna näyttävät siirtyneen ja päädyn sisäänkäynnit on yhdistetty. (Lähde: Tipa)

Vuonna 1952 on saatu sosiaaliministeriön vahvistus kunnalliskodin hoidokkipaikkaluvulle: paikkoja oli 49, joista yleisellä osastolla 37 ja mielisairasosastolla 12. Vahvistetun piirustuksen (edellinen sivu) mukaan kunnalliskoti oli jaettu naisten ja miesten puoleen.

Ruoka- ja kokoussaliin avautuvia komeroiden ovia on vuonna 1954 siirretty aula- ja eteistilojen puolelle.

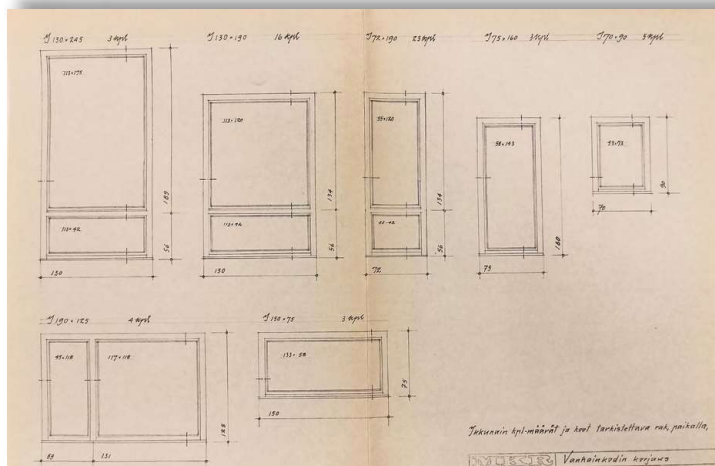
1950- ja 1960-LUKUJEN VAIHDE

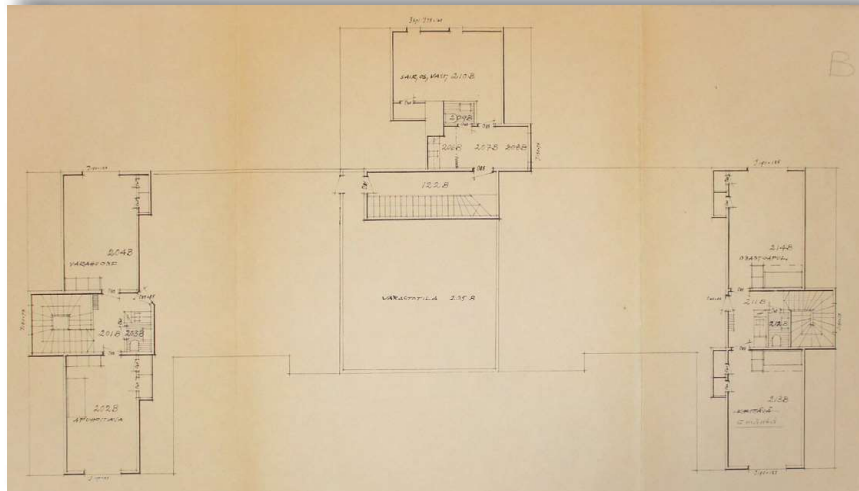
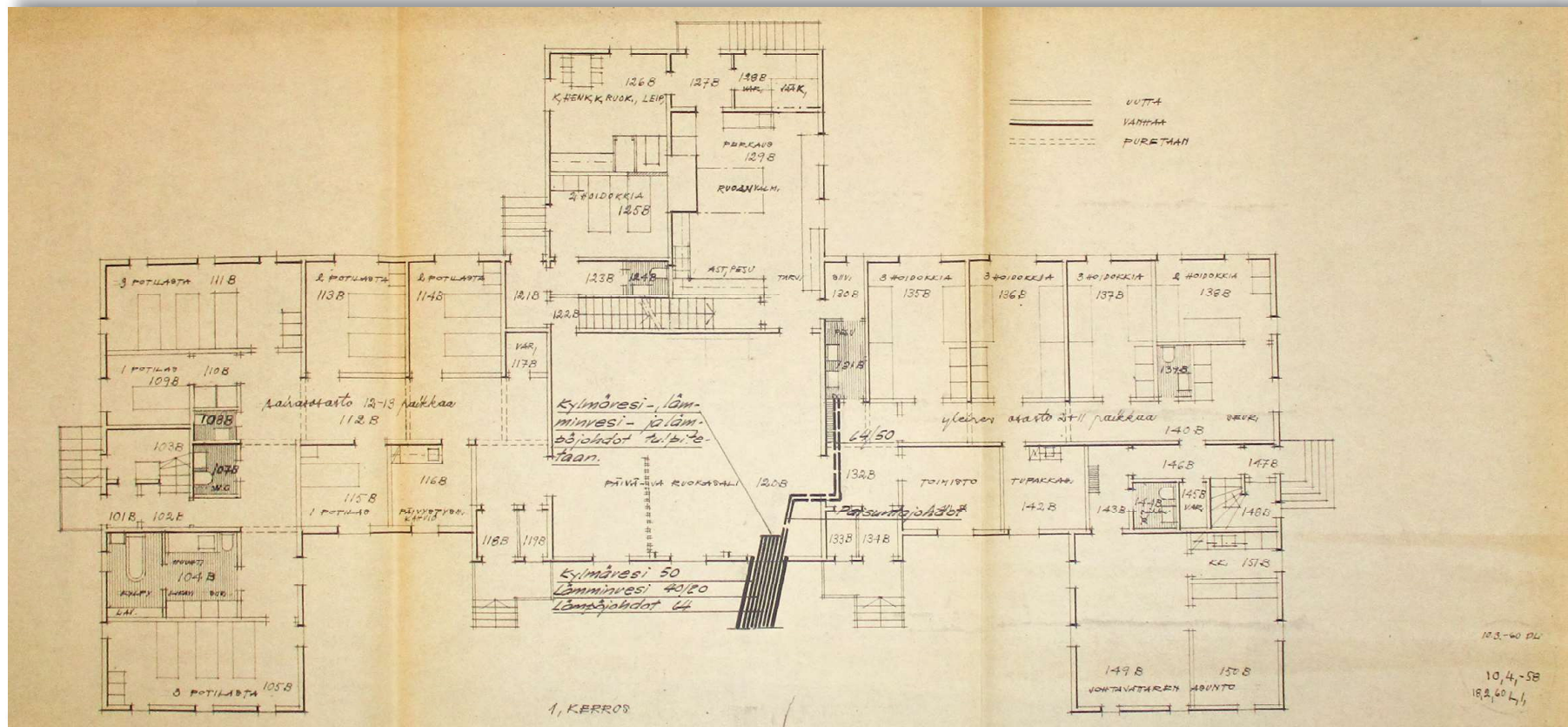
Vuonna 1957 Maaseudun keskusrakennustoimiston arkkitehdit Leena Ilmonen ja V. Nortomaa laativat vanhainkodin muutossuunnitelman, jossa suuri sali oli jaettu pienempiin tiloihin. Salin paikalle oli suunniteltu seurustelutila ja keittokomero, tupakkahuone, hoitohuone ja kylpyhuone. Lounaispuoli on yleistä osastoa. Koillispuolelle oli sijoitettu johtajattaren asunto, kolme apuhoitajan asuntoa, toimisto, parvekkeellinen käsityöhuone sisäänkäynnin kohdalle sekä lähinnä keittiötä hoidokkien ruokailutila. Keittiösiivessä johtajattaren asunto oli muutettu talonmiehen asunnoksi. Nämä suunnitelmat eivät toteutuneet.

Ilmosen ja Nortomaan seuraavat luonnokset ovat vuodelta 1958 ja ne on päivitetty 18.2.1960. Rakennuksen lounaispäätyyn on lisätty uusi sisäänkäynti ja portaat ullakolle. Ensimmäisessä kerroksessa lounaispuolella on 12-13 paikkainen sairasosasto, koillispuolella yleinen osasto ja pihasiivessä johtajattaren asunto. Suurin muutos on molempien hoidokkisiipien käytävien siirto rakennusrungon keskelle. Vanhat hoidokkihuoneet talon takalaidalla ovat pienentyneet ja entiseen aulatilaan on rakennettu huoneita.

Sosiaaliministeriö vahvisti 14.4.1960 kunnalliskodin päärakennuksen, sekä yleisen osaston rakennuksen (kunnan entinen toimistotalo), piirustukset pienin muutoksin. Hoidokkipaikkojen kokonaislukumääräksi todetaan 39, joista sairasosastolla 12.

Remontin yhteydessä myös ikkunat ja ovet (myös sisäövet) vaihdettiin ja "ajanmukaistettiin" yksinkertaisemmiksi, mikä muutti rakennuksen ulkonäköä huomattavasti. Vasemmalla ikkunapiirustus vuodelta 1961 ja ote vuoden 1976 rakennuslupapiirustuksista; "julkisivu ennen muutoksia". (Lähde: TKA ja Rava)

Ensimmäisen kerroksen arkkitehtipohjapiirustusta ei löytynyt, mutta Kaupunginarkistosta löytyi LVI-pohjapiirros, joka on laadittu arkkitehtipohjapiirrosten (18.2.1960) päälle ja josta 1. kerroksen tilamuutokset näkyvät.

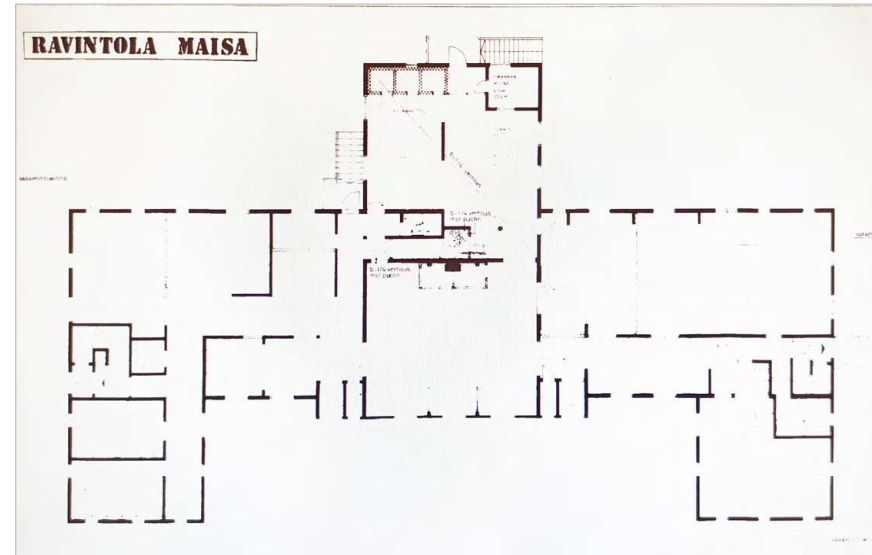
Vasemmalla ullakkokerroksen pohjapiirros, jossa lounaispäässä on apuhoitajan asunto ja varahuone, koillisessä osastoapulaisen ja keittäjän asunnot. Keittiösiiven huone on merkitty "sair. os. vast."

1970-LUVUN MUUTOKSET

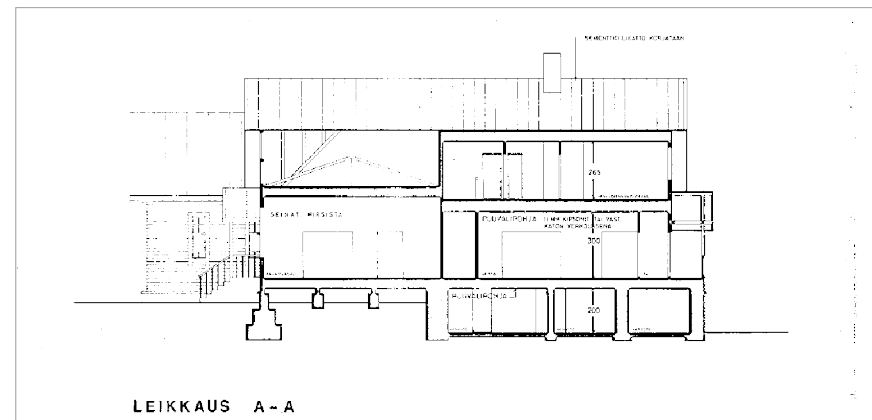
Kuntaliitoksen jälkeen vanhainkodin toiminta siirtyi Koukkuniemeen. Maisansalon aluetta alettiin kehittää virkistysalueeksi. Vuonna 1974 haetun LVI-luvan mukaan entinen kunnalliskodin rakennus muutettiin virkistyskäyttöön ja siihen oli tulossa 46-paikkainen ravintola keittiöineen sekä viisi majoitushuonetta. Ulkoravintolassa oli lisäksi 110 asiakaspaikkaa.

Vuoteen 1976 mennessä ravintola Maisan asiakaspaikat ovat lisääntyneet jo 196 asiakaspaikkaan: Tampereen kaupungin arkkitehtiosastolla laadituissa muutoslupapiirustuksissa ravintolasaleissa on 73 paikkaa, kabineteissa 71 ja baarissa 52. Piirustuksesta ei selviä, mitkä muutoksista on tehty jo aiemmissa vaiheissa ja mitkä ovat uusia muutoksia, mutta muutoksia on tehty paljon. Väliseiniä on avattu runsaasti erityisesti koillispuolen suuresta ravintolasalista, entisestä johtajattaren asunnosta sekä itäkulman ravintolakabinetista. Keittiötilat ovat laajentuneet koko keittiösiiven alueelle. Myös vanhoihin aulatiloihin 1960-luvun alussa rakennettuja väliseiniä on purettu. Lounaispään pihasiipeen on sijoitettu wc-tilat. Toiseen kerrokseen on sijoitettu henkilökunnan sosiaalitiloja ja koillispäätyyn toimistohuoneet. Remontin yhteydessä on tehty koneellinen ilmanvaihto.

Ikkunat on jälleen vaihdettu, tällä kertaa uusvanhaan malliin, jonka esikuvana näyttävät olleen alkuperäisen pihajulkisivun keskimmäiset ikkunat pienin ylä- ja alaruuduin.

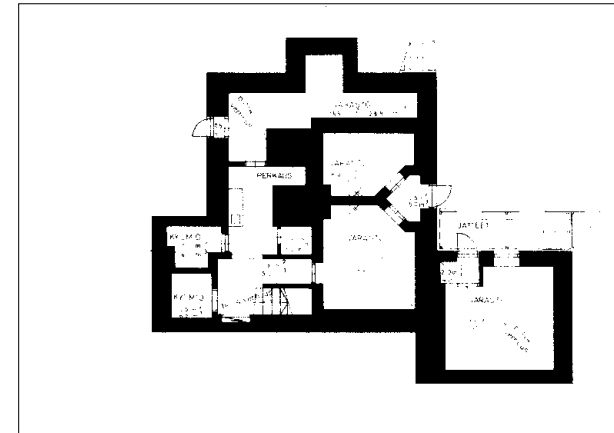

Ravintola Maisan 1. kerroksen pohjapiirros vuoden 1976 muutoslupahakemuksesta. Rakennusvalvonnan digitaalisesta aineistosta löytynyt piirustus on huonolaatuinen, mutta selvää on, miten paljon rakennuksen väliseiniä on jo purettu tai avattu. Koillispuolen aulatila on itse asiassa tässä vaiheessa palannut entiselle paikalleen.

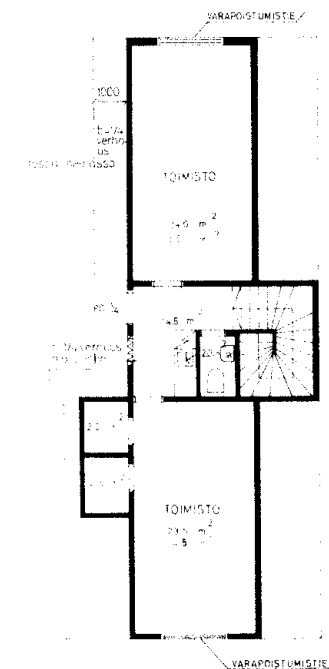
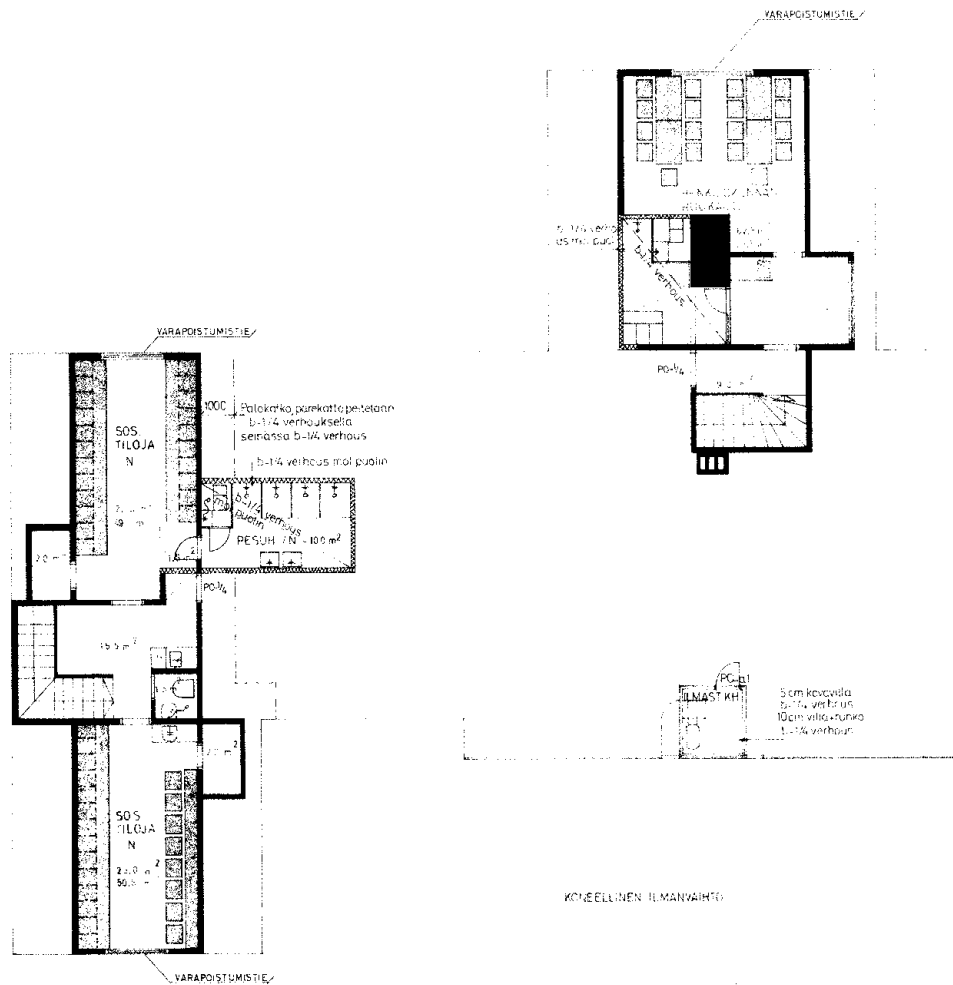

Leikkauspiirros vuoden 1976 muutoslupahakemuksesta. (Rava)

Alla: Toisen kerroksen pohjapiirros vuoden 1976 muutoslupahakemuksesta. Lounaispäätyyn on sijoitettu sosiaalitiloja ja naisten pesuhuonetta varten on tehty laajennus. Katolle tehtävän palokatkon yhteydessä mainitaan pärekatto. Koillispään kaksi huonetta ovat toimistoina, joihin liittyy pieni wc ja aulan keittotila. Keittiösiipeen sijoittuu henkilökunnan ruokailu, keittotila ja pieni sos. tila.

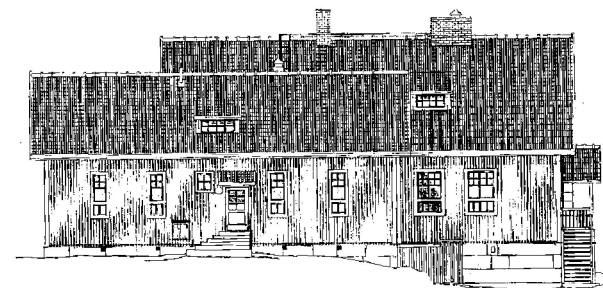

Kellarin pohjapiirros, 1976. (Rava)
Tilat, joihin on yhteys vain ulkoa, ovat varastotiloja. Keittiöön portailla yhteydessä olevissa tiloissa ovat myös kylmiöt ja perkaustila.

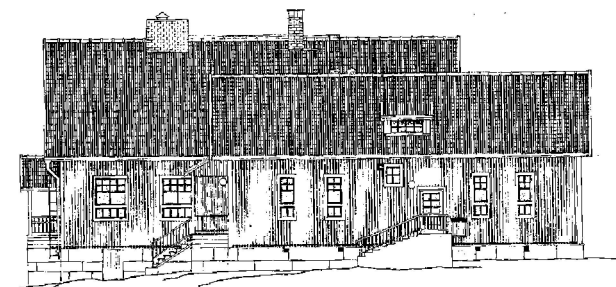
JULKISIVU ITÄÄN

JULKISIVU POHJOISEEN

JULKISIVU LÄNTIEN

JULKISIVU ETELÄÄN

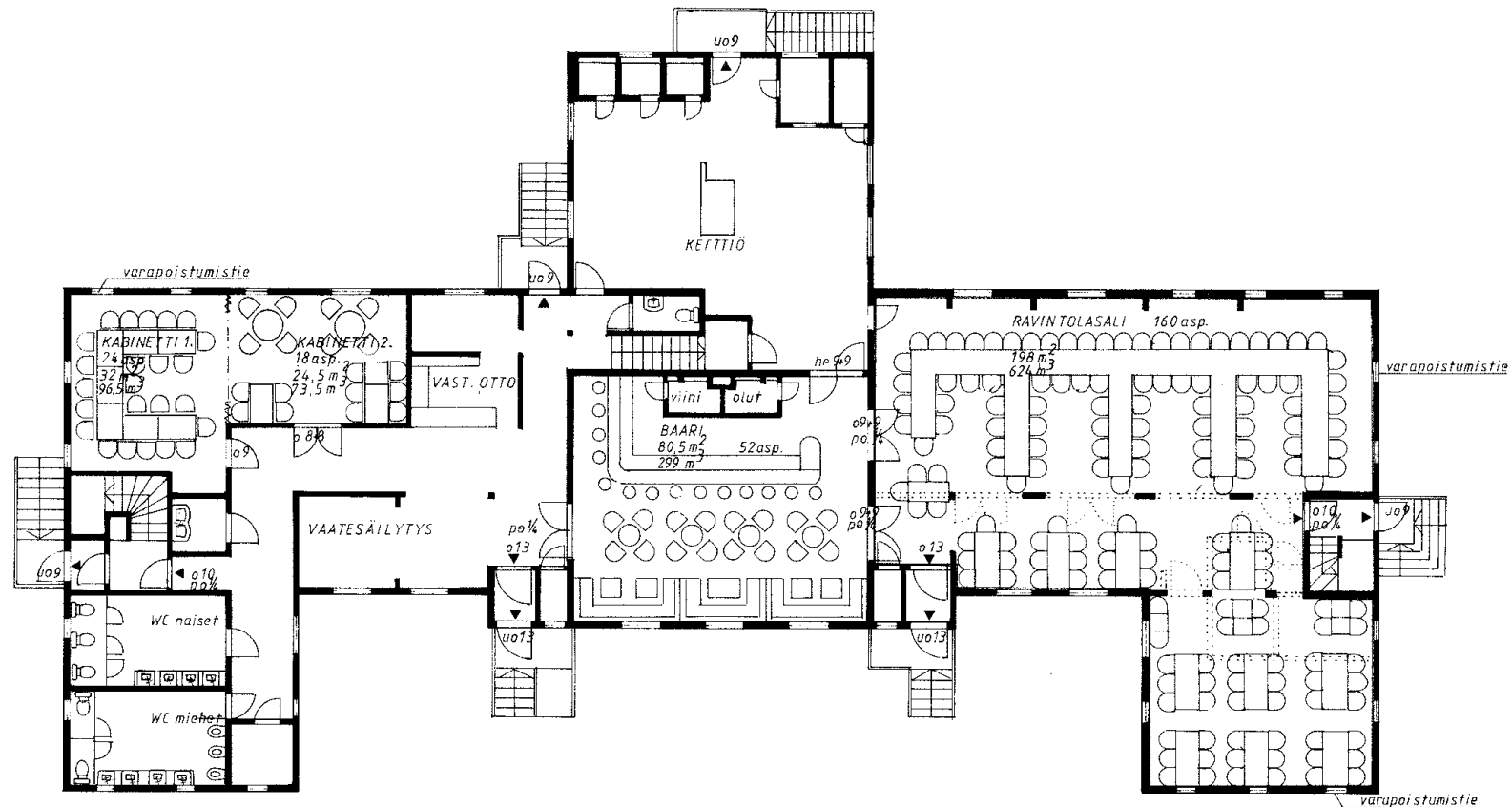
Julkisivupiirustukset vuodelta 1976. (Rava)

1980-LUVUN MUUTOKSET

1980-luvun muutokset liittyvät ravintola Maisan toimintaan. Tilapalvelun arkistosta löytyi v. 1983 asiakirja keittiömuutoksesta, jonka sisällöstä ei kuitenkaan ole tarkempaa tietoa. Keittiö oli jo laajentunut koko keittiösiiven alueelle. Seuraavalta vuodelta löytynyt pienurakkasopimus sisälsi "Hotelli Maisan ravintolan väliseinän purkamisen ja ravintolasalin maton vaihdon." Ravintolasalin ja entisen aulan välistä seinää on purettu osittain.

Uusin löytynyt pohjapiirros (alla) löytyi Tilapalvelun arkistosta

vuodelta 1986. Suuri ravintolasali on vallannut koillispuolen ja alkuperäisiä väliseiniä on avattu jo pihasiipeen asti. Entisten hoidokihuoneiden väliseinien jäänteet näkyvät luoteisella ulkoseinällä. Kunnalliskodin suureen saliin sijoittuu baari. Itäkulman hoituhuoneet on muutettu kabineteiksi. Ulkoseinien lisäksi alkuperäisiä seiniä on enää salin ympärillä, vastaanottotilassa, mahdollisesti keittiön komeroissa, sekä pihasiipien rajalla ulkoseinälinjassa olevat väliseinät. Pihanpuolen sisäänkäynnit ovat yhä alkuperäisillä paikoillaan.

PAIKKAMÄÄRÄ

KABINETIT	42 kpl
RAVINTOLA	160 kpl
BAARI	52 kpl
	254 kpl

RAKENNUSALA	635,0 m ²
KERROSALA	825,0 m ²
TILAVUUS	4800 m ³

KONEELLINEN ILMANVAIHTO

KUNNALLISKODIN MIELISAIRASOSASTO ”KAUNIIN MAISAN KANTTIINI”

Rakennustunnus: 837-94-8006-3-5
TRE-PRN: 13854
VTJ-PRT: 103378783E
Osoite: Palsontie 19
Käyttötarkoitus: 141 (Ravintolat yms.)

Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä 5.6.1924 Teiskon kunta velvoitettiin laittamaan kunnallisen mielisairaalan kunnankodin yhteyteen 1. heinäkuuta 1925 mennessä.

Kunnanvaltuuston 20.5.1925 kokouksessa kunnanhuoneessa Palsossa, esitettiin rakennusmestari Heikki Tiitolan rakennustoimistossa laaditut kunnalliskodin mielisairaalapiiirustukset ja hyväksyttiin ne sellaisenaan. Rakennustarpeita saatiin mielisairaalan rakennustoimikunnan anomuksella ottaa Polson metsästä.

Joulukuun 29. päivänä 1926 valtuuston kokouksessa luettiin kunnallisen mielisairaalarakennuksen rakennustoimikunta ilmoitus, mielisairaalarakennuksen valmistumisesta.

Vuodelta 1952 on säilynyt suunnitelma, joka on tehty kävelytarhan vanhan puuaidan korvaamiseksi panssariaidalla. Vaikka itse rakennuksessa ei ilmeisesti tehty muutostöitä, on kohteesta kuitenkin esitetty pohjapiirros, joka kertoo 1950-luvun tilanteen.

Vuonna 1955 mielisairaalarakennukseen on rakennettu keskuslämmityslaitteet ja kaikki vanhat uunit on purettu pois.

1970-LUKU: KANTTIINI JA TOIMISTORAKENNUS

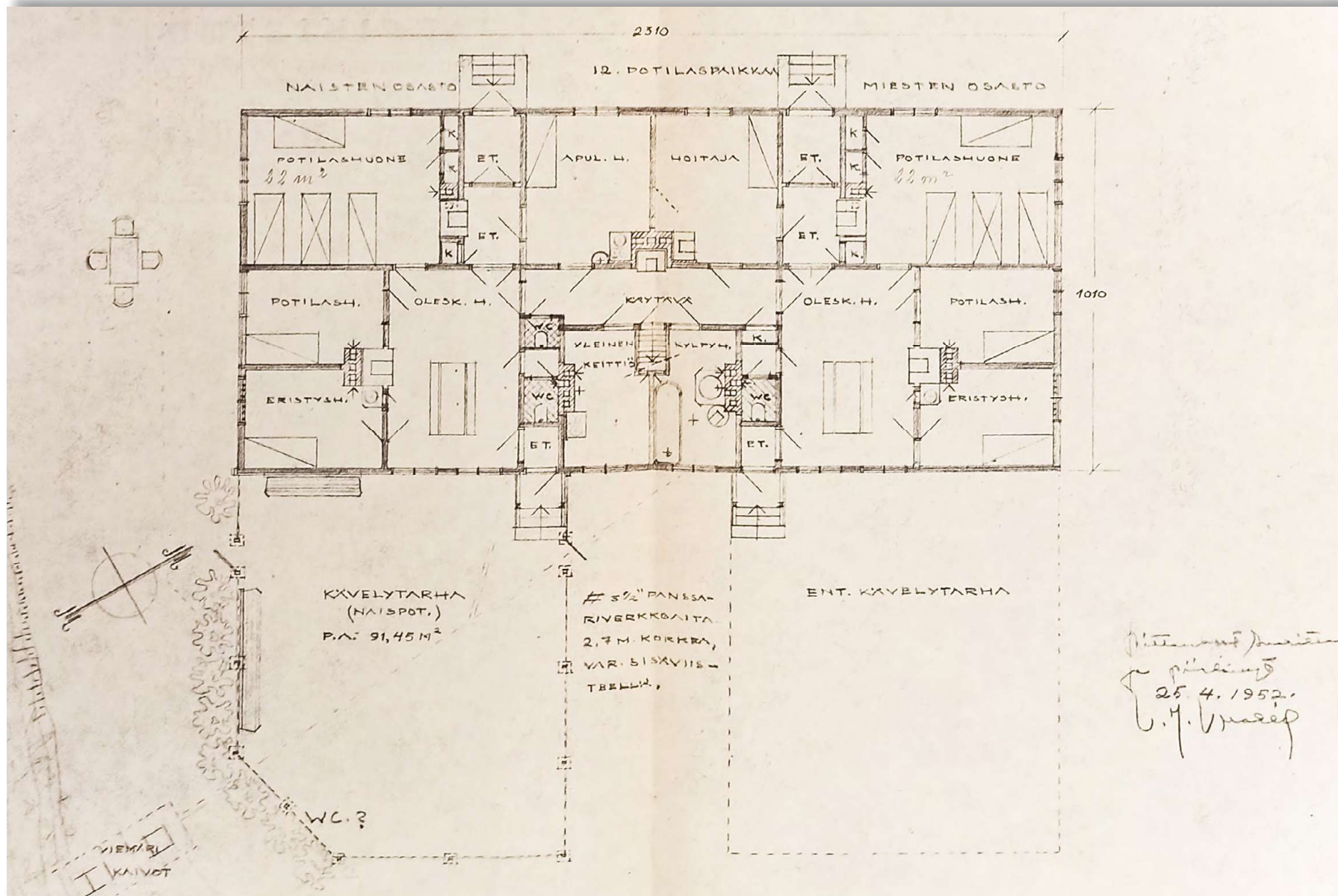
Kuntaliitoksen jälkeen ryhdyttiin kehittämään Teiskon vapaa-aikakeskusta ja kunnalliskodinkin rakennuksille etsittiin uusia käyttötarkoituksia.

Suunnitelmia laadittiin Tampereen kaupungin arkkitehtiosastolla. Vuonna 1973 on tehty ehdotus rakennuksen muuttamisesta retkeilymajaksi. Ehdotus ei toteutunut, mutta seuraavana vuonna on tehty uusia suunnitelmia, joissa rakennukseen on sijoitettu toimistotiloja sekä kanttiini, eli ns. "kauniin maisan kanttiini". Rakennuslupa on saatu 2.5.1974. Muutostöiden yhteydessä wc-, keittiö- ja kanttiinitiloihin lisättiin koneellinen poistoilmastointi.

Kauniin Maisan kanttiinin nimi pohjaa samaan lähteeseen kuin itse Maisansalon nimi; Teiskolan kartanossa asui 1600 -luvulla "Kaunis Maisa" -niminen loinen.^(Arajärvi, 1954)

MYÖHEMMÄT VAIHEET

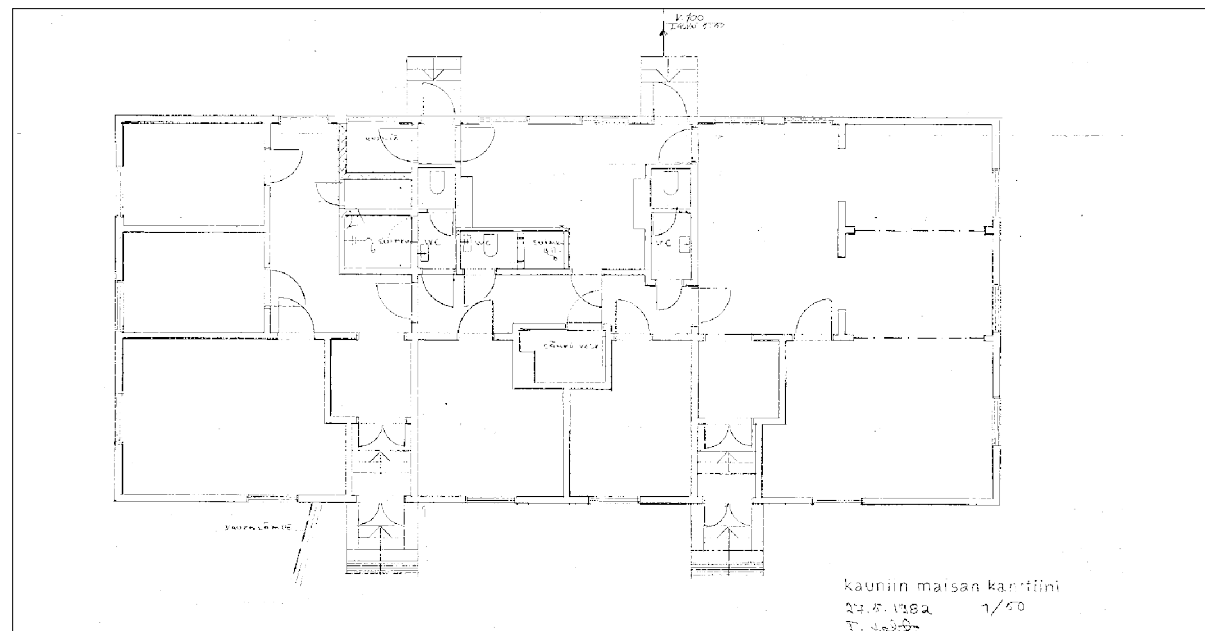
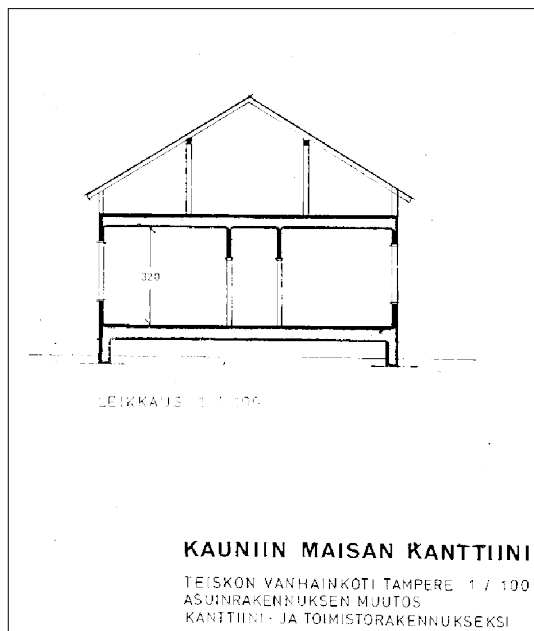
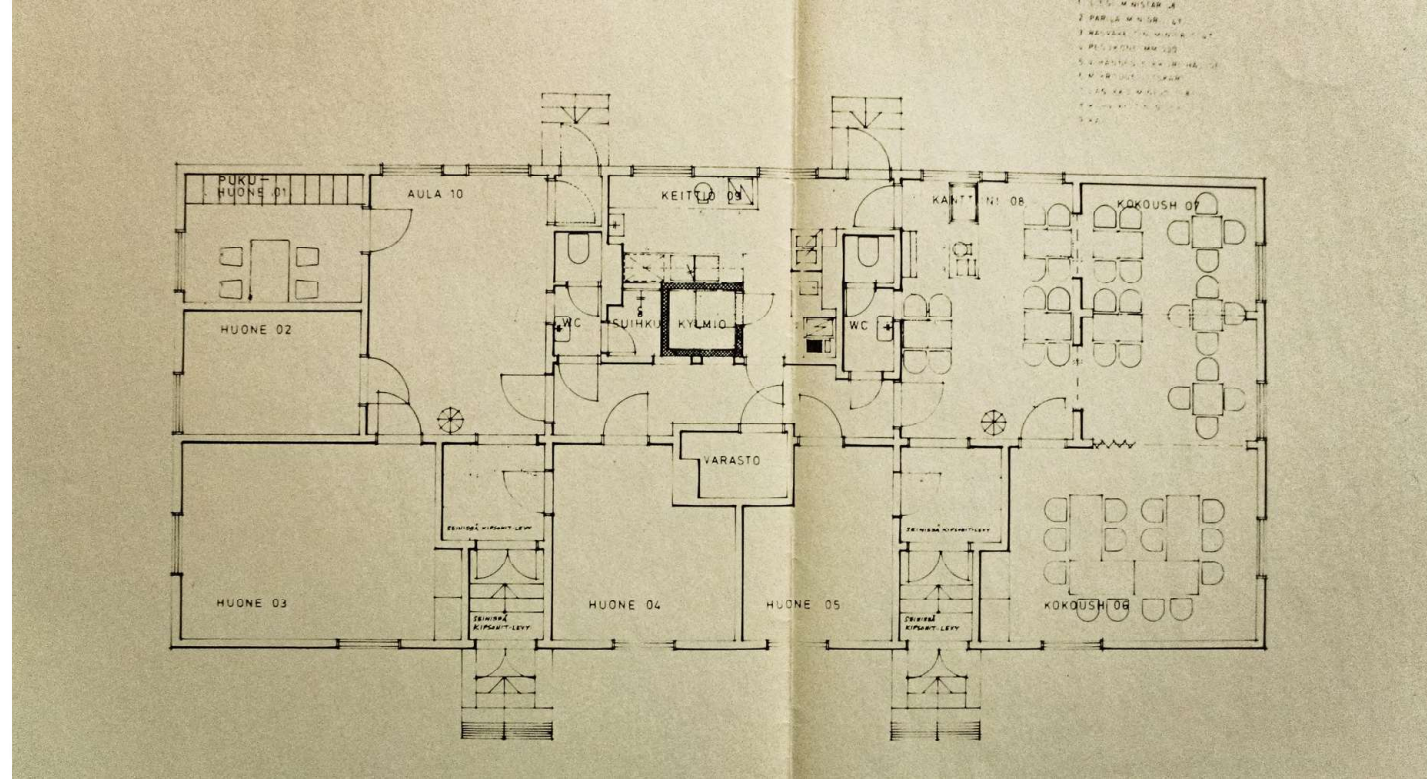
Uusin piirustus vuodelta 1982 löytyi Tilapalvelun arkistosta. Pohjapiirustuksessa on esitetty pienehköjä muutoksia mm. kylmiön ja suihkun sijoittelun suhteen.

Teiskon kunnan mielisairaalan kävelytarhasuunnitelma vuodelta 1952. Rakennuksen pohjapiirros kertoo, kuinka mielisairaalan toiminnot ovat asettuneet valmiissa rakennuksessa. Tämä on ainoa pohjapiirros, jossa pohjoinen asettuu yläoikealle, muissa rakennus on käännetty. (Lähde: TKA)

Kanttiini sijaitsee entisessä oleskeluhuoneessa ja siihen liittyy kokoushuoneita (entiset hoidokkipotilashuoneet ja eristys huone) joiden väliltä on purettu seiniä. Keittiötila on laajentunut kylpyhuoneeseen ja ullakon portaat on purettu kylmiön tieltä. Suihkutila on siirretty kylmiön viereen. (Lähde: Tipa)

Alla: Leikkauspiirustus kauniin maisan kanttiinista. Tampereen Kaupungin arkkitehtiosasto, R. Ojanen 2.1.1974. (Lähde: Tipa)
Kauniin maisan kanttiinin pohjapiirros vuodelta 1982, kylmiö ja suihkutila on sijoitettu aulatilaan ja sähkökeskus varastoon.

NAVETTA

Rakennusvalvonnan tiedot:

Rakennustunnus: 837-94-8006-3-10

TRE-PRN: 13859

VTJ-PRT: 103378788L

Käyttötarkoitus: 811 (Navetat, sikalat, kanalat yms)

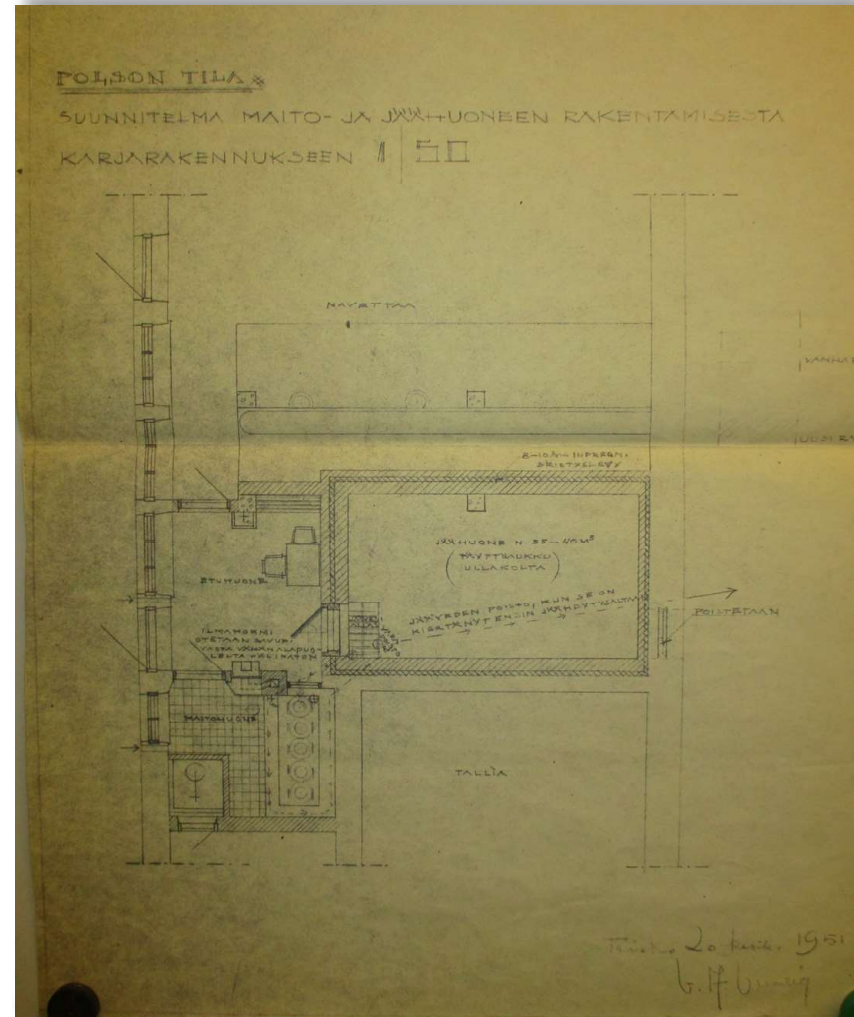
Vuoden 1921 helmikuussa Arvid Männistö Hämeen-Satakunnan maanviljelysseurasta on kirjoitettua ilmoittanut Polson eläinrakennuksen suunnitelmien valmistumisesta.

MUUTOS JA LAAJENNUSSUUNNITELMIA

Vuonna 1939 samainen A. Männistö on laatinut "Sikalan laajennus-ehdotuksen Teiskon kunnalliskotiin". Sikalan laajennus on suunniteltu navetan pohjoispäähän, lisäksi on lisätty A.I.V. -säiliö. Ulkoseinästä mainittiin rakennettavaksi 36 m² vanhoista tiilistä ja 17 m² uusista tiilistä. Ullakolle suunniteltiin myös uudet portaat lounaisseinälle, länsinurkan lähelle. Keittiön väliseinää on purettu ja sekä uuteen että vanhaan osaan on suunniteltu betonilattiaa ja rautabetonivälikattoa sikalan päälle ja osaan keittiötä.

1950-luvulla on tehty suunnitelma maito- ja jäähuoneen rakentamisesta karjarakennukseen (kuva). Suunnitelmat on hyväksytty kunnalliskodin johtokunnan kokouksessa 10.7.1951. Suunnitelmiin sisältyi viilennetty maituhuone, jäähuone, jonka täyttöluukku oli ullakolla, sekä etuhuone. Yksi ikkuna poistettiin.

Polson maatila säilyi toiminnassa vuoteen 1951, jolloin kunnalliskoti luopui tilanhoidosta. Vuonna 1955 on tehty kustannusarvio "Polson tallin laitosta autotalliksi ja eteisen arkisto." Töihin sisältyi purkutöitä, portaikon muutos, autotallin tulisija, autotallin ovi, sisustus ja "kipsoniitit kattoon", ajosilta. Arkistoon tarvittiin ovi, hyllyt ja "akunan laitto" Suunnitelmien toteutumisesta ei ole tietoa.

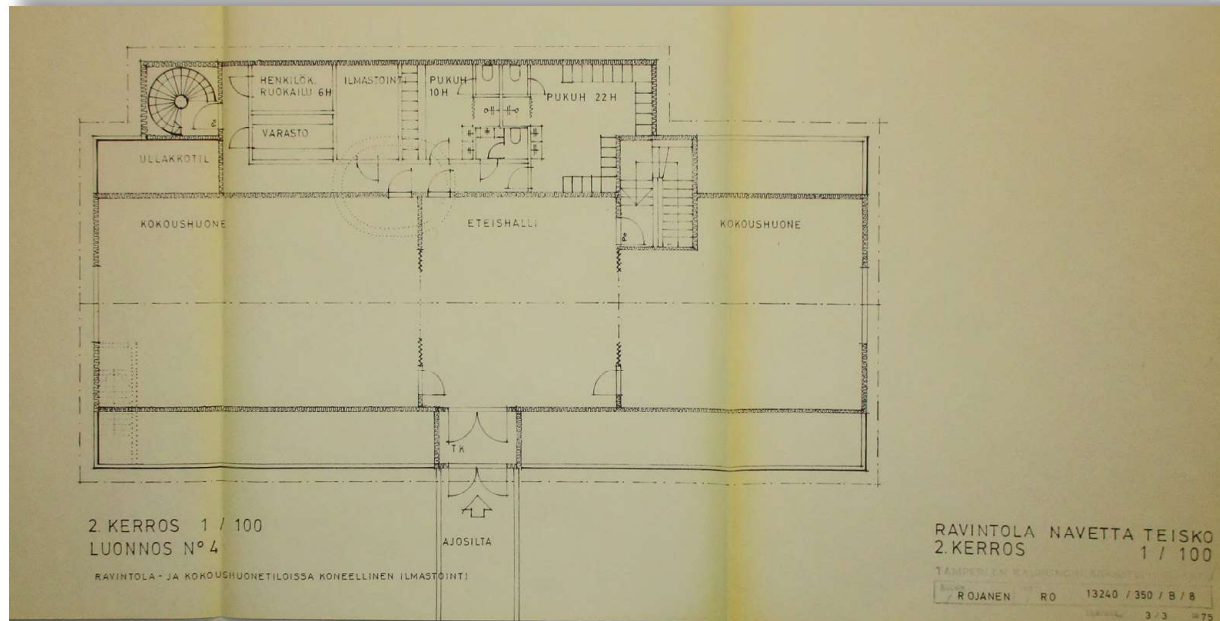

"Polson tila, Suunnitelma maito- ja jäähuoneen rakentamisesta karjarakennukseen". Pohjapiirrosote navetan ja tallin väliltä vuodelta 1951. Huoneet sijoittuivat lähelle rakennuksen kaakkoispäätä. Piirustuksen vasemmassa reunassa on rakennuksen lounaisjulkisivua. Maituhuone on viilennetty. Jäähuoneen täyttöluukku on ullakolla. (Lähde: Tipa)

[illegible]

Navettaan on vuonna 1975 suunniteltu ravintola- ja kokoustiloja. Viimeisimmät piirustukset ovat vuodelta 1986. Yksinkertaiset piirustukset on laatinut Lomaliitto ry:n kiinteistöosasto. Ilmeisesti piirustuksiin on vain kartoitettu olemassa olevat tilat.

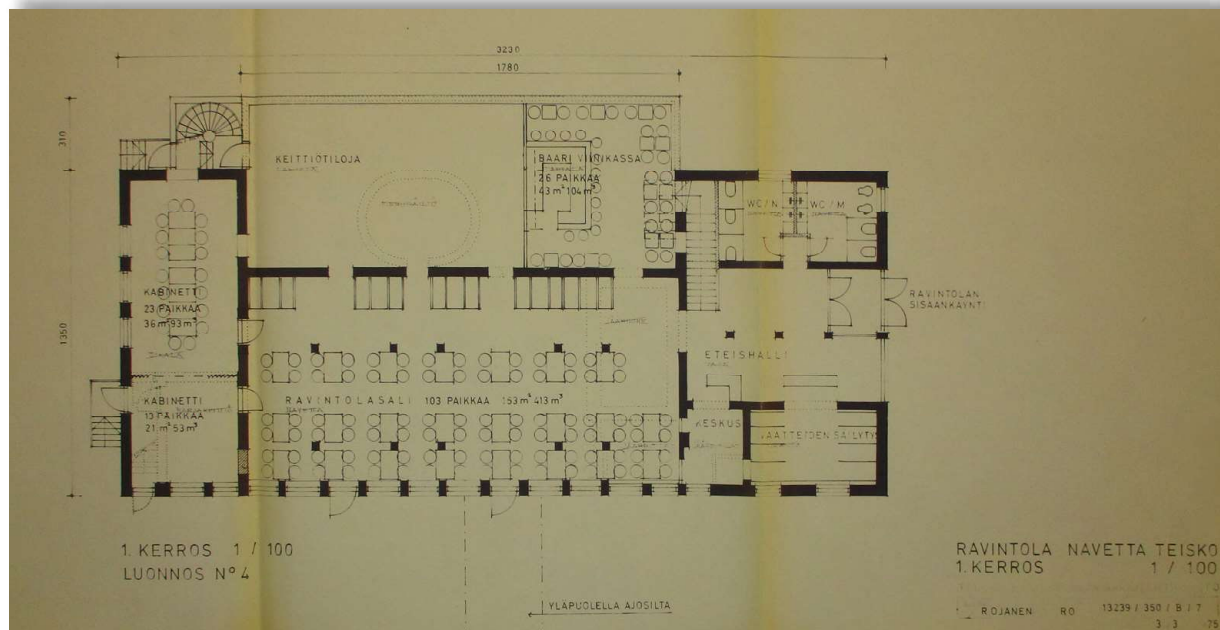
MAISANSALO - RAKENNUSHISTORIASELVITYS

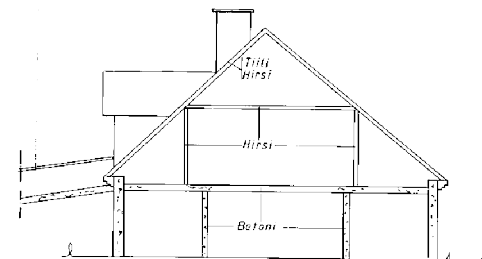
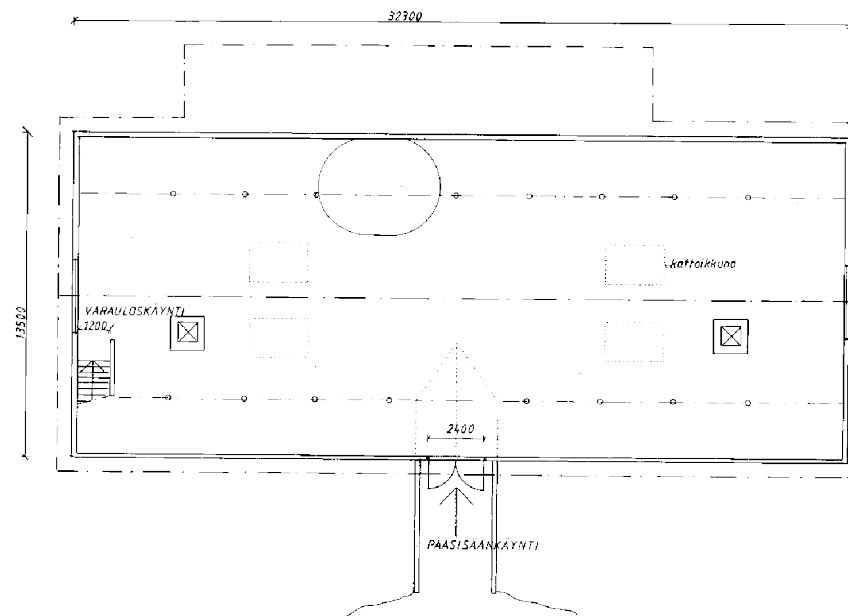

"Ravintola Navetta Teisko", suunnitelmat ravintola- ja kokoustiloiksi, luonnos numero 4. Suunnitelmat on laatinut Tampereen kaupungin arkkitehtiosastolla R. Ojanen.

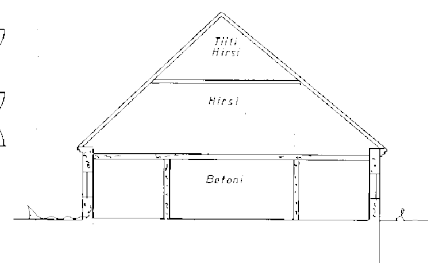
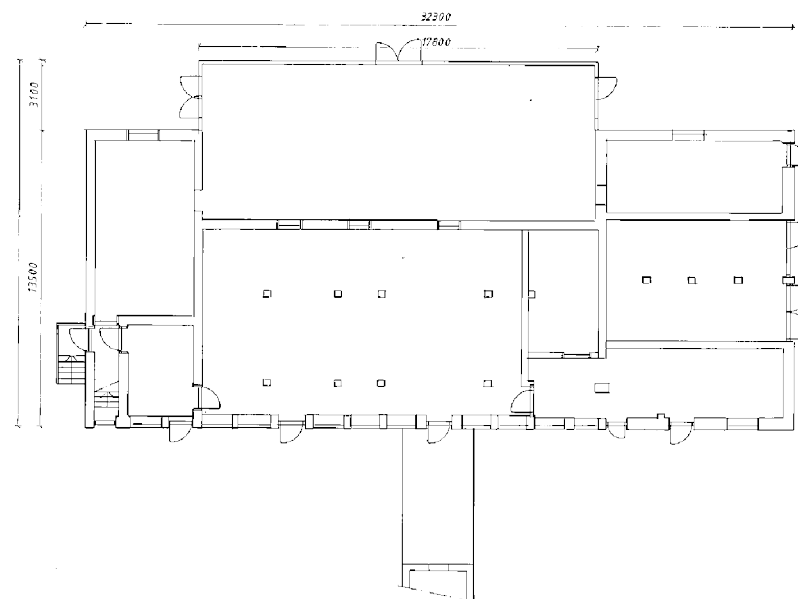
Ensimmäiseen kerrokseen on suunniteltu 103 asiakaspaikkainen ravintola, jonka sisäänkäynti on rakennuksen kaakkoispäässä. Toisessa kerroksessa on kaksi suurta kokoushuonetta ja niiden välissä halli. Koillislaidan tiloihin on sijoitettu sosiaalitiloja. Toiseen kerrokseen kuljetaan ajosillan kautta tai alakerran eteishallista nousevien portaiden kautta.

Suunnitelmat eivät toteutuneet.

HOTELLI MAISA "NAVETTA"	2. KERROS
34260 TERÄLAHTI	POMJA 1:100
LOMALIITTO R.Y. kiinteistöosasto	LEIKKAUS 1:100
6.3.1986	
Vapari: ddt	

HOTELLI MAISA "NAVETTA"	1. KERROS
34260 TERÄLAHTI	POMJA 1:100
LOMALIITTO R.Y. kiinteistöosasto	LEIKKAUS 1:100
6.3.1986	
Vapari: ddt	

Hotelli Maisa "Navetta" - pohjat ja leikkaukset. Laadittu Lomaliitto ry:n kiinteistöosastolla. 6.9.1986. (Lähde: Tipa)

AITTA-/SAUNARAKENNUS JA KELLARI

Rakennustunnus: 837-94-8006-3-7
TRE-PRN: 13856
VTJ-PRT: 103378785H
Käyttötarkoitus: 931 (saunarakennukset)

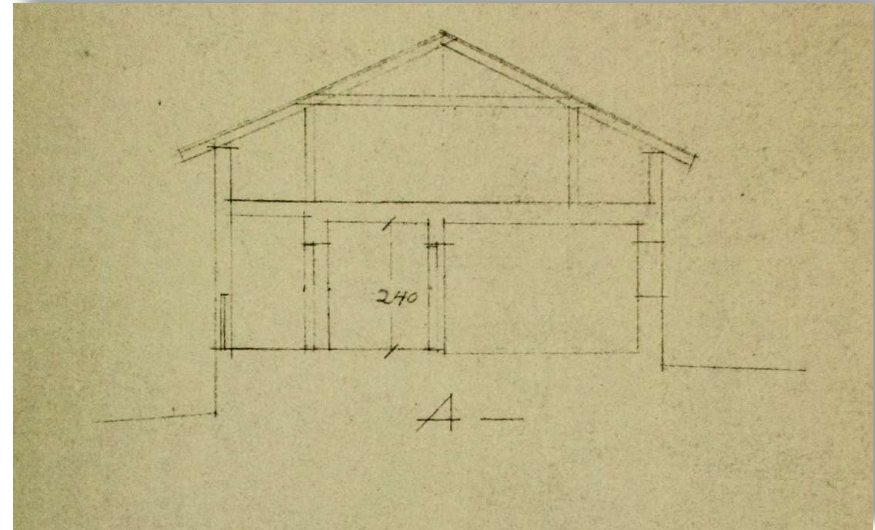
Yksikerroksinen puurakenteinen harjakattoinen aittarakennus, jonka toisessa päässä on ilmeisesti myöhemmin rakennettu sauna, pesuhuone ja pukuhuone.

Aittarakennuksen rakentamisajankohta ei ole tiedossa. Kunnanvaltuuston pöytäkirjoissa aittarakennus mainitaan 1.2.1926, kun valtuusto myönsi kunnan tulo- ja menoarvioon 10 000 mk aittarakennuksen tekoon "ehdolla että valtuusto hyväksyy piirustukset". Piirustukset hyväksyttiin 21.9.1926.

Tilapalvelun arkistosta löytyi vuonna 1973 tehty mittapiirustus, jossa rakennuksen kunto arvioidaan hyväksi. Rakennusmateriaaleiksi kerrotaan:

Perustus:	Betonia
Seinät:	Lautarakenteiset
Julkisivut:	Pystylauditus
Välipohjat:	Puuta
Lattiat:	Betoni, puu
Vesikatto:	Asbestiaaltolevy
Lämmitys:	Saunassa keskuslämmitys

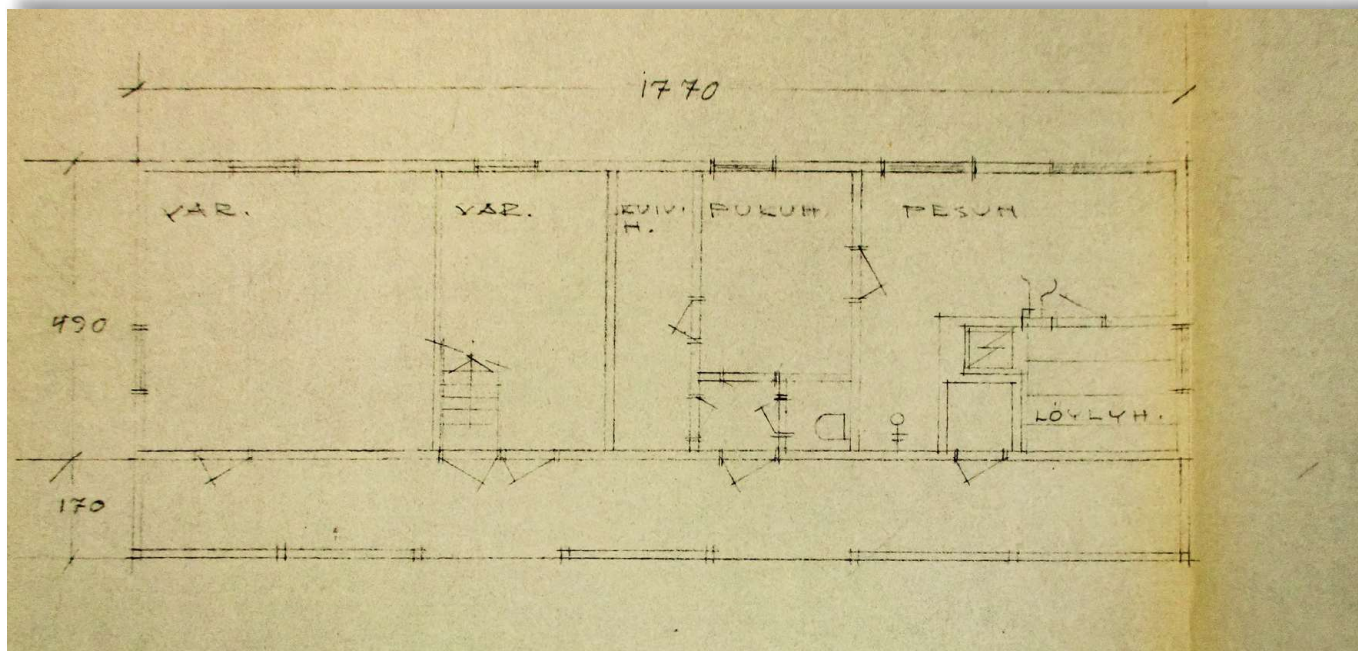
Tilapalvelun arkistosta löytyneessä sosiaaliministeriön 19.4.1950 vahvistamassa Polson tilan asemapiirroksessa rakennus on paikallaan nimellä "aittarakenus". Sen eteläpuolella sijaitsee pienempi pohjaltaan neliönmuotoinen "kellari".

Leikkauspiirros Teiskon vanhainkodin saunarakennuksen mittapiirustuksesta, päivätty 16.1.1973 (Lähde: Tipa)

30.5.1960 päivätyssä LVI-suunnitelmien asemapiirroksessa rakennus on yhä nimetty aitaksi, eikä sinne ole esitetty lämpökeskuksesta lämmingesiliitää. Kellari on tässä esitetty katkoviivalla, eli purettavaksi lämpökeskuksen itäisen nurkan alta. Myös v.1963 laaditussa puutarhasuunnitelmassa rakennus on nimetty aitaksi. (TKA)

24.1.1973 päivätyssä asemapiirroksessa (Tipa) rakennus on jo nimetty saunaksi, eli saunalaajennus on tehty vuosien 1960-74 välillä. Rakennuksen eteläpuolelle on ilmestynyt lämpökeskus. Kellaria ei ole merkitty, mutta seuraavana vuonna Tampereen kaupungin kaa-voitusviraston asemakaavaosastolla laaditussa asemakaavassa (tarkistettu 10.1.1975) kellarin kohdalla kuitenkin jälleen on rakennus.

Ainoa löytynyt pohjapiirustus Teiskon vanhainkodin saunarakennuksesta. Mittapiirustus on päivätty 16.1.1973.
(Lähde: Tipa)

LÄMPÖKESKUS

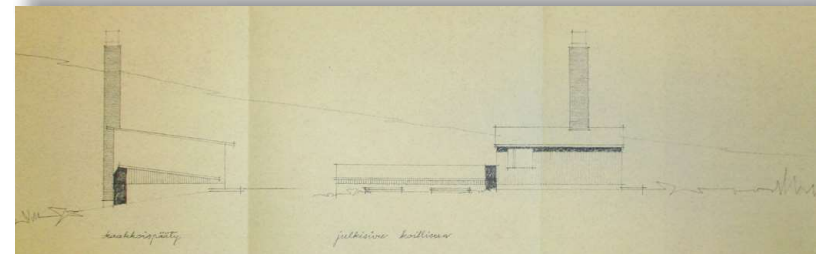
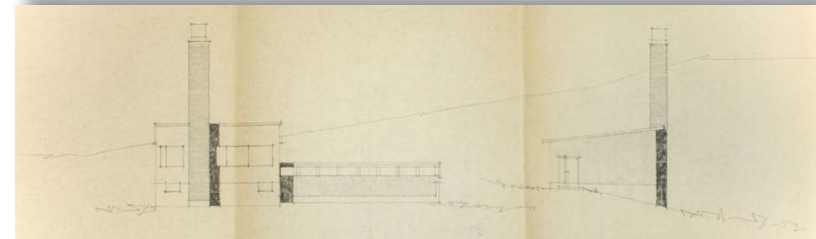
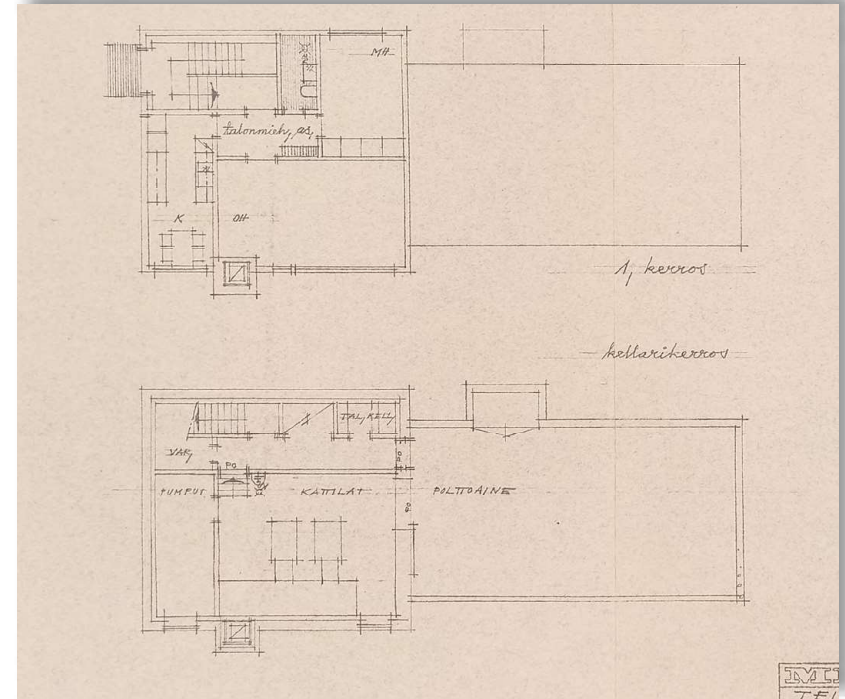
Rakennustunnus: 837-94-8006-3-4
TRE-PRN: 13853
VTJ-PRT: 103378782D
Kerrosala: 150 m²
Käyttötarkoitus: 011 (Yhden asunnon talot)
Tyyppi: talousrakennus
Suunnittelijat: Leena Ilmonen, V. Nortomaa

Puurakenteinen, pulpettikattoinen, osin kaksikerroksinen rakennus korkealla tiilirakenteisella piipulla. Sokkeli on betonia. Kaksikerroksisen osan ylemmässä kerroksessa on talonmiehen asunto (2h+k), jonka alapuolella on kattila- ja pumppuhuoneet ja pieni talouskellari. Yksikerroksisessa osassa on polttoainevarasto.

Rakentamisajankohdasta on ristiriitaista tietoa: Kaupungin paikkatietojen (paikkatietoikkuna, karttapalvelu Oskari) mukaan lämpökeskus on rakennettu 31.12.1952 - 1.1.1953. Ensimmäiset löytyneet luonnospiirustukset ovat kuitenkin vuodelta 1958. Maaseudun keskusrakennustoimiston Leena Ilmosen ja V. Nortomaan luonnos on päivätty 25.2.1958 ja päivitetty 10.4.1958. Suunnitelmissa rakennuksen kaksikerroksinen osa on sen lounaispäädyssä.

Luonnossuunnitelma II 11.9.1959 on massoitteeltaan edellistä vastaava, mutta kaksikerroksinen osa on peilattu koillispuolelle. Vanha kellari on merkitty purettavaksi lämpökeskuksen itäkulman alta. Lämpökeskukseen liitettävät rakennukset on merkitty nuolilla: "mielisairasosasto, kunnalliskoti, naisten osasto (ent. toimitalo)", jossa toimitalo viittaa tilan entiseen päärakennukseen.

Vuonna 7.3.1975 päivätyissä rakennuslupapiirustuksissa polttoainevarasto muutettiin puhelinrelehuoneeksi. Yhteys kattilahuoneeseen on katkaistu ja uusi ulko-ovi lisätty pumppuhuoneeseen. Asemapiirroksessa lämpökeskuksen koillispuolella kellarirakennus on paikallaan.

Vuoden 1959 suunnitelmia. (Lähde: Rava)

SAUNA

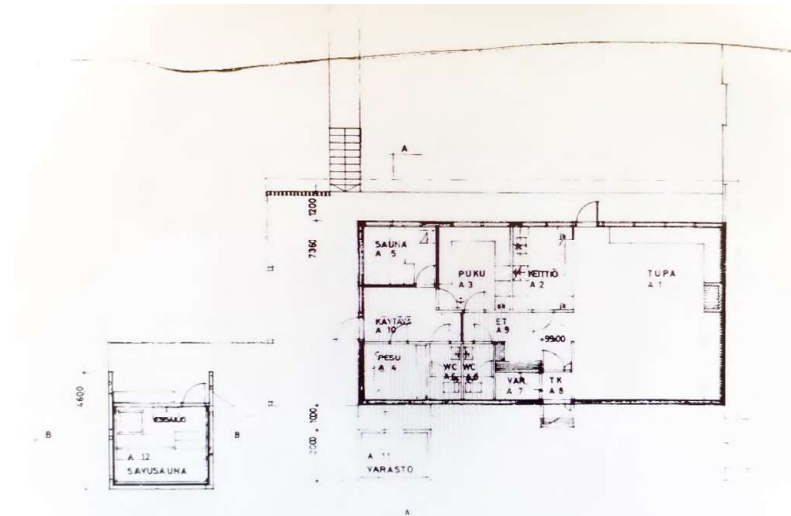
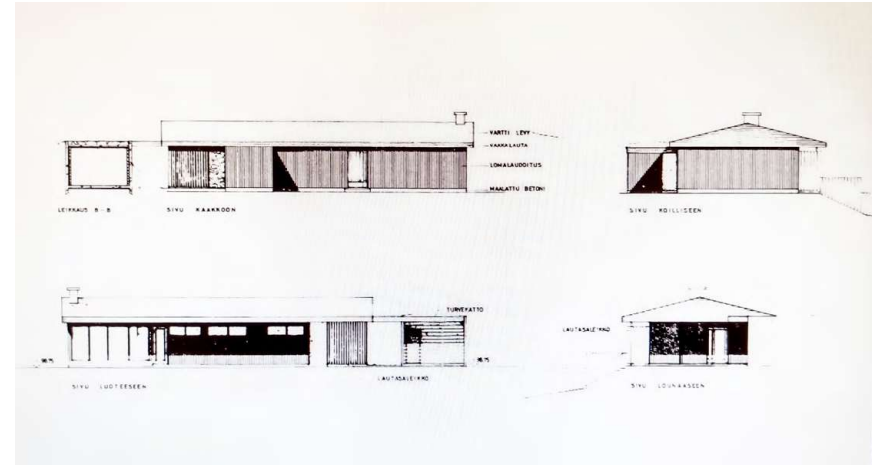
Rakennustunnus: 837-94-8006-3-9
TRE-PRN: 13858
VTJ-PRT: 103378787K
Käyttötarkoitus: Saunarakennukset
Käyttötarkoitus: 931 (Saunarakennukset)
Tyyppi: talousrakennus

Kunnalliskodin pohjoispuolella alempana rannassa sijaitsee saunarakennus. Aiempi sauna oli ilmeisesti vuodelta 1950, ainakin Tilapalvelun arkistosta löytyneiden suunnitelmien mukaan. Rakennus oli hyvin tyyppinen 1950-luvun harjakattoinen rakennus. Vuonna 1976 arkkitehtitoimisto Antti Tähtinen laati uuden saunan suunnitelmat, jotka saivat rakennusluvan 20.10.1976.

Rakennus on puurakenteinen, perustukset ja alapohja on betonia. Katto on hyvin loiva satulakatto, jonka alkuperäinen vesikattomateriaali on ollut kuitusementtiaaltolevy. Julkisivut ovat lomalaudoitetut ja maalattut hyvin tumman ruskeaksi, lähes mustaksi. Samoin umpiräystäät ovat kauttaaltaan tumma ruskeat. Puuikkunat ja ovet on maalattu/lakattu hieman vaaleamman ruskean sävyyn.

Hienoja näköaloja on käytetty hyväksi ja tuvan ikkunaseinä avautuu Polsonlahdelle.

Suunnitelmiin kuuluu erillinen savusauna, joka sijoittuu jyrkän rinteen juurelle ja jonka erikoisuutena on turvekatto. Savusaunan ja varsinaisen saunarakennuksen väliin jää katettu vilvoittelualue, jossa rannan puolella on pystyvuoraleikkö.

Arkkitehtitoimisto Antti Tähtisen saunasuunnitelmat saivat rakennusluvan 20.10.1976. (Lähde: Rava)

VANHA AITTA

Rakennustunnus: 837-94-8006-3-11
TRE-PRN: 13860
VTJ-PRT: 103378789M
Käyttötarkoitus: 899 (Muut maa-, metsä- ja kalatalouden rakennukset)

Polson tilan vanhan aitan rakentamisajankohdasta ei ole tietoa. Aitta on hirsistä tehty ns. otsa-aitta, jossa oven yläpuolinen osa työntyy ulospäin. Aitassa on pärekatto.

MAKASIINI

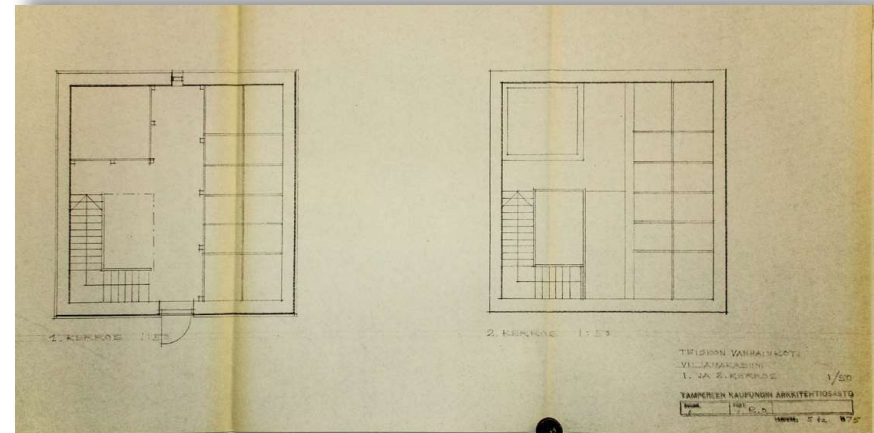
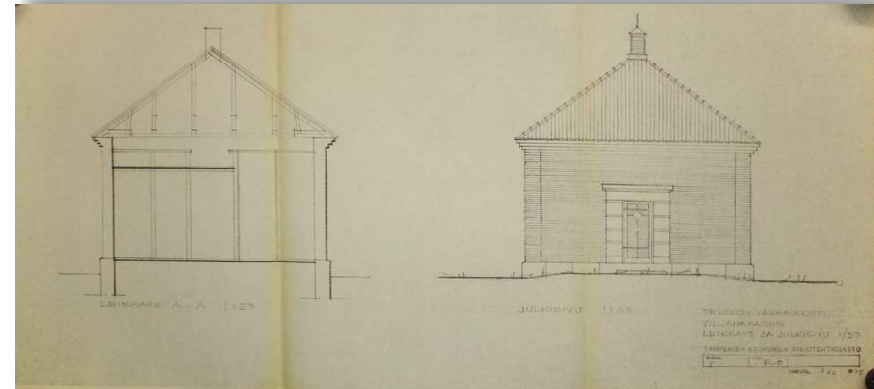
Rakennustunnus: 837-706-2-62-11
TRE-PRN: 43903
VTJ-PRT: 1003321609

Tiilirakenteinen viljamakasiini sijaitsee viereisellä tontilla, mutta on osa vanhan Polson tilakeskuksen rakennusryhmää. Rakennus on oletettu rakennetuksi samoihin aikoihin kuin v. 1922 rakennettu navetta.

SAVUSTAMO

Rakennustunnus: 837-706-2-62-10
TRE-PRN: 43902
VTJ-PRT: 1003321598
Käyttötarkoitus: 899 (Muut maa-, metsä- ja kalatalouden rakennukset)

Rannassa saunarakennuksesta itään sijaitseva puurakenteinen savustamorakennus on itse asiassa viereisen tontin puolella, mutta toiminnallisesti se on kuitenkin ollut osa Polson tilakeskuksen rakennuskantaa. Rakentamisajankohta ei ole tiedossa.

Tampereen kaupungin arkkitehtiosastolla on laadittu tiilimakasiinin piirustukset vuonna 1975. 1970-luvulla on laadittu mittapiirustuksia myös tilan muista vanhoista rakennuksista. (Lähde: Tipa)

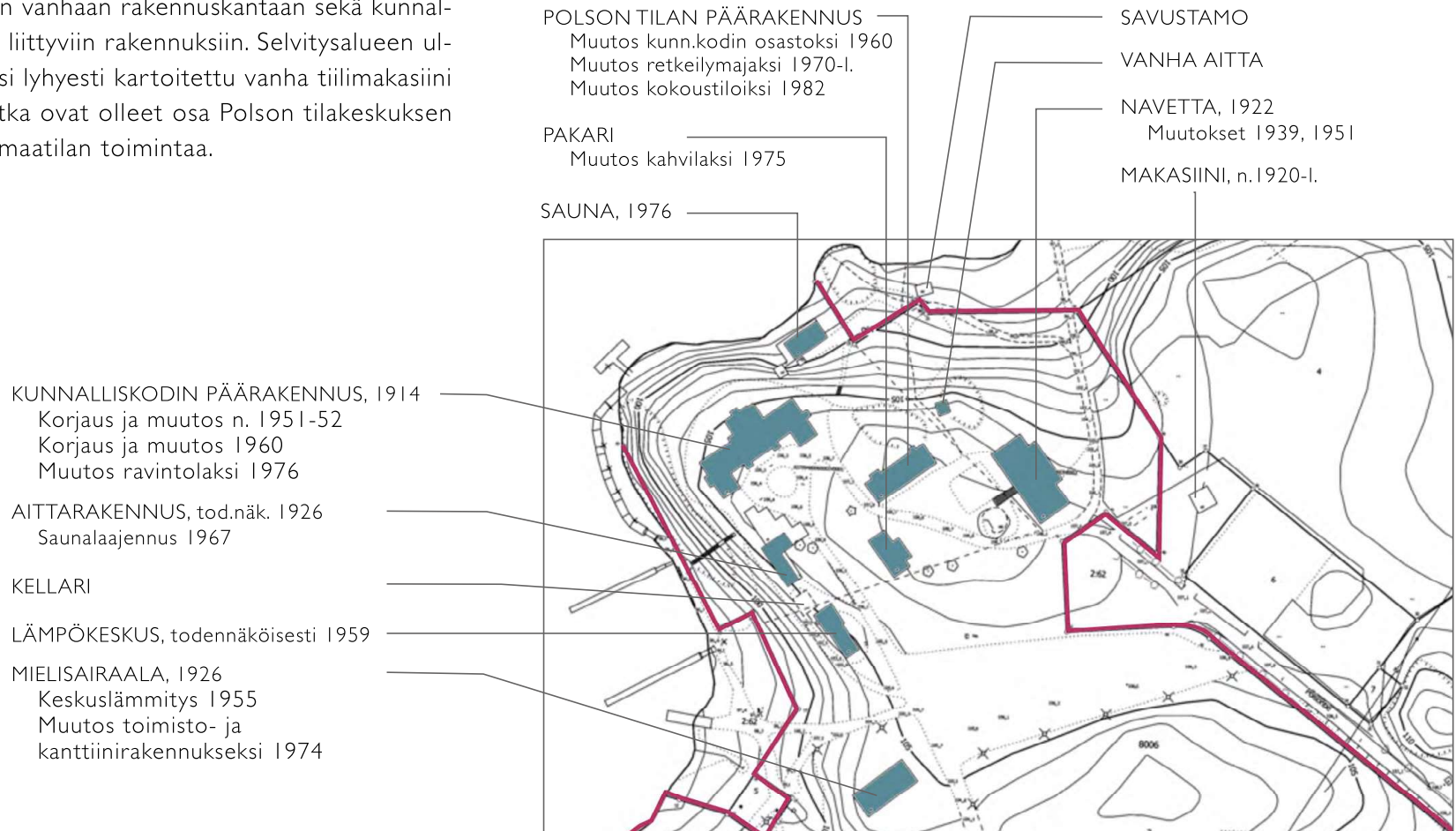
4. RAKENNUSTEN NYKYTILANNE

Rakennusten nykytilannetta on arvioitu maastokäynneillä, joilla rakennukset on kuvattu ulkoa ja sisältä. Ravintola Maisan ravintoloitsija esitteli tiloja ja kertoi rakennusten historiasta ja nykykäytöstä. Kaikkiin rakennuksiin tai rakennusten osiin ei ollut mahdollista päästä; entisen mielisairaalarakennuksen ovet oli levytetty umpeen, eikä esim. navetan kaikkiin tiloihin ollut runsaan lumimäärän takia pääsyä.

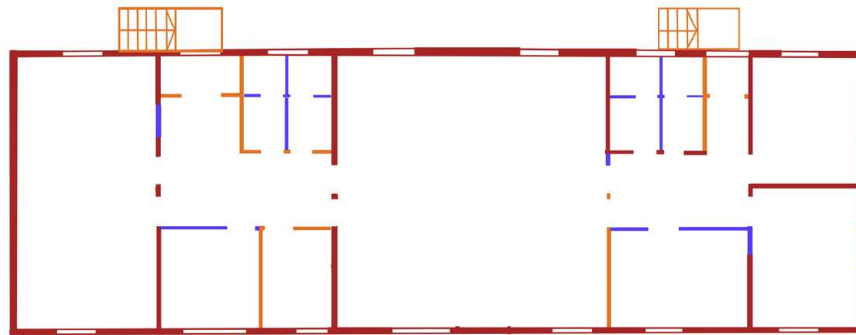
Nykytilanteen raportointi painottuu vanhimpaan rakennuskantaan: Polson tilan vanhaan rakennuskantaan sekä kunnalliskodin toimintaan liittyviin rakennuksiin. Selvitysalueen ulkopuolelta on lisäksi lyhyesti kartoitettu vanha tiilimakasiini sekä savustamo, jotka ovat olleet osa Polson tilakeskuksen rakennuskantaa ja maatilantoimintaa.

Ilmakuva Maisansalosta, Jyri Hänninen, 2021. Sama kuva laajempana takakannessa.

POLSON TILAN VANHA PÄÄRAKENNUS

- ENNEN VUOTTA 1960
- 1960-LUKU
- 1980-LUKU

TILAJÄRJESTYS

Tilan vanhan päärakennuksen tilajärjestystä on muutettu moneen otteeseen, vanhoja hirsiseiniä ja uudempia rankorakenteisia väliseiniä on purettu ja uusia seiniä rakennettu. Rakennuksesta ei ole alkuperäispiirustuksia, mutta löydettyjen piirustusten pohjalta on yllä olevaan kaavioon hahmoteltu olemassa olevien rakenteiden aikakerrostumia. Ulkoseinien voidaan olettaa olevan alkuperäiset. Sisäseinistä punaisella on merkitty ennen 1950-60-lukujen vaihteen muutoksia olemassa olleet seinät.

Vanhoja seiniä on purettu viimeisimmissä muutoksissa paljon, lounaspään kaksi oletettavasti alkuperäistä huonetta on yhdistetty purkamalla vanha väliseinä. Erityisen poikkeava vanhan rakennuksen luonteelle on keskiosan suuri tila (kuvassa), jonka aikaansaamiseksi on jouduttu purkamaan rakennuksen poikkisuunnassa lävistänyt hirsiseinä. Purku on tehty 1980-luvulla tai sen jälkeen. Myös rakennuksen pitkittäissuuntaiset väliseinät olivat tilassa vielä vuoden 1973 mittauspiirustusten laatimisen aikaan. Rakennus ei ole kestänyt seinien laajamittaista poistoa ja erityisesti keskimmaisessä tilassa on selvästi nähtävissä katon notkahdus puuttuvan seinän kohdalta

Rakennuksen keskeltä on purettu poikittainen hirsiseinä. Katto on notkahtanut ja lattiat viettävät.

ja lattioiden viettäminen tilan reunoille päin. Vuoden 1981 rakennusselityksessä (Tipa) sisäpuolisen lisäeristeen rakennekerroksiksi on mainittu 50 mm mineraalivilla, muovikalvo ja sisäpinnassa Palo-Ilves-sementtilastulevy. Hengittämätön muovikalvo ja ulkopinnan hengittämättömät maalikerrokset ovat heikentäneet ulkoseinien kosteusteknisiä ominaisuuksia ja nostaneet kosteusvaurioiden syntymisen todennäköisyyttä.

PINTAMATERIAALIT JA RAKENNUSOSAT

Materiaalien ja rakennusosien osalta alkuperäiset elementit on kadotettu ja tilat ovat 1960-1980-lukujen asussaan.

Lattiat ovat pääosin muovimattoa. Seinät ovat maalattua lastulevyä tai sementtilastulevyä. Sisäkatoissa on tumman ruskea rakolaudoitus, johon on upotettu loisteputkivalaisimia. Wc-tilojen, eteisten ja tuulikaappien katot ovat kipsilevyä.

IKKUNAT JA OVET

Ikkunat on uusittu samaan aikaan ja saman tyyliksi kunnalliskodin päärakennuksen uusittujen ikkunoiden kanssa 1960-luvun alussa. Toisin kuin kunnalliskodin ikkunat, päärakennuksen ikkunoita ei ole sen jälkeen muutettu. Ikkunat on jossain vaiheessa vedetty sisään rakennuksen julkisivupinnasta, mikä ei ole vanhalle hirsirakennukselle luonteenomaista. Vuoden 1981 rakennusselityksessä (Tipa), puhutaan sisäpuolisten ikkunasyvennysten verhoilusta puulistoin, mutta nykyään ikkunat ovat seinien sisäpinnassa ja syvennykset pie-lilaudoituksineen ulkopuolella. Ullakkokerroksen päädyistä löytyvät ainoat alkuperäiset ikkunat, joissa on vielä ylävuorilaudan yläreunassa vanhat puuleikkauskoristeet.

Vuonna 1985 on vaihdettu kaikki sisäovet, lukuun ottamatta tuulikaappien ovia, jotka on tuolloin maalattu. Myös ikkunat on maalattu sisäpuolelta.

ALKUPERÄISIÄ KALUSTEITA ei ole jäljellä.

Lounaispäädyn huoneiden väliseinä on purettu. Tilaan on jäänyt kaksi ovea.

Pohjoiskulman huone.

Lounaispuolen wc-tila.

JULKISIVUT

Julkisivut ovat paanuverhottuja. Paanujen pinnoissa näkyy maalikerroksia, mahdollisesti punamultaa ja puussa saat-
taa olla tervajäämää. Päällimmäisenä on paksuja punaisia
maalikalvoja (todennäköisesti lateksia), jotka ovat etenkin
lounaispäädyssä irtoilleet.

Päädyissä ullakkokerroksen seinä on rimalaudoitettu ja
maalattu punaiseksi, kuten avoräystään alapintakin. Ikkunat
listoituksineen, vuorilaudat ja vesilistat ovat valkoiset.

Yläpohjaan ei ollut pääsyä, eikä kattorakenteita näin ollen
päästy tarkastamaan. Rakennuksen tiilikate on uusittu.

KUNTO

Rakennus on ollut tyhjiällä ja täysin kylmänä ilman ylläpi-
tolämpöä. Rakennuksen kunnostus ja huolto on laiminlyöty.
Ikkuna on jätetty auki talveksi ja lumi on työntynyt ikkunan
rakoon. Ullakon päätyikkunassa on särkyneitä ruutuja, joista
vesi pääsee sisään.

Hirsiseiniä on poistettu huolehtimatta rakenteellisesta toi-
mivuudesta. Vuonna 1981 tehtyjen muutostöiden ohessa
rakennus on ilmeisesti rakennesuunnittelijan ohjeiden (Tipa)
mukaan oikaistu ulkoseiniä tunkkaamalla ja perustuksien
pälle lisäkiviä kiilaamalla. Tänä päivänä rakennusrungossa
on jälleen notkahduksia, niin lattiassa kuin katossa, ja oikaisu
olisi jälleen tarpeen.

Julkisivun paanuverhouksessa on kosteutta irronneiden
maalikalvojen alla. Sisäpuolella on käytetty tiiviitä muovi-
materiaaleja, jotka altistavat kosteus- ja homevaurioille. Ra-
kennukseen on v.1981 rakennuslupasuunnitelmien mukaan
lisätty koneellinen ilmanpoisto, jonka olemassaolosta tai
toimivuudesta ei ole tietoa.

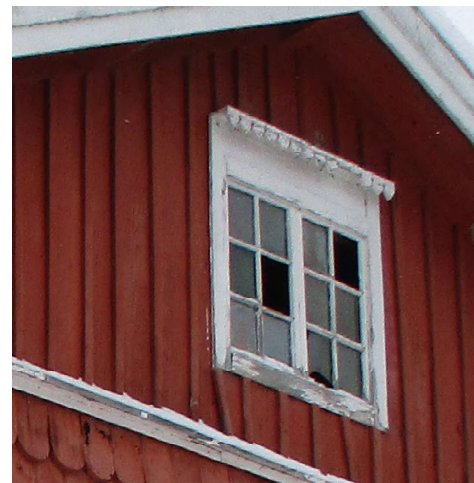
Rakennuksen korjaustarve on suuri.

Ulko-ovet ovat 1960-luvun alusta.

Ikkuna on jätetty auki talveksi

Lähes säilynyt ullakon ikkuna.

Etelänurkan paanuja.

Vanha päärakennus idästä kunnalliskodin suunnasta.

1960-luvun alun uusi sisäänkäynti ja "ajanmukaistettu" ikkuna.

Vanha päärakennus kuvattuna navetan ajosillalta.

Rakennuksen itänurkka. Taustalla pakarirakennus.

PAKARIRAKENNUS

Pakarirakennuksen viimeisimmät ja samalla ainoat löytyneet piirustukset ovat vuoden 1975 muutospiiirustukset ja lupapiirustukset, joiden mukainen rakennus tänä päivänä on.

TILAJAKO

Umpikuistille sisäänkäyntejä on kaksi ja niiden väliin sijoittuu toisella puolen varasto, toisella puolen wc-tilat. Rakennuksessa on huone eli kamari ja "pakaritupa". Näiden väliin sijoittuu keittiö ja sen aputila. Aputilan kohdalta on purettu ullakon portaat ja ilmeisesti avattu uusi ovi pakaritupaan.

LATTIA on kamarin puolella maalattua kovalevyä, joka on paikoin vaurioitunut ja jonka maalipinta on kulunut. Pakarituvan puolella on säilynyt punertavan ruskeaksi maalattu laualattia. Keittiössä, aputilassa ja eteisissä on vihreä huonokuntoinen muovimatto.

SEINÄT ovat pääasiassa lastulevytetyt ja maalatut tai tapetoidut. Maalipinnat paikoin kuoriutuvat, etenkin seinän yläosasta.

SISÄKATOT ovat tuvassa ja kamarissa vanhaa panelointia, josta maali kuorii kauttaaltaan. Muissa tiloissa katot ovat levytetyt, ilmeisesti maalattua lastulevyä.

IKKUNAT JA OVET

Pakarirakennuksessa ovat säilyneet vanhan malliset kahdeksanruutuiset ikkunat, jollaiset päärakennuksessaakin on luultavasti ennen ollut. Ikkunat on sisäpuolelta maalattu tumman vihreiksi. Ikkunat ovat pääosin ehjät, mutta osin hatarat ja kaipaavat kunnostusta. Ovet saattavat olla alkuperäisiä. Ulko-ovet ovat uudempia, oletettavasti 1970-luvulta.

TULISIJAT on säilytetty. Pakarituvassa on leivinuuni, joka rakenteista (betoninen aukon ylityspalkki, moderni tiili) päätellen uuni ei ole alkuperäinen. Kamarin puolella on ns. pönttöuuni.

Luoteispään kamarin lattia on maalattua kovalevyä. Katon maalityypin valinta ei ole onnistunut optimaalisesti.

Kamarin pönttöuuni

Pakarituvan leivinuuni.

Pakaritupa on täynnä kesäravintolan kalusteita. Maali irtoilee liuskoina paneelikatosta.

Tuvan lautalattiaa ja eteisen muovimattoa.

Kuistin wc-tilat.

Keittiötila. Vasemmassa reunassa aputilan ovi, oikealla tuvan ovi.

Kamarin ikkunasta näkyy vanhan päärakennuksen seinää.

Ikkunoiden maalipinnat kaipaavat kunnostusta.

JULKISIVUT

Ulkoseinissä on samanlainen Teiskon kirkon kattopaanuista tehty verhous kuin päärakennuksessa. Paanuissa on monia maalikerroksia, pohjalla mahdollisesti punamultaa ja puupinnoissa tervajäämää. Päällimmäiset kerrokset, ovat luultavasti lateksia ja ne irtoilevat paksuina suikaleina. Ullakon seinä on sileää pystyrimalaudoitusta.

Ikkunat ja ikkunalistoitukset, vuorilaudat ja vesilistat ovat valkoiset.

TIILIKATE on uusittu, mutta sen kuntoa ei sääolosuhteista johtuen päästy tarkastamaan.

KUNTO

Sisätiloissa materiaalien alkuperäisyysaste on vähäinen. Rakennus on jätetty täysin kylmilleen, ilman peruslämpöä. Rakenteissa oleva kosteus sekä paikkaan soveltumattomat maalivalinnat ilmenevät näkyvimmin irtoilevina maalisuikaleina katossa ja seinissä.

Rakennusta käytetään varastona, ja kuvaushetkellä se oli täynnä ravintolan kesäkalusteita, eikä kuntoa päässyt vapaasti arvioimaan.

Keittiö on lähes kokonaan purettu. Vain rikkiäinen allaskaapisto seisoo paikoillaan. Wc-tiloja ei päästy tavaramäärän yli tarkistamaan.

Kivipilariperustuksia rakennuksen etelänurkalta. Pilariväleissä on puuritolat. Paanujen, nurkkalautojen ja listoitusten maalit ovat päässeet rapistumaan.

Ikkunat ovat suhteellisen hyvässä kunnossa.

KUNNALLISKODIN PÄÄRAKENNUS

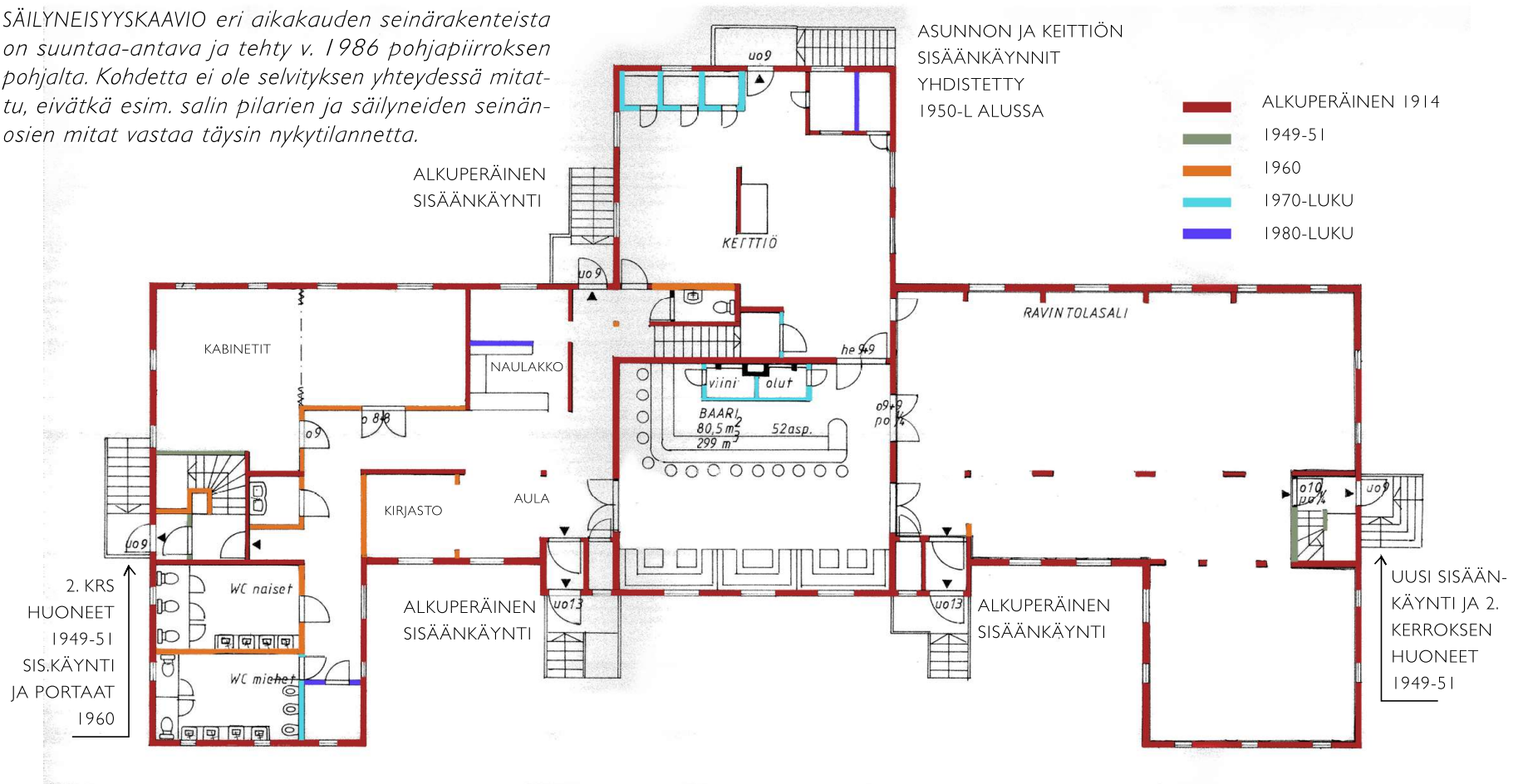
NYKYINEN RAVINTOLARAKENNUS

Vanhan köyhäntalon/kunnalliskodin alkuperäistä tilajakoa on muutettu useaan otteeseen, eikä alkuperäinen huonejärjestys etenkin siipiosissa ole selkeästi hahmotettavissa. Keskisali on paikoillaan, tosin salissa on nyt kookas baaritiski ja ikkunaseinällä loosit. Keittiö sijoittuu edelleen keittiösiipeen, josta väliseinät on poistettu. Johtajattaren asunnosta ei ole jäänyt jälleitä.

Lounaissiivessä entisten hoidokkihuoneiden paikalle sijoittuvat kabinetit, wc-tilat ja käytävä. Entiseen aulaan sijoittuu pieni "kirjasto".

Koillissiipi on avattu kokonaan ravintolasalin käyttöön. Erikokoiset pilarit ovat aiempien seinälinjojen jäänteinä. Rannan puoleisella ulkoseinällä jääneet väliseinien pätkät osoittavat purettujen hoidokkihuoneiden seinien paikat.

SÄILYNEISYYSKAAVIO eri aikakauden seinärakenteista on suuntaa-antava ja tehty v. 1986 pohjapiirroksen pohjalta. Kohdetta ei ole selvityksen yhteydessä mitattu, eivätkä esim. salin pilarien ja säilyneiden seinäosien mitat vastaa täysin nykytilannetta.

I. KERROKSEN SISÄTILAT

Pintamateriaalien ja rakennusosien osalta alkuperäisyysaste on vähäinen. Rakennuksen sisätiloissa on nähtävissä pääosin 1960-80-lukujen ilmettä. 1960-luvulta säilynyttä sisustusta ja materiaaleja on mm. wc-tiloissa ja portaissa. Vanhoja panelointeja on jäljellä portaikkojen seinillä ja katoissa, porrasaskelmien laatat ja kaiteet ovat 1960-luvulta.

LATTIAT

Salin ja kabinettien lattiat ovat punaista tekstiilimattoa, salin baarin puoleisessa päädyssä hieman muuta lattiaa korkeammalla oleva tanssilattia on lakattua puuta. Baarin lattia on punaista muovimattoa. Aulassa ja käytävätiloissa on vaalean ruskeaa kvartsivinyylilaattaa. Puujalkalistoja on eri aikakausilta, pääosin uusittuja. Keittiön lattia on harmaata akryylibetonia. Wc-tiloissa muovimattoa, miesten wc:ssä epoksisiveltynä.

SEINÄT

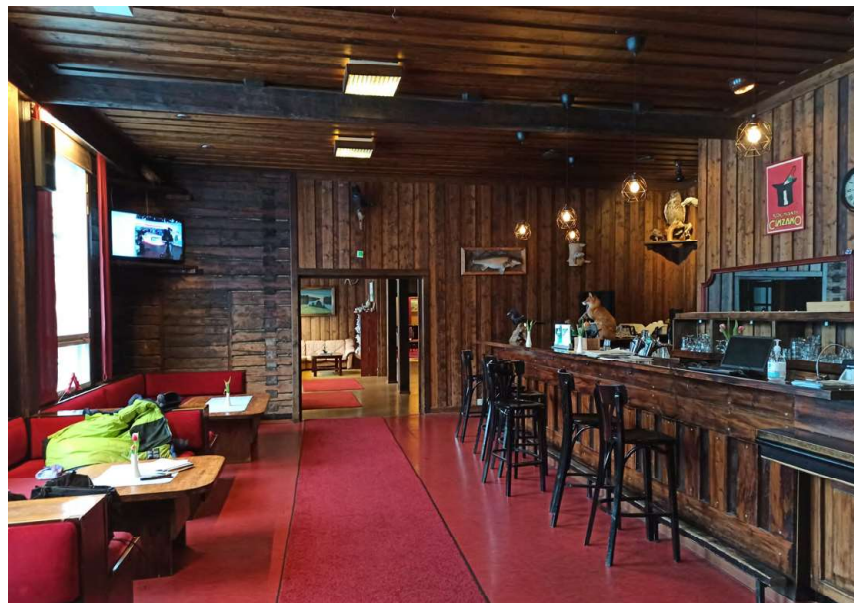
Baarissa on jätetty näkyviin alkuperäisiä hirsiseiniä. Baarin taustalla purettujen tulisijojen paikalla olevia kylmiöitä ympäröivät seinät, sekä osa sivuseinistä ovat lomalaudoitettuja ja tummaksi petsattuja. Sama lomalaudoitus jatkuu aulan naulakkotilaan ja kirjastotilaan.

Ravintolasalin seinissä on juuttikangastapettia. Ulkoseiniä kiertävät yhtenäiset verholaumat valaisimineen. Keittiön seinät ovat valkoiseksi maalattua levyä, jonka päällä on paikoin rst-levyä.

1970-luvulla rakennettujen lounaissiiven wc-tilojen jakoseinät ovat väristä päätellen samalta ajalta. Keittiön viereisessä wc-tilassa on vaaleansinistä pystyraidoitettua IKI-levyä.

KATOT

Pääosa katoista, (ravintolatilat, aula, käytävät, wc:t) on lomalautavuorattuja ja tummaksi petsattuja. Keittiössä on valkoiseksi maalattu levykatto.

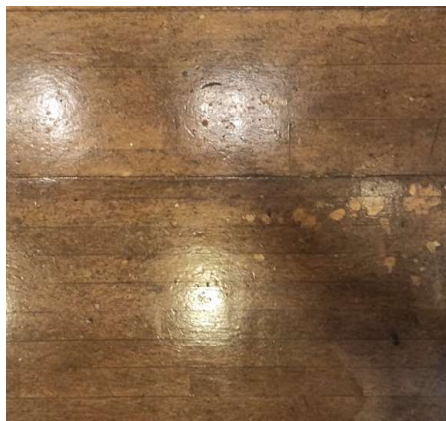
Baarin seinät ja katto ovat lomalaudoitettua tummaksi petsattua puuta, osassa seinistä jätetty vanha hirsi näkyviin.

Vanhaan hirsiseinään on tehty täyttöjä v. 1954 kun komeroiden ovet on käännetty avautumaan aulaan päin.

Ravintolasalia kuvattuna tanssilattialta.

Ruokasalin puista tanssilattiaa.

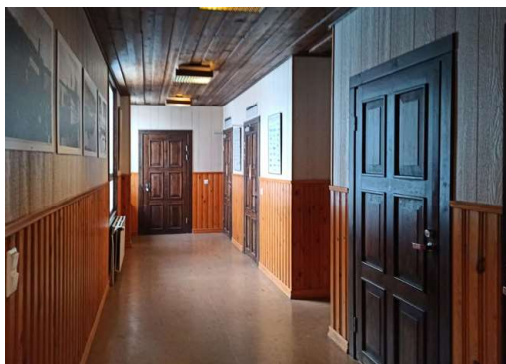
Ravintolatilaa on avattu pihasiipeen. Vanhat seinälinjat näkyvät pilareina ja seinäpätkinä siellä täällä. Koillispäädyn 1950-luvun alussa rakennettu porrashuone on säilynyt umpinaisena.

Alkuperäiset aulatilat ja niiden välissä sijainnut sali (nyk. baari) muodostavat pitkän näkymän, jonka nykyään katkaisee perällä näkyvä kirjastotilan seinä. Aulan ja entisten hoidokkihuoneiden välinen seinälinja erottuu oikealla pilaririvinä.

Wc-tilojen väliseinäkkeiden värivalinnat viittaavat 1970-lukuun.

Koillissiiven kabinettien ulkomuoto vastaa ravintolasalin ilmettä.

Vas: Wc-tiloihin johtavan käytävän seinillä on puolipaneelit ja yläosassa vaaleaa puujäljitelmää. Lattiassa kvartsivinyylilaattaa. Ovet lienevät 1970-luvulta, jolloin wc-tilat sijoitettiin pihasiipeen.

PORTAIKOT JA TUULIKAAPIT

Eteisissä ja portaikoissa on katto- ja seinäpanelointeja, jotka saattavat tuulikaapeissa ja keittiösiiven portaikossa olla alkuperäisiä ja muissa portaikoissa niiden rakentamisaikaisen vaiheen aikaisia. Koillisportaikko on rakennettu 1950-luvun alussa ja lounaispään portaikko v.1960. Porrasaskelmissa on kvartsivinyylilaattaa muovilistoin. Kaiteet ovat metallisia pystypinnakaiteita muovisin käsijohtein, keskiporrashuoneessa on pelkkä käsijohde seinäkiinnitteisenä.

2. KERROKSEN SISÄTILAT

Koillispään asunnon lattiat ovat ruskeakuvioista muovimattoja ja parkettikuvioista laminaattia. Sisäkatot ovat huokoista kuitulevyä. Seinät ovat levytetyt ja valkoiseksi maalatut tai tapetoidut.

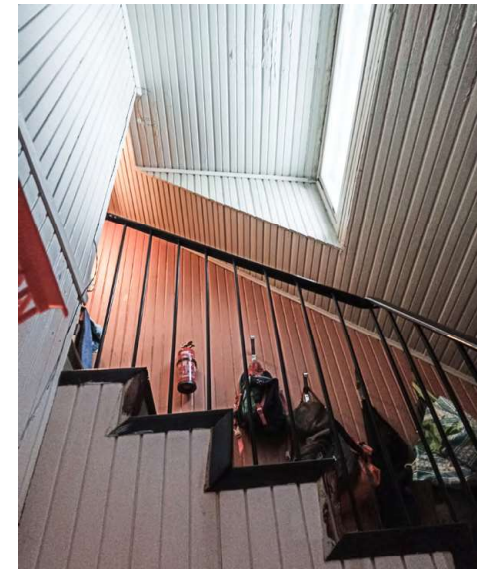
Portaikun ylätasanteella eli aulassa seinät ja katto ovat paneloidut ja maalatut valkoiseksi ja vaalean punaruskeaksi. Viilupintaiset lakatut laakaovet lienevät alkuperäiset 1950-luvun alusta. Aulan keittotila on poistettu wc:n suihkutilalaajennuksen tieltä.

Keittiön yläpuolinen huoneisto käsittää eteistilan, asuinhuoneen ja v.1976 lisätyn kylpyhuoneen. Lattioissa on muovimatto, huoneen seinillä mahdollisesti pinkopahvit. Kylpyhuoneen muovimatto ja seinämuovit kupruilevat pahasti.

Eteistilassa kattoikkunan yläpuolella on selkeä kosteusvaurio ja katon kuitulevyt ovat vahingoittuneet. Vastaava kattoikkuna koillispään asunnon portaikossa näyttää hataralta ja maalit ovat lähteneet kuoriutumaan ympäröivistä paneloinneista. Molempien ikkunoiden yhteydessä tapahtuva lämpöhäviö näkyy myös ulkopuolelta jään kerääntymisenä.

Pihan puoleisen alkuperäisen sisäänkäynnin panelointeja.

Koillispäädyn portaikon panelointeja, porraskaide ja kattoikkuna.

Koillispään 2. kerroksen asunto.

Koillisportaan kvartsivinyylilaatoitusta.

Alkuperäinen portaikko ullakolle ja keittiösiiven asuntoon.

Kylpyhuoneen muovimatto ja seinäpinnoite ovat irti pohjasta. Värimaailma vastaa alakerran wc-tiloja.

Keittiön yläpuolisen asunnon katto on huokoista kuitulevyä. Seinien pinkopahvit ovat löystyneet.

Asunnon eteistilan kattolyhdyn kosteusvaurio näkyy selvästi katon kuitulevytyksessä.

Salin kattoa kannattava ansasrakenne ullakolla vastaa alkuperäistä v. 1913 laadittua leikkauspiirustusta.

Lounaispään 2. kerroksen asunnon pohja on alkuperäisen pohjapiirustuksen mukainen, mutta aulan keittiökalusteet on purettu. Vuonna 1976 tiloihin rakennettiin sosiaalitilat ja ullakon puolelle kylpyhuone- ja wc-laajennus. Puku-kaapit on purettu seiniltä ja huoneet ovat palanneet asuinkäyttöön. Kylpyhuonelaajennuksen ilme vastaa keittiösiiven yläpuolista kylpyhuonelaajennusta oransseine seinäkkeineen. Seinät ovat ilmeisesti tumman ruskeaksi maalattua muovimattoa

Asuinhuoneiden taitteiset katot ovat huokoista kuitulevyä ja lattiat muovimattoa. Alaeteisen ja aulan lattiassa sekä portaassa on kvartsivinyylilaattaa. Aulan ja portaikon paneloinnit ovat uudempaa mallia kuin koillispään porrashuoneessa. Aulan katto on paneloitu, asuinhuoneen huokoista kuitulevyä. Paneloinnit on maalattu valkoisiksi. Asuinhuoneiden lattiat ovat muovimattoa.

Lounaispäädyn porrashuone ja yläaula, josta ovi johtaa asuinhuoneeseen

Asuinhuoneissa on taitteinen katto, joka on verhoiltu huokoisella kuitulevyllä.

Kylpyhuonelaajennuksen wc-tila.

Portaikon kattoikkuna vaikuttaa olevan paremmassa kunnossa kuin koillispäässä.

KIINTEÄT KALUSTEET on vaihdettu kaikkialla rakennuksessa, eikä alkuperäisiä kalusteita ei ole jäljellä.

ULLAKKOTILAT rakennuksen keskiosassa ovat kylmää tilaa, jota käytetään osittain varastotilana. Salin kohdalla välipohja on ylemmänä ja salin kattoa kannattava ansarakenne on alkuperäisten leikkauspiirustusten mukainen. Näkyvissä olevat rakenteet näyttävät pääosin hyväkuntoisilta.

KELLARISSA on kylmiötiloja ja varastotiloja. Kellarista löytyvät ai-noat mahdollisesti alkuperäiset ovet. Lattiat ovat maalattua betonia. Osa seinistä on laatoitettu lattiasta kattoon, muut seinät on maalattu valkoisiksi. Katoissa on valkoiseksi maalattuja levytyksiä. Osassa ulkoseinistä on kaksinkertainen rakenne jossa luonnonkivisokkelin ja sisäpuolisen tiilimuurauksen välissä on leveähkö ilmatila. Rakenne ilmenee v. 2017 laaditusta seinän hirsivauriokorjausdokumentista (Sweco oy), jossa on dokumentoitu keittiösiiven koillissivussa sijaitsevan hirsiseinän alareunaan syntynyttä pitkäaikaisen kosteusra-situksen aiheuttamaa lahovauriota ja sen korjaussuunnitelma, jota myös korjauksessa noudatettiin.

Ylhäällä: Ullakkoa ravintolasalin yläpuolella. Perällä on koillispään asunnon seinä.

Oikealla: Kellarin tiloja. Perällä näkyy kylmiö. Seinät ovat laatoitettuja tai maalattuja. Oikeassa reunassa vanhan mallinen valokatkaisija.

OVET JA IKKUNAT

Rakennuksen ikkunat ja ovet uusittiin 1960-luvun alussa, vain kellarissa on jäljellä vanhempia ovia.

Alkuperäiset jugend-ikkunat vaihtuivat ajanmukaiseen kaksiruutuiseen malliin, jossa korkean yläruudun alla on matalampi alaruutu. Yläkerrassa käytettiin myös ajankohdalle tyypillistä mallia, jossa suuren ruudun sivulla on kapea tuuletusikkuna.

Ikkunat on uusittu jälleen 1970-luvulla. Vuoden 1976 piirustuksissa ikkunat saavat nykyisen mallinsa, jossa on tavoiteltu alkuperäisten jugend-ikkunoiden ilmettä. Uusissa ikkunoissa on pienet ruudut yläosan lisäksi myös alhaalla, alun perin näin oli ainoastaan salin kolmessa suuressa ikkunassa.

Sisemmät ikkunat ovat säilyttäneet 1960-luvun suuriruutuisen mallin ja ulomman ikkunan ruudutus on sovitettu samaan karmijakoon, ilman alkuperäisen ikkunan pystykarmijakoa, mikä antaa ikkunoille epäaidon ilmeen. Toisen kerroksen tuuletusikkunallista mallia ei suunnitelmien mukaan ole vaihdettu kolmijakoiseksi, vaan pikkuruudut on lisätty suoraan 1960-luvun malliin ja saavutettu erikoinen lopputulos.

JULKISIVUT

Julkisivut ovat rimalautaverhoillut, yläkerroksissa ilman rimoitusta. Lautaverhous, vesilistat, ikkunavuorilaudat ja nurkkalaudat näyttävät uusituilta ja hyväkuntoisilta. Tiilikate on jossain vaiheessa uusittu, samoin sadevesijärjestelmät.

KUNTO

Rakennusta on selvästi vuosien varrella ylläpidetty ja korjattu ja sen rakenteellinen kunto on suhteellisen hyvä. Ullakolla näkyvät kantavat rakenteet vaikuttavat pääosin hyväkuntoisilta. Joitakin kosteusvaurioita on nähtävissä, erityisesti kattoikkunoiden yhteydessä. Ullakolla salin yläpuolella vesikaton jiirien kohdalla katteen tiiviys olisi hyvä tarkistaa.

Kaakkoisjulkisivua alueelle saavuttaessa. Vasemmalla ulkoravintolan terassia.

Rakennus kuvattuna lounaasta rannan puolelta näköalapaikan suunnasta. Sisänurkassa sijaitseva sisäänkäynti on alkuperäisellä paikallaan.

Rakennus kuvattuna saunan edustalta.

Keittösiipi ja keittiön sisäänkäynti.

Kattolyhdyn kohdalta karkaavan lämmön paljastava jääpuikkorivi.

KUNNALLISKODIN MIELISAIRASOSASTO

Entinen kunnalliskodin mielisairaala on jätetty lämmittämättä. Ikkunat ja ovet on levytetty umpeen, eikä rakennukseen ollut mahdollista päästä sisään. Ravintolan pitäjän mukaan rakennuksessa on jossain vaiheessa tapahtunut mittava putkirikon aiheuttama vesivahinko, jolloin vettä on tullut jopa ikkunoiden kautta ulos. Vesivahinko on hänen mukaansa tuhonnut rakennuksen alapohjat, mutta tätä ei päästy todistamaan. Ainoat sisäkuvat saatiin työntämällä kamera ikkunaa peittävän vanerin raosta sisään.

Ulkoa käsin rakennus näyttää kohtalaisen suoralta. Alun perin huolellisesti tehdyn näköiset sisäänkäyntikatosten frontonit ovat rikkoutuneet. Luoteisnurkalla puu nojautuu räystäääseen. Eteläpuolella räystäät ovat erittäin huonossa kunnossa.

Luonnonkiviperustus vaikuttaa päältä katsoen hyväkuntoiselta ja suoralta ja julkisivulaudoitus on yllättävän hyväkuntoinen, maalipinnan rapistumista lukuun ottamatta.

Ikkunoiden ja ovien vuorilaudat, räystäslaudat, katokset, ja katoksien puuosat ovat valkoiseksi maalattuja. Ikkunat ja ovet on maalattu siniharmaiksi. Kaikkien maalipinnat ovat huonossa kunnossa.

Vesikaton kuntoa ei lumipeitteen alta päästy arvioimaan, mutta kaakkoissivun rikkoutuneelta räystäältä näkyi vanhoja aluspäreitä. Savupiiput ovat yhä pystyssä.

Mielisairasosaston rakennus kuvattuna idästä. Rakennuksen kaakkoispuolella ovat sijainneet ns. "kävelypuutarhat".

Kaakkoispuolen sisäänkäynnin kohdalla räystäs on rikkoutunut. Sisäänkäyntikatosten frontonit ovat aikoinaan olleet huolella tehtyjä.

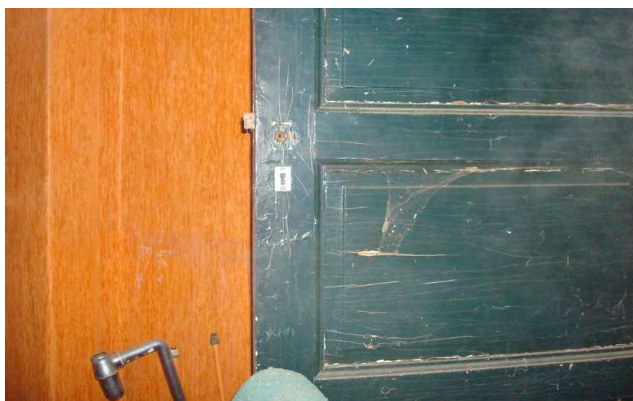
Oikealla toinen luoteissivun sisäänkäynneistä.

Luoteisjulkisivua puiden katveessa.

Luonnonkivisokkeli ja rimalautoitusta.

Sisällä on vanhoja peiliovia.

Luoteispuolen sisäänkäyntikatos ja länsinurkka, jonka räystäääseen viereinen puu nojailee.

Ainoat saadut sisäkuvat ovat ilmeisesti vanhasta keittiötilasta.

NAVETTA

Navetan kaikkiin tiloihin ei ollut mahdollista päästä ulkona suurten lumimäärien ja sisällä suurten tavaramäärien vuoksi.

TILAJÄRJESTYS

Rakennuksen tilajärjestys vaikuttaa yhä olevan vuoden 1973 mit-tapiirustusten mukainen. Yläkerta on avointa tilaa. Ensimmäisessä kerroksessa on keskellä suuri avoin tila, kaakkoispäädyssä pienempiä tiloja (entisen jäähuoneen ja maitohuoneen alueella). Luoteispäädyssä on piirustusten mukaan sikala, mutta tiloihin ei ollut pääsyä.

RUNKO

Toisen kerroksen hirsirunko on pääosin hyvässä kunnossa, vaikka v. 1973 on arvioitu hirsien olevan lahoja. Osa hirsistä vaikuttaa uusi-tuilta. Kattolaudoituksissa on joissain kohdissa kosteusvaurioita ja lahoa. Ensimmäisessä kerroksessa hirsissäkin on lahovaurioita, eten-kin välipohjan kantavissa rakenteissa. Rakennuksen muutostöissä on saatettu purkaa myös kantavan rungon osia.

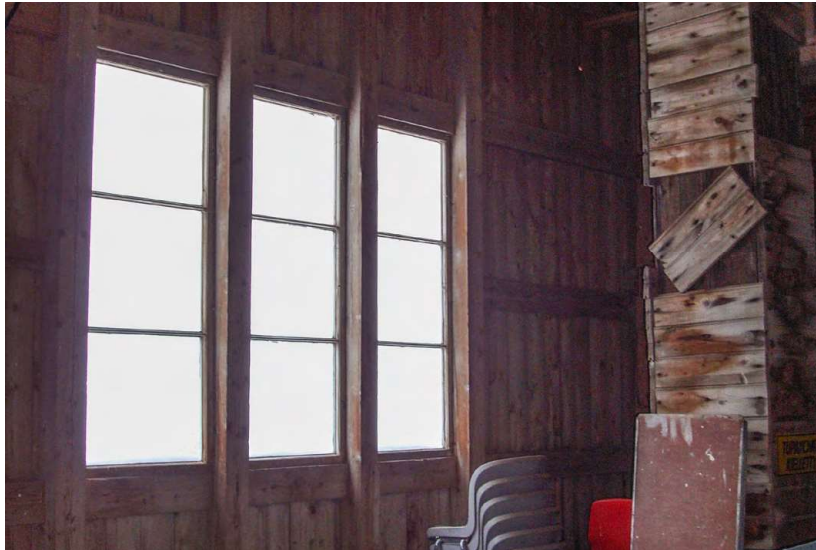
Navetan toisen kerroksen kaakkoispäätä. Kantavat hirsirakenteet näyttävät pääosin hyväkuntoisilta.

Vesikaton aluslaudoituksen kosteusvaurioita. Laudoituksen raoista näkyy vanhoja päreitä.

Ensimmäisen kerroksen katon kosteusvaurioita.

Luoteispään yläkerran ikkuna ja sikalan puurakenteinen hormi.

PINNAT

Toisen kerroksen rakenteet ovat pinnoittamatonta puuta. Ensimmäisessä kerroksessa pinnat ovat maalattuja, tiilipinnat tasoitettuja ja maalattuja. Osasta maalipintoja saattaa löytyä vanhaa kalkkimaalia. Ulkoseinillä pinnoitteet ovat paikoin putoilleet tiilipintaan asti ja tiilissä on selkeää kosteutta, mikä ilmenee vihreinä kasvustoina.

IKKUNAT JA OVET

Vanhat moniruutuiset ikkunat ovat säilyneet, mutta päässeet huonoon kuntoon. Monista ikkunoista puuttuvat sisäikkunat. Maalipinnoissa on voimakasta hilseilyä.

Myös ovet ovat kärsineet kosteusvaurioita.

Lounaan puoleista ulkoseinää rakennuksen keskivaiheilta.

Arkistotilaa 1. kerroksessa.

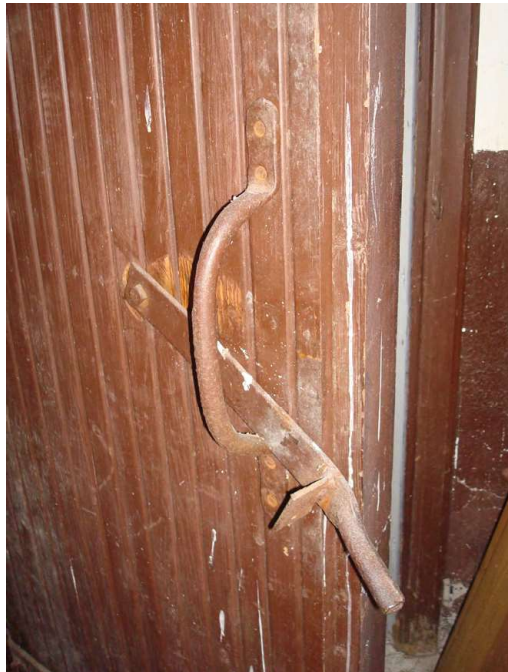
1. kerroksen halkeillutta seinää.

JULKISIVUT

Rakennuksen ensimmäinen kerros on tiiltä ja ullakkokerroksen päätyseinät ovat keltaiseksi maalattua lomalaudoitusta. Ikkunat, nurkkalaudat ja räystäslaudoat ovat valkoiset.

Ulkoa katsoen rakennus näyttää ryhdikkäältä, mutta lähemmässä tarkastelussa tiilisaumat paljastuvat rapistuneiksi etenkin ikkunoiden ympäristössä. Ullakon seinien ja listoitusten maalipinnat ovat rapistuneet ja talvisäässä laudoitus vaikuttaa kostealta.

Julkisivujen, ikkunoiden ja ovien huolto- ja korjaustarve on suuri.

AITTA-/SAUNARAKENNUS

Aitta- ja saunarakennukseen on liitetty suuri kesäterassi. Muuten rakennus toimii pääasiassa varastona.

Aitta- ja saunarakennus on kirjallisten lähteiden (kunnanvaltuuston pöytäkirjat) pohjalta arvioitu rakennetuksi v.1926 ja laajennetuksi saunaosalla vuosien 1960 ja 1973 välillä. Myös ullakolla näkyvistä rakenteista on nähtävissä, että luoteispääty on rakennettu eri aikaan ja yhteen ruodelautaan onkin kirjoitettu vuosiluku 1967.

Rakennus vaikuttaa hyväkuntoiselta, myös vanhalta osaltaan. Osa rakenteista saattaakin olla uusittuja.

Vaakapaneloitujen siniharmaiksi maalattujen ovien ja niiden heloitusten ulkomuoto viittaa kauemmas kuin vuoteen 1926, mutta koska kyseessä on toissijainen käyttörakennus, ei ajanmukaisuutta tai ulkonäköä oletettavasti ole pidetty ensiarvoisena ja ovetkin voivat olla jostakin vanhemmasta rakennuksesta siirrettyjä.

Aitta- ja saunarakennus kuvattuna etelästä. Etualalla kellarin kulmaa. Taustalla kunnalliskodin eteläisintä nurkkaa.

Ullakon luoteispäädyssä näkyy laajennusosan liittyminen vanhaan osaan. Ruodelaudassa on vuosilukukin kirjattuna.

Pesuhuoneen seinät ovat lakattua pystypaneelia ja pukuhuone vaakapaneelia. Katot ovat paneloidut. Pukuhuoneessa ja eteisessä lattia on maalattua lautta, pesuhuoneessa ja saunassa betonia.

Julkisivut ovat rimalaudoitettuja. Laudoitus näyttää pääosin kohtalaisen hyväkuntoiselta, mutta maalipinta kannattaisi kunnostaa etenkin katosten ulkopuolisilta osilta lounais-kaakkoissivuilta.

Sekä vanhemmat että uudemmat ikkunat ovat valkoiseksi maalatut ja kaipaavat huoltomaalausta.

Saunapäädyn perustus on kokonaan teräsbetonia, vanhemman osan pilariperustus on uusittu betonipilareiksi oletettavasti samaan aikaan. Pilariväleissä on vaakapuuritolat, jotka ovat osittain pois paikoiltaan. Alapohjarakenteissa on osittain nähtävissä kosteuden tuomaa kevyttä kasvustoa. Alapohjan alla makaavaa roju ja muu materiaali olisi hyvä poistaa ja varmistaa alapohjan hyvä tuulettuvuus kauttaaltaan.

Saunaosaston pesuhuone. Avoin ovi vie saunaan. Oikealle jää suihkuyvennys jonka seinät ovat punaiseksi maalatut.

Portaat nousevat ullakolle. Aitan ovien lukitukset ja hakaset näyttävät itse rakennusta vanhemmilta.

Kaakkoispäädyn tilassa seinät on sisältäkin maalattu punaisiksi.

Luoteispäädyssä on saunalaajennus, jonka alueella on umpisokkeli.

Aitan ja saunan ovet jäävät katoksen alle.

Kesäterassin katos levittäytyy rakennuksen pohjois- ja koillispuolelle. Näkymä kuvattu ravintola Maisan ikkunasta.

Alapohjan tuulettuvuus on osin estynyt tuuletustilaan jätetyn tavaran vuoksi.

LÄMPÖKESKUS

Lämpökeskusrakennus edustaa koristelematonta ja suoralinjaista aikakautensa suunnittelua. Asunnossa on yksi ikkuna pihatielle ja muut suuret ikkunat suuntautuvat Polsonlahden maisemiin. Rakennus on asumaton. Asunto vastaa alkuperäisiä piirustuksia. Porrashuoneen seinät olivat pystypaneloidut ja maalatut vihreäksi. Porrasaskelmissa on harmaata kvartsivinyylilaattaa, kellarin portaat ovat maalattua betonia. Portaan pystypinnainen metallikaide mustalla muovikäsi-johteella lienee alkuperäinen. Asunnon lattiat ovat muovimattoa ja katot huokoista kuitulevyä. Väliovet ovat lakattua viilua, samoin kiinteiden komeroiden ovet. Keittiön ja olohuoneen väliseinän kohdalla katto on vuotanut ja aiheuttanut vesivahingon. Makuuhuoneessa putket ovat vuotaneet ja ilmeisesti vesivahinko on levinnyt wc:hen, jossa kuusikulmaiset lattialaatat ovat irttoilleet ja kynnyksen alla näkyy lahoa.

Julkisivujen punaiseksi maalatut pystyrimalaudoitukset vastaavat aittarakennuksen ja entisen mielisairaalan laudoituksia. Ikkunat on maalattu valkoiseksi. Loivassa pulpettikatossa on peltikate.

Lämpökeskus lännestä, etualalla kellari.

Lämpökeskus kuvattuna idästä.

Lämpökeskuksen polttoainevarasto.

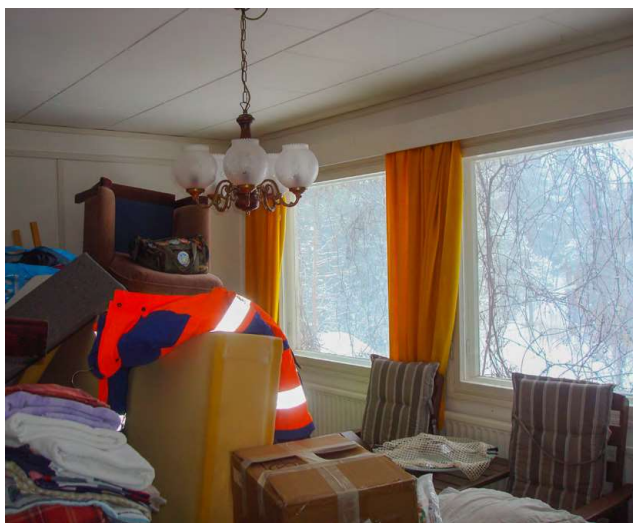
Keittiön katossa näkyy kosteusvauriota. Kalusteet ovat huonossa kunnossa. Ikkunasta avautuu näkymä Polsonlahdelle.

Kosteusvaurio keittiön ja olohuoneen välisessä seinässä.

Lämpökeskuksen laitteistoa.

Asuntoa on käytetty varastona. Suuret ikkunat suuntautuvat Polsonlahdelle.

Makuuhuoneen katto on vesikaton mukaisesti vino, muissa tiloissa suora.

Porrashuone asunnon ovelta kuvattuna.

KELLARI

Aittarakennuksen ja lämpökeskuksen välissä sijaitsee vanha kellarirakennus. Tämän selvityksen kannen ilmakuvassa kellarilla näyttää olevan puinen yläosa.

Puuosaa on kadonnut, mutta tiili- ja betoniosa on jäljellä. Katto on betonia, ja siinä on ravintoloitsijan mukaan kaksi aukkoa kellarisiin. Katon reunalla kulkee metalliputkikaide. Seinät ovat sisäpuolelta kalkkimaalattua tiiltä ja ulkopuolelta betonia. Ikkuna-aukot on muurattu umpeen. Puinen ovi on hajonnut.

Ylhäällä: Kellari kuvattuna lämpökeskuksen edestä. Taustalla aitta- ja sauna-rakennus.

Oikealla: Kellarin rikkinäinen ovi ja umpeen muurattu ikkuna.

Vas: sisäseinät ovat tiiltä. Kalkkimaalaus on rapistunut. Katto on betonia.

SAUNA

Saunarakennus on säilynyt pääosin alkuperäisten suunnitelmien mukaisena, niin julkisivuiltaan kuin tilajärjestykseltään.

Julkisivut ovat kohtalaisen hyvässä kunnossa. Paikoin maalipinta on haalistunut ja pintoihin on alkanut nousta vihertävää kasvustoa. Ikkunoiden lakkapinta on myös kunnostuksen tarpeessa.

Vesikatto on alkuperäisissä suunnitelmissa kuitusementtiaaltolevyä, mutta lumitilanteen vuoksi materiaalia tai kuntoa ei päästy tarkastamaan.

Sisätiloissa saunan, pesutilojen ja keittiön pintoja ja kalusteita on jossain vaiheessa uusittu. Wc:n ilme vastaa kunnalliskodin 1970-luvulla rakennettujen wc-tilojen ilmettä.

Saunarakennuksen terassilta avautuvat näkymät Polsonlahdelle.

Näkymä saunan vilvoittelutasanteelta. Vasemmalla savusauna, ylhäällä kunnalliskodin rakennuksen keittiösiipi.

Oikealla: Saunarakennus idästä.

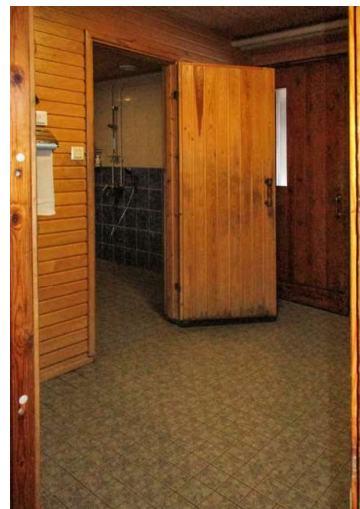
Sauna- ja savusaunarakennusten väliseltä vilvoittelu tasanteelta laskeutuvat portaat alas laiturille.

Saunatuvassa on rannan puolella koko seinän levyiset ikkunat.

Portaat vievät kunnalliskodin rakennuksen takaa alas saunalle.

Pesutilojen pintoja on uudistettu.

Wc-tilojen ilme vastaa ravintolarakennuksen wc:tä.

VANHA AITTA

Polson tilan vanha aitta on hirsirakenteinen otsa-aitta, eli oven yläpuolinen seinäosa työntyy ulos. Otsa on korkealla ja matala. Aittaa on kunnostettu lähiaikoina. Ulkopuolen punamultamaalaus on vielä hyvin peittävä ja sammakkohirret näyttävät hyväkuntoisilta. Aitan ovi ja ulkopuoliset portaat ovat uudet ja vielä maa-laamatonta puuta. Pärekatto on uusittu lähiaikoina.

Aitta toimii puusuojana ja varastona, aitan ylinen on tyhjillään.

Vanha aitta kuvattuna etelästä.

Aitan uusi ovi ja portaat

Aitan hirret vaikuttavat hyväkuntoisilta.

Aitan toinen kerros on tyhjillään. Kattoa on uusittu.

Aitta kuvattuna rantaan vievältä tieltä. Taustalla navetan päätyseinää.

MAKASIINI

Makasiini sijaitsee viereisellä tontilla, eikä kuulu selvitys-alueeseen, mutta ennen tonttijakoa se on ollut tärkeä osa Polson tilakeskuksen toimintaa. Makasiini on tiilirakenteinen, pohjaltaan neliönmuotoinen rakennus, jonka katto on telttakattomallinen. Rakennukseen ei ollut mahdollista päästä sisään. Ulkoa käsin tiilijulkisivut näyttävät hyväkuntoiselta ja rakennuksen katto ehjältä.

Rakennuksen on oletettu olevan rakennettu samoihin aikoihin navettarakennuksen kanssa, mikä ulkonäön perusteella voi hyvin pitää paikkansa.

SAVUSTAMO

Savustamo eli sikapalvaamo rannassa on rimalaudoitettu, saunarakennuksen tavoin hyvin tumman ruskeaksi, lähes mustaksi maalattu rakennus. Katto on aaltopeltiä. Rakennuksen perustuksia tai vesikattoa ei päästy lumitilanteen vuoksi arvioimaan.

Puurakenteet ovat kosteat ja etenkin sisätilassa on nähtävissä rakenteiden kosteusvaurioita ja lahoa.

Vähän matkan päässä saunalle päin on metallinen teline koukkuineen, johon siat on kertomusten mukaan ripustettu roikkumaan.

*Hormin peltien säätelyjärjestelmä.
Puuosissa näkyy kosteusvaurioita.*

5. OMINAISPIIRTEET, ARVOT JA MERKITYS

OMIN AISPIIRTEET

Alueelle on muodostunut kaksi ajallista kerrostumaa. Vanhan tilakeskuksen rakennukset muodostavat oman, tontin korkeimmalla kohdalla sijaitsevan pihapiirinsä ja kunnalliskodin aikaiset rakennukset toisen kerrostuman sen ulkokehälle.

Polson tilakeskuksen asuinrakennus, pakarirakennus ja sivummalla sijaitseva aitta ovat vanhaa kerrostumaa. Vaikka navetta on myöhemmältä ajalta, liittyy se toiminnallisesti Polson maatilan rakennuskantaan ja rajaa pihaa koillisesta.

Kunnalliskodin rakennukset asettuvat ulommalle kehälle rantatöyrään reunalle. Päärakennus, aitta- ja saunarakennus, sekä lämpökeskus rajaavat ulomman pihan ja pihatien aluetta. Mielisairaalan rakennus on samalla kehällä. Etäisyys kertoo rakennuksen käyttö-tarkoituksen luonteesta.

Vuosikymmenien aikana kerrostumat ovat sekoittuneet toiminnallisesti. Maatila on elänyt symbioosissa kunnalliskodin kanssa ja vähitellen kunnalliskodin toiminnot ovat laajenneet tilan rakennusten puolelle. Oman lisänsä toivat välissä Polson taloon sijoittuneet kunnallishallinnon toimitilat.

Alueelle ominaista on ollut rakentamisen mataluus. Maaston nousevat muodot nostavat vanhan pihapiirin yksikerroksiset rakennukset maisemadominantin asemaan, toisaalta kunnalliskodin kaksikerroksinen rakennus rantatöyräällä näkyy kauas Polsonlahdelle.

Näkyvimvät ominaispiirteet ovat punamullan sävyiset puujulkisivut ja valkoisiksi maalatut ikkunat. Vanhimpia rakennuksia yhdistää ulkoseinien paanuvuoraus.

HISTORIAALLISET JA KULTTUURIHISTORIAALLISET ARVOT

Alueen historiassa on erotettavissa kolme selkeää ajanjaksoa:

- Polson tilan historia 1500-luvulta 1900-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle.
- Kunnalliskodin aika vuodesta 1914 aina 1970-luvun puoliväliin
- Kuntaliitoksen jälkeinen Maisansalon vapaa-aikakeskuksen aika

Rakennuskannan vanhin kerrostuma kertoo sekä 1500-luvulta alkaneesta Polson talon historiasta, että laajemmin teiskolaisen maatalouden historiasta. Myöhemmin maataloushistoria lomittui kunnalliskodin historiaan, tilan jatkaessa osana kunnalliskodin toimintaa.

Polso on ollut merkittävä osa Teiskon kunnan historiaa sosiaalihuollon lisäksi myös kunnallishallinnon osalta. Polson talo on ollut tärkeä paikka, johon on kokoonnuttu pitämään niin kunnan- kuin kunnallisvaltuuston kokouksia jo ennen kuin kunnan toimitilat siirrettiin vakituisesti Polson päärakennukseen. Myös kättilö siirtyi asumaan Polsoon, jossa jo varhain oli harvinainen puhelin.

Kunnalliskodin toimintaa on leimannut jatkuva tilan puute; hoidettavien määrä on lisääntynyt ja hoidon tarpeet ovat kasvaneet ja muuttuneet. Muutokset väestörakenteessa, hoitoideologiassa ja sosiaalipolitiikassa ovat heijastuneet kunnalliskodin rakentumiseen.

1900-luvun jälkipuoliskolla hyvinvointivaltion kehityksen tuomat muutokset vanhusten ja sairaanhoidon käytäntöihin ja vaatimuksiin toivat omat muutospaineensa, mikä nousee esiin kunnalliskodin rakennusten lisäksi Polson talon muutoshistoriasta, kun päärakennusta muokattiin, osin sen juuret unohtaen köyhäinhoidon tarpeisiin.

Teiskon kirkon vanhoilla kattopaanuilla verhoillut julkisivut sitovat tilan vanhimmat rakennukset myös Teiskon kirkon historiaan.

ARKKITEHTONISET, RAKENNUSTAITEELLISET JA RAKENNUSHISTORIAALLISET ARVOT

Vanha Polson päärakennus on käynyt läpi monia suurempia muutosvaiheita. Olennaisimmin pihapiiriin ilmeeseen on vaikuttanut sisäänkäyntien siirto rakennuksen takapuolelle ja vaikutelma on vanhalle pihapiirille vieras. Myös ikkunamuutokset muuttivat oleellisesti vanhan rakennuksen ilmettä. Sisätiloissa alkuperäinen huonejärjestys on menetetty ja seinien purkaminen on aiheuttanut suuria rakenteellisia ongelmia. Merkit rakennuksen muutoshistorian eri vaiheista ovat sisätiloista suurelta osin kadonneet.

Päärakennuksen arvot ovat tällä hetkellä rakennuksen mittakaavassa, muodossa ja sijainnissa. Rakennus on korvaamaton osa vanhaa pihapiiriä.

Pakarirakennuksessa on tehty joitakin muutoksia, mutta rakennus on kuitenkin säilyttänyt muotonsa ja mittasuhteensa. Vanhat ikkunat ovat olennainen osa julkisivujen alkuperäistä ilmettä.

Navetta on tyypillinen oman aikakautensa maatalousrakennusten edustaja. Tiilimakasiinin kanssa se muodostaa oman kerrostumansa maatilän historiaan ja samaan ajalliseen kerrostumaan kuulunee myös aitta- ja saunarakennus. On oletettavaa, että navetan paikkeilla on sitä ennenkin sijainnut maatalouteen liittyvä rakennus tai rakennuksia. Sivummalla sijaitseva vanha aitta on osa kokonaisuutta. Oma erikoisuutensa on rannassa sijaitseva savustamo, jonka rakentamisajankohdasta tai historiasta ei ole löytynyt tietoa.

Kunnalliskodin päärakennus on tilan rakennuksia paremmin ylläpidetty. Vaikka rakennus on käynyt läpi monia muutosvaiheita, sen ulkomuoto on pysynyt lähes ennallaan. Erikoisuutena julkisivuissa on keittiösiiven mansardikatto muuten satulakattoisessa rakennuksessa. Sisätilat ovat osittain palanneet lähemmäs alkuperäistä kun jälki-

käteen rakennettuja väliseiniä on purettu. Ravintolatiloiissa on yhä nähtävissä alkuperäisten hoidokkihuoneiden seinien sijainnit. Vaikka sisätilojen materiaalit eivät tällä hetkellä istu luontevasti 1910-luvun rakennukseen, kertovat tilat kuitenkin hoitolaitoksen historiasta.

Mielisairaalarakennus on ollut hyvä esimerkki 1920-luvun hoitolaitosarkkitehtuurista ja Tiitolan tuotannosta. Rakennus on päässyt valitettavan huonoon kuntoon. Rakennuksen rakenteet ja niiden kärsimät vauriot pitäisi päästä nopeasti kartoittamaan.

Suoraviivaisuus ja koristelemattomuus olivat ominaisia 1950-60-lukujen vaihteen suunnittelulle, jota lämpökeskus edustaa. Rakennuksen punainen puujulkisivu liittyy sen vanhempaan rakennuskantaan, mutta kattomuoto on moderni. Rakennuksen arvo kokonaisuudelle on sen sijainnissa ulomman rakennuskehän osana rajaamassa pihatietä.

Nuorin rakennus, Antti Tähtisen toimiston suunnittelema sauna, sijaitsee omassa rauhassaan jyrkän rinteen juurella, perinteisellä saunan paikalla. Sauna edustaa kuntaliitoksen jälkeistä vapaa-aikakeskuksen aikakautta. Muuhun rakennuskantaan sen liittyy löyhästi vain pystylauditus, jonka tumma väritys sointuu savustamon julkisivuihin.

Rakennusten suunnittelijoista tunnetuin lienee Heikki Tiitola. Kunnalliskodin päärakennus sekä mielisairaalarakennus ovat tunte mattomampi, mutta mielenkiintoinen osa Tiitolan laajaa tuotantoa Tampereella.

Suurin osa rakennusten muutossuunnitelmista on maaseudun keskusrakennustoimiston arkkitehtien Leena Ilmolan ja V. Nortomaan laatimia, samoin lämpökeskuksen suunnitelmat. Myöhempiä muutossuunnitelmia ovat laatineet R. Ojanen Tampereen kaupungin arkkitehtiosastolta sekä Tapio Korpisaaren toimisto.

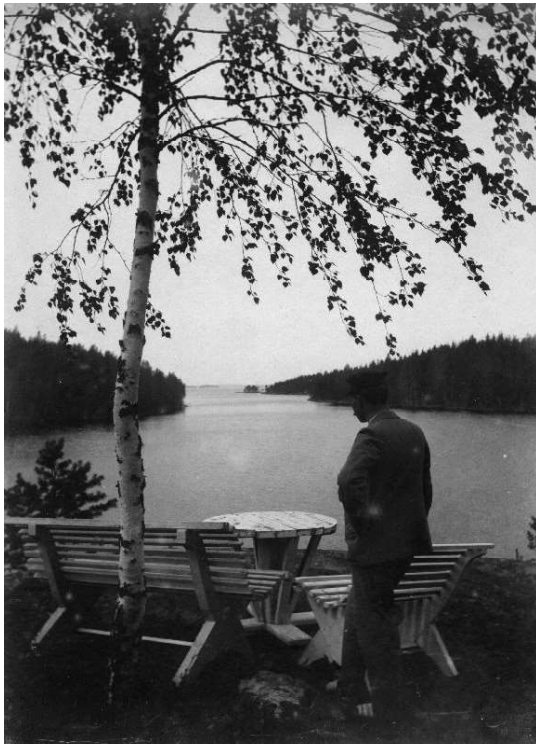
MAISEMALLINEN MERKITYS JA OMINAISPIIRTEET

Maisansalon maiseman olennaisimpia piirteitä ovat vesistö, voimakkaat korkeuserot, pitkät näkymät sekä avoimen ja metsäisen maaston vaihtelu. Oman ominaispiirteensä luovat sisäkkäiset pihapiirit ja eri aikakauden rakennusten suhteet toisiinsa. Rakennukset muodostavat näkyvän kokonaisuuden niin maanteitse kuin erityisesti vesitse saapuessa.

Polsonlahdella korkealla sijaitseva kunnalliskodin päärakennus näkyy kauas. Toisaalta näkymät korkealta kalliolta Näsijärvelle pitkin Polsonlahtea ovat olleet arvostettuja jo menneinä aikoina. Polson tilan paikka on valikoitunut rannan läheisyyteen, mutta suojaan rannan

pahimmilta tuuilta. Kunnalliskoti taas rakennettiin näyttävimmälle paikalle, rantatöyrään huipulle komeiden näköalojen äärelle.

Mahdollinen täydennysrakentaminen tulisi tehdä olemassa oleva rakennuskanta ja niiden mittakaava huomioiden ja uudisrakentaminen tulisi toteuttaa riittävän etäälle vanhimman rakennuskerrostuman muodostamasta tilakeskuksen pihapiiristä. Rakentamisen mittakaava tulisi sovittaa olemassa olevien rakennuskannan mittakaavaan. Maiseman ja näkymien säilyttäminen avoimina on tärkeää.

Järvimaisema Teiskon Polsosta v. 1905 ja sama maisema alkuvuodesta 2021. (Vuoden 1905 kuvan lähde: Tampereen museot, Siiri-tietokanta.)

Lähteet:

ARKISTOLÄHTEET JA NIIDEN LYHENTEET

Museoviraston kuvakokoelmat (MK)

Tampereen kaupunginarkisto (TKA):

Rakennuspiirustuksia ja asiakirjoja

Teiskon kunnankokousten pöytäkirjoja

Teiskon kunnanvaltuuston pöytäkirjoja

Teiskon maistraatin siviiliasiakirjat

Tampereen museoiden Siiri-tietokanta

Tampereen kaupungin rakennusvalvonnan arkisto (RVA):

Rakennuslupapiirustuksia ja asiakirjoja

Tampereen Tilapalvelun arkisto (TPA):

Rakennuspiirustuksia ja asiakirjoja

ARTIKKELIT

Hilvola, Kalle. Otteita Teiskon kunnalliskodin historiikista. Huoltaja, 1939:16. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/893246?page=20> (ladattu 18.1.2020)

Mäenpää, Jussi. Teiskon Polson tilan vaiheita 1500-luvulta 1800-luvulle. Tammerkoski, 1975:5.

Mäenpää, Jussi. Teiskon kunta rakensi Polsoon kunnalliskodin. Tammerkoski, 1975:7-8.

Mäenpää, Jussi. Teiskon vaiheita. Tammerkoski, 1978:6.

KIRJALLISET LÄHTEET

Arajärvi, Kirsti. Messukylän-Teiskon-Aitolahden historia. Tampere 1954.

Arajärvi, Kirsti. Teiskon satavuotinen kunnallishistoria 1865-1971. Teiskon sotaveteraanit ry. Vammala, 1979.

Helin, Martti (toim.). Teiskon kirkon juhla- ja seurakunta. Tampere, 1988.

Louhivaara, Maija. Tampereen kadunnimet. Tampereen museoiden julkaisuja 51. Tampere, 1999.

Tampereen rakennuskulttuuri, maisemat ja luonnonsuojelu. Tampereen kaupungin kaavoitusvirasto, 1985.

Somero, Sirkku. Ulkomaille Teiskoon. Teiskon kaupunginosakirja 2013. Tampere, 2013.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Jaakola, Juha. Tampereen Aitolahden ja Teiskon Rakennuskulttuuri. Tampereen kaupungin kaupunkiympäristön kehittäminen. Tampere, 2008.

Syrjälä, Jouni. Sweco Rakennetekniikka Oy. Maisansalo (Tampere), Juhlaravintola Maisa - Seinän hirsivauriokorjaus. 2017.

Tampereen Aitolahden ja Teiskon kulttuuriympäristöselvitys. Tampereen kaupunki, Kaupunkiympäristön kehittäminen, Maankäytön suunnittelu 2015.

VERKKOLÄHTEET

Vaivaishoito – Portti (narc.fi) Arkistojen portti -verkkopalvelu.

PIIRUSTUSLÄHTEET

Tampereen kaupunginarkisto: Rakennuspiirustuksia.

Tampereen kaupungin rakennusvalvonnan arkisto: Rakennuslupapiirustuksia.

Tampereen Tilapalvelun arkisto: Rakennuspiirustuksia.

KAAVAMATERIAALI

Tampereen kaupungin ajantasa-asemakaavaote. <https://kartat.tampere.fi/oskari>

MUUT KARTTALÄHTEET:

Pelander, Pehrhenr. "Charta över Polso hemmans ägor. Belägne uti Tavastehus län Satagunda härad, Messuby socken och Teisko kapell affattad år 1795." Tampereen kaupunginarkisto.

"Kuninkaan kartasto" 1776-1805 "Pirkanmaa" Karttalehti XIII: I Rekognosointikartasto, alkuperäiskartta: Ruotsin valtionarkisto, Tukholma <https://timomeriluoto.kapsi.fi/KARTAT/''Kuninkaan%20Kartasto''%201776-1805/Pirkanmaa%20%2825+0%29.jpg>

Tampereen taustakartta. Maanmittauslaitos. <https://kartat.tampere.fi/oskari>

Tampereen kaupungin virastokartta. <https://kartat.tampere.fi/oskari>

HENKILÖLÄHTEET

Tulivirta, Leena. Teisko-seura.

Hänninen, Jyri. Country Bistro Maisan ravintoloitsija.

VALOKUVAT

Kaikki nykytilanteen valokuvat, ellei toisin mainita: Mirkku Haapasaari ja Mikko Suominen, arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen oy, 2021.

Takakannen kuva: Ilmakuva Maisansalosta 2021. Kuvaaja: Jyri Hänninen.

arkkitehtitoimisto
LASSE KOSUNEN OY